

**BASIC POSITIONS
ON THE ETHICS
OF ASSISTED REPRODUCTION**

THE HOLY SYNOD OF THE CHURCH OF GREECE
BIOETHICS COMMITTEE

Basic positions
on the ethics
of Assisted Reproduction

English

Ἑλληνικά

Français

На русском языке

ATHENS 2007

Printed and bound by
Apostoliki Diakonia of the Orthodox Christian
Church of Greece

© The Holy Synod of the Church of Greece
Bioethics Committee
1 Iassiou street, Athens 115 21
tel: 210-7272205
First edition: 2007
ISBN 978-960-8373-13-6

TABLE OF CONTENTS

Introduction	11
BASIC POSITIONS ON THE ETHICS OF ASSISTED REPRODUCTION	
I. Introduction	13
II. Basic theological positions	14
III. The significance of man's psychosomatic coalescence	15
IV. The need for motherhood	16
V. The sacredness of human beginning	20
VI. Status and nature of the embryo	21
VII. Spiritual status of the embryo	22
VIII. The ethical rights of the embryo	24
IX. Problems of in vitro fertilisation	25
X. The role of technology	32
XI. Financial interests, psychological consequences	33
XII. Legislation	35
XIII. Spiritual perspective	37
XIV. The counterproposal of the Church	38
XV. Pastoral guidance.....	39
 Εισαγωγικό σχόλιο	 45
ΒΑΣΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΤΗΣ ΥΠΟΒΟΗΘΟΥΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	
A. Εισαγωγή	47

B. Βασικές θεολογικές θέσεις	48
Γ. Ἡ σημασία τῆς ψυχοσωματικῆς συμφυΐας τοῦ ἀνθρώπου	50
Δ. Ἡ ἀνάγκη τῆς μητρότητος	51
Ε. Ἡ ἱερότητα τῆς ἀνθρώπινης ἀρχῆς	55
ΣΤ. Status καὶ φύση τοῦ ἐμβρύου	56
Ζ. Πνευματικὴ κατάσταση τοῦ ἐμβρύου	57
Η. Ἠθικὰ δικαίωματα τοῦ ἐμβρύου	59
Θ. Προβλήματα ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης	61
Ι. Ὁ ρόλος τῆς τεχνολογίας	68
ΙΑ. Οἰκονομικὰ συμφέροντα, ψυχολογικὲς συνέπειες	70
ΙΒ. Νομικὸ πλαίσιο	72
ΙΓ. Πνευματικὴ θεώρηση	74
ΙΔ. Ἡ ἀντιπρόταση τῆς Ἐκκλησίας	75
ΙΕ. Ποιμαντικὲς κατευθύνσεις	76
Introduction	83
POSITIONS FONDAMENTALES SUR L'ÉTHIQUE DE LA REPRODUCTION ASSISTÉE	
I. Introduction	85
II. Principales positions théologiques	86
III. L'importance de la double nature psychosomatique de l'homme	87
IV. Le besoin de la maternité	89
V. Le caractère sacré du début de l'être humain	92
VI. Statut et nature de l'embryon	93
VII. Situation spirituelle de l'embryon	94
VIII. Droits moraux de l'embryon.	96
IX. Questions de la fécondation in vitro	98
X. Le rôle de la technologie	105
XI. Intérêts financiers, conséquences psychologiques	106

XII. Cadre juridique	109
XIII. Conception spirituelle	110
XIV. La contre proposition de l'Église	112
XV. Orientations pastorales	113
ВВОДНЫЕ ЗАМЕЧАНИЯ	119
ОСНОВНЫЕ ПОЗИЦИИ ПО ВОПРОСУ ЭТИКИ ИСКУССТВЕННОГО ОПЛОДОТВОРЕНИЯ	
А. Введение.....	121
Б. Основные богословские положения	122
Г. Значение душевно-телесного единства человека.....	123
Д. Жажда материнства.....	124
Е. Святость человеческого зачатия	127
Ж. Статус и природа эмбриона	128
З. Духовное состояние эмбриона.....	128
И. Моральные права эмбриона.....	130
К. Проблемы экстракорпорального оплодотворения	131
Л. Роль технологии.....	137
М. Экономические интересы, психологические последствия	138
Н. Правовые рамки	140
О. Духовное видение проблемы	142
П. Встречное предложение Церкви	142
Р. Указания пастырям	144

English

INTRODUCTION

The novel discoveries and impressive achievements of contemporary society in the field of biomedical sciences give rise to unfamiliar problems and challenges, generate questions that persistently ask for answers and create the need for specific guidance and deeper understanding of the existing values.

The new scientific and technological data touch upon the mystery of life and the sacredness of the human person, and affect interpersonal relations. Thus, they influence more and more the life of the faithful who constantly anticipate the guidance and support of the Church. At the same time, social carriers, legislative and parliamentary bodies as well as the medical world ask persistently for specific and well-justified ecclesiastical word.

The Bioethics Committee of the Church of Greece, after examining thoroughly and diligently the relevant bioethical issues from a theological, legal and medical aspect drew up an official document on assisted reproduction comprising of 82 articles, which was approved by the Holy Synod of the Church of Greece in October 2005.

This document analyses in detail the issue of assisted reproduction. Its aim is not to restrict the faithful's freedom within the limits of specific guidelines; but rather to contribute to the profound and detailed understanding of the various problems arising from assisted reproduction, which will, in turn, lead them to more responsible and mature decision-making.

Moreover, although the document has been approved by the Holy Synod, it has not been distributed yet officially to the clergy or the faithful. It is not a text of indisputable ecclesiastical word but its publication aims at initiating discussion on the issue of assisted reproduction. However, we believe that it maintains the accuracy of scientific and clinical reality and safeguards the relevant basic principles of Orthodox anthropology. The text is explicit, provides guidance to people, embraces man as an image of God and constitutes a witness of the Orthodox Christian ethos.

BASIC POSITIONS ON THE ETHICS OF ASSISTED REPRODUCTION

I. Introduction

1. The field of technologically assisted reproduction, or more correctly stated, of artificial fertilisation, is of utmost importance both psychologically and socially, and bears great spiritual significance. Contemporary reproductive techniques can fulfill the expectations of sterile couples and satisfy their profound need for parenthood. Although this may strengthen the unity of marital life and increase the feeling of fulfillment and harmony of family life, at the same time, it could generate unprecedented problems of an ethical, medical, psychological, legal and social character. These problems are the result of the mechanisation of the most personal and profoundly spiritual and sacred act. Their magnitude and variety depend on the applied methods, on the conditions under which these are implemented and on the related uncontrollable possibilities and unavoidable consequences.

2. Assisted reproduction constitutes undoubtedly one of the most impressive achievements of medicine and biological sciences bearing significant social consequences. It is connected with the birth of a new human being, an event that is welcomed with special admiration, awe and joy. At the same time, however, the problem of the degree of quality of life of this new human being and its parents cannot be ignored. For the Greek Orthodox Church, the quality of life of a human being does not only include biological or psychological integration and social well-being, but also the possibility of spiritual development. This spiritual dimension bestows on man a sense of psychosomatic harmony and the prospect of his existential fulfilment.

II. Basic theological positions

3. The Greek Orthodox Church, by embracing and cultivating our conscience, stresses and safeguards the vast possibilities and infinite perspectives that the grace of God offers to man. Therefore, in no way can the Church be considered as a formalised authority that seeks to regulate or police our life. Her objective is not the imposition of rules and prohibitions upon our lives, but the creation of a criterion that leads to the knowledge of truth that will make us free. (Jn 8:32).

4. The Church has a deep knowledge of human nature and weakness to which She is very understanding and compassionate. However, She also wishes to protect the sacredness of our person; to inspire the need

for God along with the desire for childbearing; to offer the integrity of Her truth along with Her philanthropy; to present the precision of God's will along with Her dispensation.

5. A basic element of Orthodox Christian anthropology is the recognition of the sacredness of the existence of man who unites with his existence the tangible and intangible world. The objective of man, who is made in God's image, is to become "*after His likeness*" (Gen 1:26), namely to attain theosis and sanctification. Having this ultimate objective, man works, creates a family, cultivates the arts and sciences, organises societies. For this reason, when someone deals with man, even more so when he experiments with man, he performs a sacred act and thus ought to act with fear of God and respect.

6. Man is not the cause of his own existence. Every reference to the beginning of his life should be made with awe and not with hubris. We either regard God as the provider of life and draw near Him with fear, or we ignore Him and act as if we were gods ourselves. The price of such hubris, however, is very high.

III. The significance of man's psychosomatic coalescence

7. Every human being has an immortal and eternal soul, which is closely connected with his body. The psychosomatic coalescence is temporarily disrupted by the biological death and is reinstated with the resurrection of the bodies in the kingdom of God.

8. The biological beginning of man also marks his birth as a psychosomatic entity with the inherent potential of “*becoming a child of God*” (Jn. 1:12). Fertilisation, together with biological life and entity, attribute to man his existence, his being, his soul.

9. The soul is not placed inside the body but it is born with it. The soul comes into being along with the body.

Actually, Saint Gregory of Nyssa speaks extensively on the simultaneous birth of soul and body. “*But as man is one, the being consisting of soul and body, we are to suppose that the beginning of his existence is one, common to both parts, so that he should not be found to be antecedent and posterior to himself, if the bodily element were first in point of time, and the other were a later addition; ... and in the creation of individuals not to place the one element before the other, neither the soul before the body, nor the contrary*”. (On the making of man, EPE 5, 206)

10. Every human being that is conceived has a beginning but has no end. The beginning, namely the conception of each human being, constitutes an event of unique importance for the Greek Orthodox Church. The godly destination and the perspective of the eternal kingdom bestow to the moment of conception a uniqueness that transcends the boundaries of biological identity and ephemeral life.

IV. The need for motherhood

11. The desire to have children is natural and sacred. The Church discerns in this desire God's plan to

create man so that he become a partaker of His blessedness. Saint John Damascene writes: *“Since, then, God, Who is good and more than good, did not find satisfaction in self-contemplation, but in fits exceeding goodness wished certain things to come into existence which would enjoy His benefits and share in His goodness, He brought all things out of nothing into being and created them, both what is invisible and what is visible. Yea, even man, who is a compound of the visible and the invisible. And it is by thought that He creates, and thought is the basis of the work, the Word filling it and the Spirit perfecting it.”* (Concerning the creation. EPE 1, 142)

12. The anatomy, physiology, the monthly period, the hormonal balance and the overall psychology of the female sex are oriented towards motherhood. During pregnancy, the woman experiences and manifests to the utmost degree the characteristics of her sex and nature. The basic function of the female body to which the entire female existence is directed is the reproductive function. The woman exists anatomically, physiologically and sentimentally for the embryo, the pregnancy and childbearing.

13. Equivalent to the need for motherhood is also the need for fatherhood. For this reason, the Church acknowledges that sterility and childlessness can become an unbearable cross that often creates intense mental distress, social difficulties and, sometimes, insoluble problems affecting the harmonious coexistence of the spouses. Sterility, apart from being characterised as a biological imperfection, is regarded by the Church

as an expression of God's will or even a blessing in the form of a trial.

14. Moreover, the Church acknowledges in every human being his infinite spiritual possibilities along with his natural identity (biological, psychological etc.). Therefore, She is clearly set against the notion that infertility constitutes a type of disability or an incurable social weakness. Oftentimes, couples that have difficulty in having children have a well-defined spiritual orientation and are especially productive in various fields of social and spiritual life.

15. Observing the recent progress of science and technology, the Church realizes that people's desires, which were only dreams of the past, may now acquire justifiable hopes. She welcomes this prospect with great enthusiasm, but, at the same time, She perceives that technological progress often transforms desires into needs and thus makes the struggle for spiritual freedom harder.

16. The consequence of this mentality is the following paradox: although the desire of fertile couples to have children is seriously fading, the need of infertile couples to have children becomes psychologically and socially imperative. The problem becomes more acute in closed societies, where social pressure has a negative impact. However, infertility sometimes acts as nature's safety valve so that couples that would have difficulty in raising children are freed from this heavy load. Oftentimes, when the latter insist and finally have children, they also come face to face with insoluble problems.

17. The contribution of the Church and clergy would be essential in eliminating unhealthy viewpoints and unjustified social pressures. Simultaneously, they could assist in cultivating the belief that while the birth of a child is a blessing -and indeed a great one- infertility does not degrade spouses, neither does it harm their relationship or abolish their marriage.

18. The persistent effort to overcome sterility conceals the risk to transform the natural and sacred desire for childbearing into a stubborn will that is set against the will of God. Every attempt to cure sterility ought to leave room for the humble acceptance of a probable failure.

19. Although the beginning of every human being as God's image originates from human will, it is also the will of God. Contemporary technology is a great blessing of God to man, if it is used with prudence and respect; at the same time, however, it could give man the possibility to oppose God's will as this is expressed through His natural laws. In this case, man can either hinder the realisation of God's will, or he can insist on doing his own will even though God refuses to consent.

20. The purpose of every newborn person is neither to adorn the life of his/her parents nor to add to their wealth in this life or become their biological and psychological extension. He/she belongs to God and is intended for eternal life. He/she is a gift of God to the parents for this earthly life. He/she is born first in order to express God's kenotic and communal love; secondly to live in truth and lastly to satisfy sentimentally or socially his/her parents.

21. For these reasons, the conception of every human being should constitute an asserted expression of God's will and not the exclusive result of man's decision. In other words, every human being should be the fruit of the humble and free compliance of his/her parents' will with the will of God. The greatest gift of God to man is free will; the most dangerous threat to man is his own human will.

V. The sacredness of human beginning

22. The way that life begins is sacred: physiologically speaking, the exact moment of the beginning of life, within the context of physiology, is unknown to man. This event is performed secretly. It reflects the most intense expression of love between spouses and honors the human body in the best possible way. The reproductive function is also sexual. It is the only autonomous function of the human body. It is the par excellence psychosomatic function that requires the participation of both genders.

23. Modern technology introduces us to the logic of sexual intercourse without reproduction and of reproduction without sexual intercourse. The dynamism of technology takes the beginning of life out of the warmth and darkness of the maternal body, out to the coolness and transparency of the test tube. It replaces the unknown moment with the accurate knowledge of this sacred beginning. It abolishes the uniqueness of the spouses' presence by substituting them with the medical staff. During the sacred moment of human be-

ginning the parents are not together; they are not even present. The child is “manufactured” by doctors and nurses. It is not conceived by the parents. Moreover, it may not have the parents’ genetic material since a third person, the donor, may have been used.

24. Sperm is obtained in ways that are neither natural and nor ethical. It results from orgasm without normal sexual intercourse, a fact that insults the sacredness of the reproductive function. However, when the aim is childbearing, this act cannot be considered as a sinful act of sperm loss, provided it is performed in ways that do not disgrace human dignity. Nevertheless, it requires special sensitivity and attention.

VI. Status and nature of the embryo

25. The embryo has both a human beginning and a human perspective. Its cells, genetic material, morphology and physiology are entirely human. Moreover, its potential to develop solely into a perfect human being, and nothing else, confirms its human existence.

A fertilised egg cannot be fertilised again with another sperm. The characteristics of a new human life have been irrevocably determined. The fertilisation is final and irreversible.

26. The sperm comes from the father while the egg comes from the mother. Yet, the embryo acquires its own identity right after fertilisation. The embryo belongs to its parents as far as their responsibility and obligation of its protection is concerned -they were the ones who wanted it and created it- but it is independ-

ent in regards to the right of its developmental integration so it can express its own volition.

27. A human being in all stages of its development –namely as zygote¹, blastocyst, few-weeks old embryo, nine-month fetus, newborn infant, young child, teenager, adult, elderly– has the same perfect human identity. From the very beginning of conception, the embryo is not simply a fertilised egg; it is a perfect human being in regards to its identity, and is constantly being perfected as per its phenotypic expression and development.

VII. Spiritual status of the embryo

28. All of the above lead to the conclusion that the beginning of man’s biological life is identified with a unique event of utmost importance: the birth of a new soul. In every embryo, along with the cellular multiplication, which indicates the growth of its body, and the transmission of the inherited characteristics, which form its person, another process is also carried out: the birth and development of its soul. With its soul the embryo will pass from the condition of human “clothing” to the state of the “garment” of divinity, from time to eternity, from decay to incorruptibility, from the physical resemblance to its parents to the spiritual likeness of God. Within the embryo, the image of God humbly exists.

---

1. Zygote: the first cell emerging from the fertilisation of the egg by the sperm.

29. Just as the development of man's body requires a nine-month biological preparation, namely pregnancy, the process of his ensoulment and the manifestation of his soul also require a certain time; it begins with conception and is completed thereafter. The more complete the process of man's biological development, the greater the degree of manifestation of the soul's functions. According to saint Gregory the Theologian, as the body grows and becomes perfect, the wisdom, prudence and virtue of the soul is progressively being unfolded².

30. The encounter of the Theotokos with Elisabeth and the leaping of the embryo-St. John (Lk. 1:41), after recognizing the embryo Jesus, refer not only to the embryo's biological mobility, but also to the spiritual expression of the soul within the embryo.

31. Similar passages in the texts of the Old Testament speak about significant spiritual events that occurred in the lives of important persons (David, Isaiah, Jeremiah) "*from the womb*", indicating that the embryonic status constitutes a stage of human evolution during which the grace of God acts upon man.

Moreover, Apostle Paul in his Epistle to the Galatians, claims that his calling dates back to the period of his gestation; "*But when he who had set me apart before I was born, and had called me through his grace*"³.

---

2. Saint Gregory the Theologian, Theological Poems, 1st Book, Vol. I, Dogmatic Poems, On the soul, PG 37, 453-454).

3. Gal. 1:5.

Therefore, God calls, sanctifies, designates and nominates prophets and apostles from their embryonic age.

32. Conception is not only considered a major event but it is also blessed and sacred. The Orthodox Christian Church underlines her faith in the sacredness and significance of conception by honouring and celebrating the conceptions of the persons involved in the divine economy. At first, on March 25, the mystery of the conception of the Lord on the day of the Annunciation of the Theotokos; on December 9, the conception of the Theotokos and, finally, on September 23, the conception of Saint John the Forerunner.

VIII. The ethical rights of the embryo

33. The rights of an embryo emerge from the fact that the embryo is a person under development; it is an entity, which depends on and results from the will of third persons and is unable to take care of and defend itself.

34. The first one is the right to human identity. The embryo has the ethically indisputable right to show its own identity and develop its personality. We should not be the ones to decide about its nature and status; instead, we ought to give the embryo itself the opportunity to reveal it to us; to prove that it is a human being and display the traits of its body and soul, which differentiate and distinguish it from any other human being. Science and society must protect this right.

35. The second right is the right to life. The embryo's natural course of development is the same as that of every human being. We should acknowledge its right to life, and protect and care for the embryo itself. The embryo should reach its own status of autonomous life under the best possible circumstances. The sole aim of its existence should be its life, not the experiment (experimental embryos), or surplus embryos (spare embryos), or waiting under freezing conditions (frozen embryos). The fact that for thousands of embryos the warm maternal womb has been replaced by the frozen environment of a freezer, and the potential for life by the prospect of experiments and death, undermines human value and violates the right to life.

36. The third right is the right to eternity. The embryo has the prospect for immortality. Since the moment of its conception it is destined to pass to the life of eternity. This reveals the right of God to repeat His image in man.

IX. Problems of in vitro fertilisation

37. All of the above prove that modern IVF techniques have ethical and spiritual parameters that compel the Church to keep Her reservations that are based on the four following points:

a. The conception of man through contemporary techniques is asexual in the sense that it lacks the sacredness, safety and reassurance of marital sexual intercourse. Man is no longer being born naturally but he is being "manufactured" artificially.

b. Contrary to the embryos and sperm, the eggs cannot be easily frozen. Therefore, the regular practices facilitate the retrieval of eggs, the fertilisation of which leads to the problem of surplus embryos and frozen embryos.

c. The fact that fertilisation is performed outside the maternal body and in the absence of parents creates infinite choices of unnatural and unethical fertilisations that are accompanied by serious problems.

d. IVF offers vast possibilities of pre-implantation genetic processing and intervention (invasion) bearing serious consequences.

38. Asexual conception deprives the moment of man's psychosomatic beginning of the atmosphere of the spouses' intense love and their complete psychosomatic union. The law of God designates that each human being be born out of profound marital love and not just out of the artificial union of genetic cells (gametes). The fact that man has "*his being borrowed*" (Saint Maximus the Confessor) is incompatible with his demand to determine by himself the beginning of his own being; namely, to detach the creation of his existence from his parents' loving relationship and process it in medical laboratories according to his personal preferences and choices.

39. An immediate consequence of IVF is the creation of "surplus embryos". The Church rejects this term because She cannot accept that there are surplus human beings whose fate is determined by third parties. Each human being –and therefore each embryo– possesses the uniqueness of personhood, the sacred-

ness of God's image and the need of other persons to be in communion with it.

40. The so-called "surplus embryos" are preserved in a frozen state (cryopreservation) so as to be used in the future by the natural parents; or to be donated to other "parents"; or to experiment with; or to be used for organogenesis so as to cover transplant needs; or, finally, to be destroyed. The Church cannot give Her blessing for any of the above. Orthodox Christian anthropology and theology cannot justify the existence of embryos that are independent from the pregnancy procedure. Each embryo constitutes the image of God and should be given the chance to become like Him.

41. The freezing of embryos, however, is combined with other insurmountable problems. For example, for how long is it legitimate to preserve embryos in a frozen state? Or, what will happen in case of the parents' divorce or death, or, if their parents neglect them? Is it better to destroy them or donate them to another couple? Who is responsible to choose the worse between two evils?

42. In vitro fertilisation provides novel possibilities bearing ethical and social consequences that are hard to define. Thus, for the first time the idea of sperm and egg donation and the reproductive potential of surrogate mothers appear to be practically feasible. This may lead to the weakening or questioning of the relationship between parents and child; or to the unequal relationship between the two parents and the child—since one of the parents is natural while the other one is a stepmother or stepfather—; or to the intervention

of a surrogate mother⁴ in the sacred relationship between the genetic parents and the child; or to the creation of brothers or sisters unknown to each other; or to the risk of unknown incestuous relationships, etc. Basically, every form of heterologous assisted fertilisation⁵ degrades the concept of motherhood and fatherhood. Moreover, the requirement of a third person's intervention in the sacred procedure of human reproduction –and therefore in the mystery of marriage– makes it impossible for the Church to adopt such a practice.

43. The biological participation of only one spouse in the birth of his/her child reminds us of an adoption case. However, it differs since one of the parents is the natural parent and the other one is the stepparent. On the contrary, embryo donation seems to be like a typical adoption case.

44. The transfer of extra embryos in the womb so as to increase the success ratio often results to multiple pregnancies. In these cases, when we suggest a “selective reduction of the number of embryos” for the success of the pregnancy, we actually mean the destruction of living embryos; the Church will never consent to such an act.

45. Heterologous fertilisation sometimes is identified with adultery; however, it is different since an ex-

---

4. Surrogate mother: The woman who bears the embryo when the genetic mother is unable to do so.

5. Fertilisation performed with donation of sperm, egg or even of an embryo.

tramarital relationship is not required, which is mainly the reason why adultery is characterised as sin and unethical act. Therefore, on the one hand, the Church ought to maintain Her reservations in regards to heterologous fertilisation, but on the other hand She ought to avoid its being considered as adultery.

46. The potential of childbearing by a surrogate⁶ or substitute mother could have a positive side, since in this way childbearing is accomplished with love. However, since the developing bond with the embryo during pregnancy is an essential and indispensable part of motherhood, as well as of embryonic development, the continuing relationship between surrogate mother and embryo is unjust towards the genetic parents. Moreover, the interruption of this relationship is also unjust towards the surrogate mother, but most of all towards the child. For this reason, but most of all due to the fact that family unity is disrupted, the Church has difficulty in giving Her blessing to such a deviation from the natural pregnancy procedure.

47. In vitro fertilisation also gives the opportunity to unwed mothers to have children. The Church ought to reject this alternative, because, on the one hand, it implies that children be born out of unwed parents, and, on the other hand, it is unfair for the child to grow up without a father.

---

6. Substitute or surrogate: The woman who bears the embryo when the genetic mother is unable to do so. In case the egg comes from the mother we refer to her as a “surrogate mother”. If along with her womb she also donates the egg then we refer to her as a “substitute mother”.

The practices of fertilisation with the sperm of a deceased husband and of frozen embryo transfer after the husband's death fall within the same category.

48. The same applies to the pregnancy of older women. This type of conception focuses on the woman's egoistic desire to have a child, even though chances to care for the child throughout its developmental stages are limited by nature. The child will offer the joy of its birth to its parents, but it will have limited possibilities to profit from their physical presence and almost none to enjoy the peak of their youthful age. Childbearing by older women constitutes a narrow-minded will and is unjust to the newborn child.

49. Invasive fertilisation techniques give the opportunity to homosexual couples to have children. The Church should by all means express Her opposition to this option, because it is not only a physical abnormality, but also an ethical perversion, bearing destructive psychological consequences upon the child and society.

50. Prenatal testing is connected with the application of in vitro fertilisation. When prenatal testing aims at a therapeutic or preventive operation and implantation thereafter, then it is compatible with classic medical perception. However, at present, not only are these cases very few, but they also carry all related IVF consequences. Actually, when the tests are positive—namely, when a genetic disorder has been diagnosed—then almost always it results in the interruption of pregnancy.

Moreover, prenatal testing could also lead to selection of special traits (i.e. gender, colour of hair or eyes,

etc.), or even to destruction of embryos bearing undesired traits; consequently, it may generate a eugenic perception of life.

Although prenatal testing forms a modern diagnostic method that is very promising, the Church ought to maintain Her explicit reservations.

51. Reproductive cloning abolishes the natural procedure of conception; in essence, it undermines the male gender since it puts an end to its participation and role in reproduction. It also affects the mother's participation since she does not offer her genetic material. Finally, it disrupts the balance between the two genders, offends the sacredness of the person and constitutes more an insult than an achievement.

52. Intracytoplasmic Sperm Injection (ICSI) is a method that improves the results of artificial invasion in reproduction, but at the same time it limits even more the role of natural selection –that many times operates protectively– since fertilisation of the ovum is not effected within the sperm environment with many spermatozoa but with a pre-selected spermatozoon.

The fact that presently it is impossible to diagnose in advance probable genetic disorders in spermatozoa –the selection of which is done only with biological criteria– results in the substitution of nature in regards to its responsibility for the creation of genetically ill embryos. This constitutes one more reason for having ethical reservations concerning ICSI.

53. Although these practices are not explicitly eugenic in their expression, they are eugenic in their perception. They do not manage to stop the emergence of

disability, but usually they “eradicate” the disabled person. When the disability cannot be differentiated from the disabled person, it seems that the only solution is the latter’s death at his weakest and most sacred and sensitive stage and expression of his life. The suggested “therapy” appears to be the destruction of the unhealthy embryo.

54. The removal of the gametes’ fusion⁷, namely of conception, out of the maternal body, offers immense possibilities for genetic interventions that may alter fatally human species both biologically and socially (on a biological basis and in terms of social expression) and are to a great extent uncontrollable. The combination of the inability to impose control mechanisms with the vast possibilities for genetic interventions may prove to be destructive.

X. The role of technology

55. Undoubtedly, modern technology has greatly contributed to health research and promises even more achievements. This is considered an exceptional blessing from God. Nevertheless, its irrational use threatens to desecralise man and treat him as a machine with spare parts and accessories.

56. Although man regulates technology, he could ultimately be governed by it, unless he is prudent. He

---

7. Gametes: the genetic cells, the spermatozoon for the male and the ovum for the female.

may be easily enchanted by technological achievements, and consequently become subjugated by them. He risks destroying his own freedom in the name of the freedom of scientific and technological progress that aim at expanding human dominance over nature.

57. The use of technology and human intervention, to the extent that it safeguards and assists in the sacredness of human fertilisation, is not only acceptable but also desirable and pleasing to God. However, technological progress is not considered successful when it imposes choices contrary to nature, affects family unity, interrupts the cooperation of spiritual and natural laws and replaces God. Success is not only the discovery of a new revolutionary technique within the wide context of genetic engineering; it is also the effective confrontation of numerous problems (genetic, psychological, social, ethical, financial, etc.) that emerge from an irrational practice, particularly in the field of invasive fertilisation.

58. The Church is not afraid of changes, neither is She against novel discoveries. Nevertheless, She firmly rejects disrespect for creation and the human person as well as desecration of the institution of family. Fertilisation forms the holy altar of life; therefore, entering inside it, requires respect and fear of God.

XI. Financial interests, psychological consequences

59. The new techniques of assisted reproduction often defile the parents' pure desire to have children with uncontrollable financial interests of physicians, clinics

and companies (i.e. the high cost of gonadotropins⁸ may eventually become the basic reason for which ovulation induction by the administration of hormones is preferred to the collection of ova during the natural cycle). Therefore, it is advisable not to resort to these techniques hastily or under the influence of psychological pressure coming from persons with relevant interests.

60. Moreover, changing the act of donation into a practice of trading, which is very easy and basically uncontrollable, tends to downgrade the sacred character of reproduction to an act of financial transaction and, thus, turn love into a business agreement.

61. When the methods of assisted reproduction started being applied, the eventual psychological problems of the conceived embryos were unknown and unpredictable. Although the parents' psychological need was taken into consideration, the probable negative overtone in the embryo's psychology was ignored, a fact that devalues the embryo's life. Orphans, adopted children and children of divorced parents usually present problems of adaptation and psychological balance. It is possible that the various IVF applications, particularly when they include heterologous procedures or donors, may create human beings with congenital or hereditary mental disturbances or diseases. This constitutes one more unfavourable factor that prevents the Church from accepting unreservedly in vitro fertilisation.

---

8. Gonadotropins: hormones administered to stimulate ovulation.

62. Consequently the progress of genetic technology raises a relevant question: is there any psychological impact due to the fact that children will be able to know the method of their conception, as well as whether they were born out of sperm or ovum donation. There is high probability that the child may experience serious identity crisis and problems of socialisation; particularly when it is informed that it is not the carrier of its parents' genetic characteristics and does not know its genetic parents; or when it realises that it has a different degree of kinship with his parents or has two or eventually even three mothers, etc. These problems become even more intense in case there is a crisis within the family unity and there are legal matters pending.

63. Parents may also present similar psychological problems, particularly when it concerns heterologous fertilisation techniques, disputes over parental rights and relationships, unsuccessful methods of artificial fertilisation and abrupt loss of hope and anticipation.

XII. Legislation

64. In general, modern legal perception seeks to harmonise and balance the common prevailing principles in a country with the individual civil rights. Recently, two new laws were voted in our country. Firstly, the law on “medically assisted human reproduction”, (L. 3089/2002) and secondly a law that adjusts practical details (the operation of Assisted Reproduction Centers, Gamete and Embryo Banks, etc.). The spirit of

the first law –which actually has an impact upon the second law– is the most “progressive” in Europe, as its writers claim. The law avoids systematically and insistently to name the embryo by its name (instead, terms such as “reproductive material” and “fertilised egg” are used which obviously are vague, inaccurate, disrespectful and wrong). It makes no reference to the child's rights and interests; it accepts heterologous fertilisation in its various forms; it adopts single motherhood and accepts the birth of children with the deceased father's sperm. Moreover, it introduces surrogate motherhood and allows embryo experimentation. Despite the publicly expressed reservations and objections of the Church, it basically undermines the institution of marriage, weakens the family bonds and alters the character of family ethics.

65. The main cause of the conflict of interests concerning assisted reproduction is found in the relationship between parents and embryos. Furthermore, embryos are unable to support their right to express their will. As a result, the probability of legalising unjust acts is so high that it obliges the Church to express Her reservation and restraint.

66. We are unable to predict accurately the legal nature of the inheritance status and biological perspective of the embryos in case the parents die prior to implantation. Moreover, the difficulty to determine the form of authority and rights upon the frozen embryos in case of divorce indicate the perplexity and difficulty of the emerging problems. Ultimately, the only solution to these problems is the destruction of the embryos, which, of course, is an unacceptable act.

67. It is absolutely necessary to enact specific laws based on the principles of bioethics and deontology that will facilitate and protect the application of the basic invasive fertilisation techniques. The contribution of the Church to this end is essential. She ought to present on each occasion Her official position that consists of specific proposals and legislative adjustments that are not unrealistic theories. In fact, almost all of them, partly or wholly, are included in the applicable laws in most European countries.

XIII. Spiritual perspective

68. The Church embraces pain, illness and disability within the context of man's fall. At the same time, however, She respects medicine. Although She blesses every ethically acceptable medical human attempt to restore health, She entrusts the final outcome in each different case to God's love for every person separately. The epitome of Her mentality can be found in chapter 38:9 of the Book of Sirach: "*My son, when you are sick do not be negligent, but pray to the Lord, and he will heal you*". She faces everything with patience, humility and faith. She does not differentiate trials from the love of God, but views them as opportunities for salvation and sanctification.

69. The Church avoids specific rules or excommunications when dealing with bioethical matters, including those concerning assisted reproduction. Basically, She leaves them open, while, at the same time, She indicates the direction and ethos of approaching each spe-

cific case. She does give a generalised definition of God's will, but offers everyone the opportunity to detect it in his or her own life.

70. Furthermore, She regards the birth of each human being within the context of the mystery of marriage. Consequently, She also feels that the mystery of human beginning ought to occur within an atmosphere of a monogamous, heterosexual intercourse blessed by the mystery of marriage, of a union in "*one flesh*" (Eph. 5:31). A conception that takes place in a laboratory instead of the maternal body and through a procedure other than the spouses' intercourse is definitely deprived of the mystery's character.

XIV. The counterproposal of the Church

71. The sanctification of man is not only effected through childbearing. The Church blesses childbearing, but, at the same time, She also acknowledges the wholeness of childless marriages. Biological sterility may become the cause of rich spiritual fertility for the spouses, when they accept humbly God's will in their life. On the contrary, when the desire to have children becomes a stubborn will, it reveals spiritual immaturity.

72. The Church ought to exercise Her influence so that the erroneous social perceptions on sterility be eradicated and the indiscreet pressures from the family environment towards the sterile couples be limited. She ought to help sterile couples realise that an inadequacy in such a vital sector of life is usually accompanied by numerous opportunities in other fields that

wait to be fulfilled. Our happiness and calling are not accomplished by forcing nature or by persisting in our wills, but by taking advantage of our possibilities.

73. The sterility problem of certain couples could be solved with the prospect of adoption. The Church should recommend the improvement, promotion and simplification of adoption. In this way, the pain of many sterile couples will be soothed, the danger of an unsuccessful pregnancy will be limited and human volition will be subdued to the way of love.

74. Suggesting to infertile couples to adopt and give birth to “surplus embryos” whose origin is unknown to them is a matter for further examination. In this way, some embryos are saved and the mother may experience the pregnancy bond with the child. Moreover, the child that will be born will feel more related to the parents rather than being adopted. Nevertheless, problems concerning the child’s unclear biological identity may emerge, which are absent from standard adoption cases.

XV Pastoral guidance

75. Most faithful as well as confessors ignore some very crucial details concerning the issues of modern reproductive technologies. Consequently, there is an imminent need for a thorough update on all aspects. Knowing the methods of assisted reproduction as well as the Church’s basic positions will significantly help the parties interested confront sensibly the relevant issues.

76. The Church can neither recommend assisted reproduction as the solution to the problem of sterility, nor is Her role to approve resolutions. Nevertheless, it is Her duty to confront this reality that has emerged irrespective of Her will or desire, on the basis of Her spiritual dispensation and not on the basis of Her theological precision. Thus, when asked, the Church ought to give the ethos of Her teaching with clarity and freedom.

77. Taking into consideration all of the above as well as the fact that present-day parents are not only found under pressure before the great challenge of reproductive techniques, but also have limited endurance, faith and inner strength, the Church could suggest the following steps concerning the spiritual guidance of Her flock:

a. She ought to express and put into practice Her love and understanding. Her word should be filled with spirit and truth but also be sympathetic and compassionate.

b. She should express the tremendous importance of the need to preserve the sanctity of marriage; namely, to leave room for the energy of God's grace. Usually, trials and deprivation form unique opportunities for confirming God's presence in our life.

c. She ought to be informed regularly and thoroughly of the new methods and detect the ethical and spiritual problems that they usually create.

d. The Church should clarify that She finds it difficult to bless the practice of assisted reproduction (unnatural and asexual conception, surplus embryos, pre-

implantation genetic intervention and modification, etc.) and adopt policies foreign to Her spirit.

e. When childbearing disturbs the normal family order (unwed mothers, fertilisation with deceased husband's sperm, childbearing by older women, heterologous fertilisation techniques, surrogate motherhood, etc.) it is evident that the Church cannot possibly agree.

f. The Church should eagerly suggest adoption as an alternative to those couples that are unable to accept, for various reasons, their sterility problem. If this is not possible, then She could accept, within the spirit of Her dispensation, fertilisation techniques that do not involve surplus embryos, or include any form of donation or embryo destruction. For example, the Church could accept homologous intrauterine insemination, thus considering the couple as suffering from a common illness, provided both spouses are in agreement and the entire procedure is carried out with the aforementioned ethos. She could also accept assisting the reproduction procedure by using only the parents' gametes and fertilising as many embryos as will be implanted.

78. Spiritual fathers ought to preach to the faithful, with humility and faith, the need to resort to more natural and spiritual ways of living. It is a fact that the present way of living, the tension and stress, the distrust between people and other related factors are considered responsible for the rise of infertility to very high levels.

The Church proposes a non-secularised perception on life that guarantees simplicity, peace, abstinence and mutual trust between spouses. She does not op-

pose resorting to medical help, but, at the same time, suggests that we render our life into the hands of God.

79. Liturgical and personal prayer, spiritually guided participation in the Church's mysteries, cultivation of love, asking for the saints' intercession, humble pilgrimages, etc., constitute the Church's long-established means that should be brought back to the lives of the faithful.

80. When the Church asks couples to avoid certain reproductive techniques that increase hopes for child-bearing, at the same time, She ought to inspire trust in the will of God and introduce the faithful to the experience and the different logic of prayer and miracles.

81. The Church indicates the way of precision but treats pastorally the falls of Her children, when, for various reasons, on the one hand, they are unable to implement Her teaching and, on the other hand, they sincerely repent.

82. Moreover, the Church faces the issue of human reproduction within a broader perspective. Thus, although having children constitutes a gift and a blessing from God, the parents ought to focus on a much more important fact; along with their own perfection in Christ, they should concentrate on the proper upbringing of their children and their development and progress in Christ, so that one day they may say "*here am I, and the children God has given me*". (He 2:13).

Ἑλληνικά

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ

Μαζι μὲ τὰ ἐντυπωσιακὰ ἐπιτεύγματα καὶ τὶς ἐκπληκτικὲς ἀνακαλύψεις καὶ ἐφαρμογὲς στὸν τομέα τῶν βιοϊατρικῶν ἐπιστημῶν, φαίνεται πὼς οἱ σύγχρονες κοινωνίες μας κληρονομοῦν καὶ καινοφανεῖς προκλήσεις, πρωτόγνωρα προβλήματα, ἄγνωστα ὡς τώρα ἐρωτήματα ποὺ ἐπίμονα ζητοῦν κάποια ἀπάντηση, ἀνάγκη γιὰ βαθύτερη κατανόηση δεδομένων ὡς τώρα ἀξιῶν, συγκεκριμένες κατευθύνσεις.

Τὰ νέα ἐπιστημονικὰ καὶ τεχνολογικὰ δεδομένα ἀκουμποῦν στὸ μυστήριο τοῦ ἀνθρώπου, ἐγγίζουν τὴν ἱερότητα τοῦ προσώπου, ἐπηρεάζουν σχέσεις, ψηλαφοῦν τὴν καρδιὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ζωῆς. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ ὄλο καὶ περισσότεροι ἐκ τῶν πιστῶν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη γιὰ κατεύθυνση καὶ συμπαράσταση ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἐπίσημης Ἐκκλησίας. Παράλληλα, οἱ κοινωνικοὶ φορεῖς, τὰ νομοθετικὰ καὶ κοινοβουλευτικὰ σώματα, οἱ ἰατρονοσηλευτικὲς κοινότητες ζητοῦν ἐπίμονα συγκεκριμένο καὶ καλὰ αἰτιολογημένο ἐκκλησιαστικὸ λόγος.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ὕστερα ἀπὸ πολλὴ σκέψη, μακρόχρονη ἐπεξεργασία, μεθοδικὴ θεολογικὴ μελέτη, κατανόηση τῶν λεπτομερειῶν, ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων καὶ ἐπιμελημένη προσπάθεια τῆς ἀρμόδιας

ἐπὶ θεμάτων βιοηθικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, κατέληξε σὲ ἓνα γνωμοδοτικὸ κείμενο 82 ἄρθρων γιὰ τὴν Ἱατρικῶς Ὑποβοηθούμενη Ἀναπαραγωγή, τὸ ὁποῖο καὶ ἔτυχε τῆς ἐγκρίσεώς της κατὰ τὴ Σύνοδο τῆς Ἱεραρχίας, τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 2005.

Τὸ κείμενο αὐτὸ εἶναι ἀρκετὰ ἀναλυτικὸ καὶ συστηματικὸ στὴν παρουσιάσή του, ὄχι γιατί θέλει νὰ φυλακίσει τοὺς πιστοὺς μὲ ἀνελεύθερες συνταγές συμπεριφορᾶς, ἀλλὰ γιατί κάτι τέτοιο διευκολύνει τὴν καλύτερη ἐνημέρωση καὶ λεπτομερέστερη κατανόηση τῶν ὑφιστάμενων συνιστωσῶν τοῦ προβλήματος, πράγμα ποὺ συντελεῖ στὴν κατὰ τὸ δυνατόν ὑπευθυνότερη καὶ ὠριμότερη λήψη ἀποφάσεων ἀπὸ τοὺς ἐνδιαφερομένους.

Ἐπίσης, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχει τύχει τῆς ἐγκρίσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, προσφέρεται ὡς πρῶτο κείμενο γιὰ συζήτηση καὶ διάλογο καὶ ὄχι ὡς κείμενο τελικοῦ ἀδιαπραγμάτευτου ἐκκλησιαστικοῦ λόγου. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος ποὺ δὲν ἔχει λάβει τὴ μορφή ἐγκυκλίου. Πιστεύουμε ὅτι συντηρεῖ τὴν ἀκρίβεια τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ κλινικῆς πραγματικότητας, διασώζει τὶς συναφεῖς μὲ τὸ θέμα βασικὲς ἀρχές Ὁρθόδοξης ἀνθρωπολογίας, εἶναι σαφές, δίνει κατευθύνσεις σὲ ὅποιον ζητεῖ κάτι τέτοιο, ἀγκαλιάζει τὸν ἄνθρωπο ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποτελεῖ εὐχρηστο ἐργαλεῖο στὴν προσφορὰ τῆς Ὁρθόδοξης ἐκκλησιαστικῆς μαρτυρίας.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΤΗΣ ΥΠΟΒΟΗΘΟΥΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

A. Είσαγωγή

1. Το ὅλο θέμα τῆς τεχνολογικά ὑποβοηθούμενης ἀναπαραγωγῆς, ἢ ἴσως ὀρθότερα παρεμβατικῆς γονιμοποίησης, εἶναι μοναδικῆς ψυχολογικῆς σπουδαιότητος, κοινωνικῆς σημασίας ἀλλὰ καὶ πνευματικῆς βαρύτητος. Μὲ τίς σύγχρονες ἀναπαραγωγικὲς τεχνικὲς εἶναι δυνατόν νὰ δικαιωθοῦν οἱ προσδοκίαι τῶν ὑπόγονιμων συζύγων καὶ νὰ ἰκανοποιηθεῖ ἡ βαθειὰ ἀνάγκη τῆς πατρότητος καὶ τῆς μητρότητος. Κάτι τέτοιο μπορεῖ μὲν νὰ ἐνισχύει τὴ συνοχὴ τῆς συζυγικῆς ζωῆς καὶ νὰ αὐξάνει τὸ αἶσθημα τῆς πληρότητος καὶ τῆς ὀλοκληρώσεως τῆς ἔννοιας τῆς οἰκογένειας, παράλληλα ὅμως γεννᾷ καινοφανῆ προβλήματα ἠθικοῦ, ἰατρικοῦ, ψυχολογικοῦ, νομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ χαρακτῆρος. Τὰ προβλήματα αὐτὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μηχανοποίησης ἑνὸς κατ' ἐξοχὴν προσωπικοῦ, βαθειὰ συναισθηματικοῦ καὶ ἱεροῦ γεγονότος, τὸ δὲ μέγεθος καὶ ἡ ποικιλότητά τους ἀποτελοῦν συνάρτηση τῶν χρησιμοποιούμενων μεθόδων, τῶν συνθηκῶν κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες αὐτὲς ἐφαρμόζονται καὶ τῶν ἀνεξέλεγκτων δυ-

νατοτήτων και αναπόφευκτων συνεπειών που αυτές συνεπάγονται.

2. Η ύποβοηθούμενη αναπαραγωγή αποτελεί αναμφίβολα ένα από τα πιο έντυπωσιακά επιτεύγματα της ιατρικής και των βιολογικών επιστημών, με βαθύτατες κοινωνικές συνέπειες. Το γεγονός της γεννήσεως ενός νέου ανθρώπου, με το οποίο αυτή συνδέεται, χαιρετίζεται με ιδιαίτερο θαυμασμό, δέος και χαρά. Παράλληλα όμως και το πρόβλημα της ποιοτικής στάθμης της ζωής και αυτού και των γονέων του δεν είναι εύκαταφρόνητο. Για την Έκκλησία ποιότητα ζωής ενός ανθρώπου δεν σημαίνει μόνο βιολογική ή ψυχολογική αριότητα και κοινωνική ευδαιμονία, αλλά μαζί με αυτά και δυνατότητα πνευματικής ολοκλήρωσης. Αυτή η πνευματική διάσταση είναι που προσδίδει στον άνθρωπο το αίσθημα της ψυχοσωματικής αρμονίας και την έκταση της υπαρκσιακής του πληρότητας.

B. Βασικές θεολογικές θέσεις

3. Η Έκκλησία προσλαμβάνοντας και μεταμορφώνοντας τη συνείδησή μας επισημαίνει και διατηρεί τις τεράστιες δυνατότητες και τις απεριόριστες προοπτικές που διανοίγει στον άνθρωπο ή χάρις του Θεού. Γι' αυτό και με κανένα τρόπο δεν μπορεί να νοηθεί ως αντικειμενοποιημένη αϋθεντία που αποβλέπει στην τυποποίηση ή στην αστυνόμευση της ζωής μας. Σκοπός της δεν είναι η επιβολή κανόνων και απαγορεύσεων στη ζωή μας, αλλά η διαμόρφωση κριτηρίου που οδηγεί στη γνώση της αλήθειας που ελευθερώνει (Ίω. η' 32).

4. Ἡ Ἐκκλησία βαθεῖα γνωρίζει καὶ μὲ συμπάθεια κατανοεῖ τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ ἀδυναμία μας. Παράλληλα ὁμως θέλει νὰ προστατεύσει καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ προσώπου μας· μαζί μὲ τὴν ἐπιθυμία τῆς τεκνογονίας, νὰ ἐμπνεύσει καὶ τὴν ἀνάγκη τοῦ Θεοῦ· μαζί μὲ τὴ φιλανθρωπία της, νὰ προσφέρει καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς ἀλήθειας της· μαζί μὲ τὴν οἰκονομία της, νὰ δώσει καὶ τὴν ἀκρίβεια τοῦ θεϊκοῦ θελήματος.

5. Βασικὸ στοιχεῖο τῆς Ὁρθόδοξης ἀνθρωπολογίας εἶναι ἡ ἀναγνώριση τῆς ἱερότητος τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐνώνει μὲ τὴν ὑπαρξή του τὸν αἰσθητὸ καὶ νοητὸ κόσμο. Σκοπὸς τοῦ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» πλασμένου ἀνθρώπου εἶναι νὰ ὁμοιωθεῖ μὲ τὸν Θεό (Γεν. α' 26), νὰ φθάσει δηλαδὴ στὴ θέωση καὶ τὸν ἁγιασμό. Μὲ τὸν ἀπώτερο αὐτὸ σκοπὸ, ὁ ἄνθρωπος ἐργάζεται, ἀναπτύσσει οἰκογένεια, καλλιιεργεῖ τὶς τέχνες καὶ τὴν ἐπιστήμη, ὀργανώνει τὶς κοινωνίες. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, ὅταν κανεὶς ἀσχολεῖται μὲ τὸν ἄνθρωπο, πολὺ περισσότερο ὅταν «χειρίζεται» τὸν ἄνθρωπο, ἱερουργεῖ καὶ συνεπῶς πρέπει νὰ ἐνεργεῖ μὲ ἱερὸ φόβο καὶ σεβασμό.

6. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι αἴτιος τῆς ὑπάρξεώς του. Κάθε ἀναγωγή στὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς του πρέπει νὰ γίνεται μὲ αἶσθημα δέους καὶ ὄχι μὲ «ὔβριν». Τὸν Θεό, εἴτε Τὸν βλέπουμε ὡς χορηγὸ τῆς ζωῆς, ὅποτε Τὸν προσεγγίζουμε μετὰ φόβου, εἴτε ἀδιαφοροῦμε γι' Αὐτόν, ὅποτε ἐνεργοῦμε οἱ ἴδιοι ὡς θεοί. Στὴ δευτέρη περίπτωση ἔχουμε τὴν «ὔβριν», τὸ τίμημα τῆς ὁποίας εἶναι βαρὺ.

Γ. Ἡ σημασία τῆς ψυχοσωματικῆς συμφυΐας τοῦ ἀνθρώπου

7. Κάθε ἄνθρωπος ἔχει ἀθάνατη, αἰώνια ψυχή, στενὰ συνδεδεμένη μὲ τὸ σῶμα του. Ἡ ψυχοσωματικὴ συμφυΐα προσωρινὰ διακόπτεται μὲ τὸν βιολογικὸ θάνατο καὶ ἀποκαθίσταται μὲ τὴν ἀνάστασι τῶν σωμάτων στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

8. Ἡ βιολογικὴ ἀρχὴ τοῦ ἀνθρώπου σημαδεύει καὶ τὴ γέννησή του ὡς ψυχοσωματικῆς ὄντοτητος μὲ σύμφυτη τὴ δυνατότητα τοῦ «τέκνον Θεοῦ γενέσθαι» (Ἰω. α' 12). Ἡ γονιμοποίηση, μαζὶ μὲ τὴ βιολογικὴ ζωὴ καὶ ὄντοτητα, προσδίδει στὸν ἄνθρωπο τὴν ὑπαρξή, τὸ εἶναι, τὴν ψυχή.

9. Ἡ ψυχή δὲν ἐγκαθίσταται στὸ σῶμα, ἀλλὰ εἶναι σύμφυτη, μὲ αὐτό. Μαζὶ μὲ τὸ σῶμα γεννιέται καὶ ἡ ψυχή.

Μάλιστα ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης ὁμιλεῖ διεξοδικὰ γιὰ τὸ ταυτόχρονο τῆς γεννήσεως ψυχῆς καὶ σώματος: «Ἄλλ' ἐνὸς ὄντος τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ διὰ ψυχῆς τε καὶ σώματος συνεστηκότος, μίαν αὐτοῦ καὶ κοινήν τῆς συστάσεως τὴν ἀρχὴν ὑποτίθεσθαι, ὡς ἂν μὴ αὐτὸς ἑαυτοῦ προγενέστερός τε καὶ νεώτερος γένοιτο, τοῦ μὲν σωματικοῦ προτερεύοντος ἐν αὐτῷ, τοῦ δὲ ἑτέρου ἐφυστερίζοντος... Ἐν δὲ τῇ καθ' ἕκαστον δημιουργίᾳ μὴ προτιθέναι τοῦ ἑτέρου τὸ ἕτερον, μήτε πρὸ τοῦ σώματος τὴν ψυχήν, μήτε τὸ ἔμπαλιν...» («Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου», ΕΠΕ 5, 206.)

10. Κάθε ἄνθρωπος ποὺ συλλαμβάνεται ἔχει μὲν ἀρχή, ἀλλὰ δὲν ἔχει τέλος. Ἡ ἀρχή, ἡ σύλληψη τοῦ κάθε ἀνθρώπου, ἀποτελεῖ γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία

ένα γεγονός μοναδικῆς σπουδαιότητος. Ὁ θεῖος προορισμὸς καὶ ἡ προοπτικὴ τῆς αἰωνίου βασιλείας προσδίδουν στὴ στιγμή τῆς συλλήψεως μιὰ μοναδικότητα πού ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς βιολογικῆς ταυτότητος καὶ τοῦ ἡφήμερου βίου.

Δ. Ἡ ἀνάγκη τῆς μητρότητος

11. Ἡ ἐπιθυμία ἀποκτήσεως τέκνων εἶναι φυσικὴ καὶ ἱερή. Μέσα σὲ αὐτή, ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ νὰ δημιουργήσῃ τὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ γίνῃ μέτοχος τῆς μακαριότητός Του. Κατὰ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνό: «Ἐπεὶ οὖν ὁ ἀγαθὸς καὶ ὑπεράγαθος Θεὸς οὐκ ἠρόκেষθῃ τῇ ἑαυτοῦ θεωρίᾳ ἀλλ' ὑπερβολῇ ἀγαθότητος εὐδόκησε γενέσθαι τινὰ τὰ εὐεργετηθόμενα καὶ μεθέξοντα τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγει καὶ δημιουργεῖ τὰ σύμπαντα ἀόρατά τε καὶ ὄρατά· καὶ τὸν ἐξ ὄρατοῦ τε καὶ ἀοράτου συγκείμενον ἄνθρωπον» (Ἐκδοσις Ὁρθοδόξου Πίστεως, κεφ. «Περὶ Δημιουργίας», ΕΠΕ 1, 142).

12. Ἡ ἀνατομία, ἡ φυσιολογία, ἡ μηνιαία περιοδικὴ ὑπόμνηση τοῦ φύλου, ἡ ὁρμονικὴ ἰσορροπία, ἡ συναφὴς μὲ ὅλα αὐτὰ ψυχολογία τοῦ γυναικείου φύλου εἶναι ὅλα προσανατολισμένα στὴ μητρότητα. Κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνη, ἡ γυναίκα βιώνει καὶ ἐκδηλώνει στὸν μέγιστο βαθμὸ τὰ ιδιώματα τοῦ φύλου καὶ τῆς φύσεώς της. Ἡ βασικότερη λειτουργία τοῦ γυναικείου σώματος, πρὸς τὴν ὁποία εἶναι στραμμένη ὁλόκληρη ἡ γυναικεία ὑπαρξή, εἶναι ἡ ἀναπαραγωγικὴ. Ἡ γυναίκα ὑπάρχει ὅπως εἶναι ἀνατομικά, φυσιολογικά καὶ

συναισθηματικά για τὸ ἔμβρυο, τὴν κύηση καὶ τὴν τεκνοποιία.

13. Ἀνάλογη μὲ τὴν ἀνάγκη τῆς μητρότητος εἶναι καὶ αὐτὴ τῆς πατρότητος. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτούς, ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ στειρότητα καὶ ἡ ἀτεκνία θὰ μποροῦσαν νὰ ἀποτελέσουν δυσβάσταχτο σταυρό, πὺν συχνὰ δημιουργεῖ ἔντονες ψυχικὲς διαταραχές, μεγάλες κοινωνικὲς δυσκολίες, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀξεπέραστα προβλήματα στὴν ἄρμονικὴ συμβίωση τῶν συζύγων. Πέρα ὁμως ἀπὸ τὸν χαρακτήρα μιᾶς βιολογικῆς ἀνεπάρκειας ἀντικρύζει καὶ τὴ βούληση τοῦ Θεοῦ ἢ τὸ ἐνδεχόμενο μιᾶς εὐλογίας, πὺν ἐκφράζονται ὡς δοκιμασία.

14. Ἐπὶ πλέον, ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει στὸν κάθε ἄνθρωπο ὄχι μόνον φυσικὴ ταυτότητα (βιολογική, ψυχολογική κ.λπ.) ἀλλὰ κυρίως ἀπεριόριστες πνευματικὲς δυνατότητες, ἡ ἀντίληψη ὅτι ἡ ὑπογονιμότητα ἀποτελεῖ ἀναπηρία ἢ παράγοντα ἀθεράπευτης κοινωνικῆς ἀδυναμίας τὴ βρίσκει διαμετρικὰ ἀντίθετη. Εἶναι συχνὸ τὸ φαινόμενο ζευγάρια, τὰ ὁποῖα δυσκολεύονται μὲν νὰ τεκνοποιήσουν ἔχουν ὁμως σαφῆ πνευματικὸ προσανατολισμό, νὰ εἶναι ἰδιαίτερα παραγωγικὰ σὲ ποικίλους ἄλλους τομεῖς τῆς κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς.

15. Ἡ Ἐκκλησία ἀντικρύζοντας τὴ σύγχρονη πρόοδο τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνολογίας ἀντιλαμβάνεται ὅτι γιὰ τὸν κάθε ἄνθρωπο πολλὲς ἐπιθυμίες πὺν ὡς χθὲς ἔμοιαζαν μὲ ὄνειρα, σήμερα ἐμφανίζονται ὡς βάσιμες ἐλπίδες. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ τὸ ὑποδέχεται μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ καὶ ἐνθουσιασμό. Παράλληλα ὁμως διαβλέπει ὅτι ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος συχνὰ μετα-

μορφώνει τις ἐπιθυμίες σὲ ἀνάγκες καὶ καθιστᾷ τὸν ἀγώνα γιὰ πνευματικὴ ἐλευθερία δυσκολότερο.

16. Συνέπεια αὐτῆς τῆς νοοτροπίας εἶναι τὸ παράδοξο, ἐνῶ στὴν ἐποχὴ μας ἡ ἐπιθυμία τῆς τεκνογονίας τῶν γόνιμων συζύγων εἶναι ἐπικίνδυνα ὑποβαθμισμένη, ἡ ἀνάγκη ἀποκτήσεως ἀπογόνων τῶν ὑπογόνιμων νὰ γίνεται ψυχολογικὰ καὶ κοινωνικὰ ἐπιτακτικὴ. Τὸ πρόβλημα εἶναι πιὸ ἔντονο στὶς κλειστὲς κοινωνίες, ὅπου ἡ κοινωνικὴ πίεση χειροτερεῖ τὴν κατάσταση. Ἡ ὑπογονιμότητα ὅμως ἐνίστε ἀποτελεῖ ἀσφαλιστικὴ δικλείδα τῆς φύσης ὥστε νὰ μὴν ἐπιβαρύνονται ἄνθρωποι ποὺ δύσκολα θὰ μπορούσαν νὰ σηκώσουν τὸ βᾶρος τῆς τεκνογονίας. Συχνὰ ὅταν τέτοιοι ἄνθρωποι ἐπιμένουν καὶ ἀποκτοῦν παιδιὰ κληρονομοῦν καὶ ἀνεπίλυτα προβλήματα.

17. Οὐσιαστικὴ θὰ ἦταν ἡ συνεισφορὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ποιμένων της στὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ νοσηρὲς ἀπόψεις καὶ ἀδικαιολόγητες κοινωνικὲς πιέσεις. Παράλληλα, θὰ μπορούσαν νὰ συντελέσουν στὴν καλλιέργεια μιᾶς ἀντίληψης ὅτι, ἐνῶ ἡ γέννηση ἐνὸς παιδιοῦ εἶναι εὐλογία –καὶ μάλιστα μεγάλη– ἡ ὑπογονιμότητα οὔτε τοὺς συζύγους ὑποβιβάζει οὔτε τὴ σχέση βλάπτει οὔτε τὸν γάμο καταργεῖ.

18. Ἡ ἐπίμονη καὶ μὲ κάθε μέσο προσπάθεια ὑπερβάσεως τῆς στεριότητος ἐνέχει τὸν κίνδυνο νὰ μετατρέψει τὸν φυσικὸ καὶ ἱερὸ πόθο τῆς τεκνογονίας σὲ ἀνυποχώρητο θέλημα ποὺ μάλιστα ἀντιστρατεύεται αὐτὸ τοῦ Θεοῦ. Κάθε προσπάθεια θεραπείας τῆς στεριότητος θὰ ἔπρεπε νὰ ἀφήνει χῶρο καὶ στὴν ταπεινὴ ἀποδοχὴ τῆς ἐνδεχόμενης ἀποτυχίας της.

19. Ἡ ἀρχὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου ὡς εἰκόνας τοῦ Θε-

οὐ εἶναι μὲν ἐκ θελήματος ἀνθρώπου εἶναι ὅμως καὶ ἐκ θελήματος Θεοῦ. Ἡ σύγχρονη τεχνολογία, ἐνῶ ἀποτελεῖ μεγάλη εὐλογία τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο ὅταν χρησιμοποιεῖται μὲ σύνεση καὶ σεβασμό, τοῦ δίνει παράλληλα τὴ δυνατότητα νὰ ἀντιταχθεῖ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅπως αὐτὸ ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς νόμους Του. Καὶ ἐκεῖ πού ὁ Θεὸς θέλει, ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἀποτρέπει καὶ ἐκεῖ πού ὁ Θεὸς ἀρνεῖται, ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐπιμένει.

20. Ὁ κάθε ἄνθρωπος πού γεννιέται δὲν ἔρχεται σ' αὐτὸ τὸν κόσμο γιὰ νὰ στολίσει τὴ ζωὴ τῶν γονέων του οὔτε γιὰ νὰ ἀυξήσει τὴν παρουσία τους σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ οὔτε γιὰ νὰ ἀποτελέσει τὴ βιολογικὴ καὶ ψυχολογικὴ προέκτασή τους, ἀλλὰ εἶναι τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν αἰώνια ζωὴ, δῶρο ἀγάπης καὶ ἐμπιστοσύνης τοῦ Θεοῦ στοὺς γονεῖς γι' αὐτήν· ἔρχεται πρῶτα γιὰ νὰ ἀναπαύσει τὸν Θεό, νὰ ἐκφράσει τὴν κενωτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀγάπη Του, ἔπειτα γιὰ νὰ ζήσει ἐν ἀληθείᾳ ὁ ἴδιος καὶ λιγότερο γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει συναισθηματικὰ ἢ κοινωνικὰ τοὺς γονεῖς του.

21. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτούς, ἡ σύλληψη τοῦ κάθε ἀνθρώπου πρέπει νὰ ἀποτελεῖ βεβαιωμένη ἔκφραση τοῦ θεϊκοῦ θελήματος καὶ ὄχι ἀποκλειστικὸ ἀποτέλεσμα ἀνθρώπινης ἐπιλογῆς καὶ ἀποφάσεως. Μὲ ἄλλα λόγια πρέπει νὰ εἶναι καρπὸς ταπεινῆς καὶ ἐλεύθερης ὑποταγῆς τοῦ θελήματος τῶν γονέων στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Τὸ μεγαλύτερο δῶρο τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο εἶναι τὸ αὐτεξούσιο· ἡ μεγαλύτερη ἀπειλή του τὸ ἀνθρώπινο θέλημα.

Ε. Ἡ ἱερότητα τῆς ἀνθρώπινης ἀρχῆς

22. Ὁ τρόπος πὸν ἀρχίζει ἡ ζωὴ εἶναι ἱερός· ἡ ἀκριβὴς ἀρχὴ τῆς ζωῆς, μέσα στὰ πλαίσια τῆς φυσιολογίας, εἶναι ἐλεύθερη ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη αἴσθηση. Τὸ γεγονός τελεῖται «ἐν κρυπτῶ», συνδυάζεται μὲ τὴν ἐντονότερη ἔκφραση τῆς ἀγάπης τῶν συζύγων καὶ καταξιώνει μὲ τὸν καλύτερο τρόπο τὸ ἀνθρώπινο σῶμα. Ἡ ἀναπαραγωγικὴ λειτουργία εἶναι καὶ σεξουαλική· εἶναι ἡ μόνη μὴ ἀντανεκλαστικὴ ἀλλὰ αὐτεξούσια λειτουργία του· εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ψυχοσωματικὴ λειτουργία· γιὰ τὴν ὀλοκλήρωσή της ἀπαιτεῖται καὶ τὸ ἔτερο φύλο.

23. Ἡ σύγχρονη τεχνολογία μᾶς εἰσάγει πλέον στὴ λογικὴ τῆς συζυγικῆς συνένδρευσης δίχως ἀναπαραγωγή καὶ τῆς ἀναπαραγωγῆς δίχως συνένδρευση. Ὁ δυναμισμὸς τῆς τεχνολογικῆς παρουσίας βγάζει τὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς ἀπὸ τὴ ζεστασιὰ καὶ τὸ σκοτάδι τοῦ μητρικοῦ σώματος στὴν ψύχρα τοῦ δοκιμαστικοῦ τριβλίου καὶ στὴ διαφάνεια τοῦ σωλήνα· ἀπὸ τὸ ἄγνωστο τῆς στιγμῆς στὴν ἀκριβῆ γνώση τῆς ἱερῆς ἀρχῆς· ἀπὸ τὴ μοναδικότητα τῆς συζυγικῆς παρουσίας τῶν γονέων στὴν ἀπουσία τους καὶ τὴν ἀντικατάστασή τους ἀπὸ τὸ ἰατρικὸ προσωπικό. Τὴν ἱερὴ στιγμὴ τῆς ἀνθρώπινης ἀρχῆς οἱ δύο γονεῖς δὲν εἶναι μαζί· οὔτε κἂν παρόντες· τὸ παιδί «κατασκευάζεται» ἀπὸ τοὺς γιαιτροὺς καὶ τοὺς νοσηλευτές· δὲν «συλλαμβάνεται» ἀπὸ τοὺς γονεῖς. Ἐπὶ πλέον μπορεῖ νὰ μὴ ἔχει τὸ γενετικὸ ὕλικὸ τῶν «γονέων» του· ἀνάμεσά τους μπορεῖ νὰ μπεῖ καὶ τρίτος, ὁ «δότης».

24. Ἡ προκλητὴ ἐξαγωγή σπέρματος γίνεται μὲ μὴ φυσικοὺς καὶ συνήθως ἠθικὰ μὴ ἀποδεκτοὺς τρόπους.

Ἀποτελεῖ ὄργανο ἔξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς φυσιολογικῆς συνουσίας πὺν οὕτως ἢ ἄλλως τραυματίζει τὴν ἱερότητα τοῦ γεγονότος. Ὅταν, βέβαια, ἀποσκοπεῖ στὴ δημιουργία ἀπογόνων, δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἐφάμαρτη πράξη ἀπώλειας σπέρματος, ἀρκεῖ νὰ ἐπιτελεῖται μὲ τρόπους μὴ εὐτελιστικούς τοῦ καθόλου ἀνθρώπου. Πάντως ἀπαιτεῖ ἰδιαίτερη εὐαισθησία καὶ προσοχή.

ΣΤ. Status καὶ φύση τοῦ ἔμβριου

25. Τὸ ἔμβρυο ἔχει καὶ ἀρχὴ καὶ προοπτικὴ ἀνθρώπινη. Τὰ κύτταρά του, τὸ γενετικὸ ὕλικό του, ἡ μορφολογία καὶ ἡ φυσιολογία του εἶναι ὅλα ἀνθρώπινα. Καὶ ἡ δυνατότητά του νὰ ἀναπτυχθεῖ σὲ τέλειο ἄνθρωπο, καὶ σὲ τίποτε ἄλλο, ἐπισφραγίζει τὴν ἀνθρώπινή του ὄντοτητα.

Ἐνα γονιμοποιημένο ὠάριο δὲν μπορεῖ πλέον νὰ ξαναγονιμοποιηθεῖ μὲ ἄλλο σπερματοζῶάριο. Τὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς καινούργιας ἀνθρώπινης ζωῆς ἔχουν προσδιορισθεῖ ἀμετάκλητα· ἡ γονιμοποίηση εἶναι ὀριστικὴ καὶ μὴ ἀναστρέψιμη.

26. Τὸ σπερματοζῶάριο εἶναι τοῦ πατέρα, ἐνῶ τὸ ὠάριο τῆς μητέρας. Ἀντίθετα τὸ ἔμβρυο ἀμέσως μετὰ τὴ στιγμή τῆς γονιμοποιήσεώς του ἀποκτᾶ δική του ταυτότητα· εἶναι μὲν τῶν γονέων ὡς πρὸς τὴν εὐθύνη καὶ ὑποχρέωση τῆς προστασίας του –ἀφοῦ αὐτοὶ τὸ θέλησαν καὶ τὸ δημιούργησαν– εἶναι ὅμως ἀνεξάρτητο ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα ὀλοκλήρωσης τῆς ἀνάπτυξίς του, προκειμένου νὰ ἐκφράσει τὴ δική του βούληση.

27. Τὸ ζυγωτό¹, τὸ ἔμβρυο τῶν πρώτων ἡμερῶν, τὸ ἐμφυτευμένο ἔμβρυο, τὸ σχηματοποιημένο ἢ αὐτὸ τῶν ἐννέα μηνῶν, τὸ νεογέννητο βρέφος, τὸ μικρὸ παιδί, ὁ ἔφηβος, ὁ ἐνήλικος, ὁ ἡλικιωμένος, ὁ ἄνθρωπος σὲ ὅλα τὰ στάδια τῆς ἀνάπτυξής του ἔχει τὴν αὐτὴ τέλεια ἀνθρώπινη ταυτότητα. Ἀπὸ ἄκρας συλλήψεως τὸ ἔμβρυο δὲν εἶναι ἀπλὰ γονιμοποιημένο ὠάριο· εἶναι τέλειος ἄνθρωπος κατὰ τὴν ταυτότητα καὶ διαρκῶς τελειούμενος κατὰ τὴ φαινοτυπικὴ ἔκφραση καὶ ὀργάνωση.

Z. Πνευματικὴ κατάσταση τοῦ ἐμβρύου

28. Ὅλα αὐτὰ ὀδηγοῦν στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς βιολογικῆς ζωῆς στὸν ἄνθρωπο ταυτίζεται μὲ ἓνα μοναδικῆς καὶ ἀνεπανάληπτης σπουδαιότητος γεγονός· τὴ γέννηση μιᾶς νέας ψυχῆς. Στὸ κάθε λοιπὸν ἔμβρυο, μαζὶ μὲ τὸν κυτταρικὸ πολλαπλασιασμό πού χαρακτηρίζει τὴν αὔξηση τοῦ σώματός του, μαζὶ μὲ τὴν κληρονομικὴ μεταφορὰ τῶν χαρακτηριστικῶν πού διαμορφώνουν τὸ πρόσωπό του, ἐπιτελεῖται ἡ γέννηση καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῆς ψυχῆς του. Μὲ τὴν ψυχὴ του θὰ περᾶσει ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο περιβλεπόμενον στὸ ἔνδυμα τῆς θεότητος, ἀπὸ τὸν χρόνον εἰς τὴν αἰωνιότητα, ἀπὸ τὴ φθορὰ εἰς τὴν ἀφθαρσίαν, ἀπὸ τὴ φυσικὴ ὁμοιότητα τῶν γονέων εἰς τὴν πνευματικὴ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ. Μέσα στὸ ἔμβρυο ταπεινὰ εἰκονίζεται ὁ Θεός.

---

1. Ζυγώτης ἢ ζυγωτό: Τὸ πρῶτον κύτταρον πού προκύπτει ἀπὸ τὴ γονιμοποίησιν ὠαρίου μὲ σπερματοζωάριον.

29. Ὅπως ἡ σωματικὴ ὀλοκλήρωση ἑνὸς ἀνθρώπου ἀπαιτεῖ μιὰ πολύμηνη βιολογικὴ προετοιμασία, τὴν κύηση, κατ' ἀνάλογο τρόπο καὶ ἡ διαδικασία ἐκδηλώσεως τῆς ψυχῆς του ἔχει διάρκειαν· ἀρχίζει μὲ τὴ σύλληψη γιὰ νὰ ὀλοκληρωθεῖ στὴ συνέχεια. Ὅσο προχωρεῖ ἡ διαδικασία βιολογικῆς ὀλοκλήρωσης τοῦ ἀνθρώπου, τόσο αὐξάνει καὶ ὁ βαθμὸς φανέρωσης τῶν λειτουργιῶν τῆς ψυχῆς. Κατὰ τὸν ἅγιον Θεολόγον Γρηγόριον, καθὼς τὸ σῶμα αὐξάνει καὶ τελειοποιεῖται, ὄλο καὶ περισσότερο ξεχύνεται ἡ σοφία, ἡ σύνεση καὶ ἡ ἀρετὴ τῆς ψυχῆς (Ἔπη Δογματικά, Η' Περὶ ψυχῆς, PG 37, 453-454)².

30. Τὸ γεγονός τῆς συναντήσεως τῆς Θεοτόκου μὲ τὴν Ἑλισάβετ καὶ τὸ σκίρθημα τοῦ ἐμβρίου Προδροῦμου (Λουκ. α' 41) εἰς ἀναγνώρισιν τοῦ ἐμβρίου Ἰησοῦ παραπέμπουν ὄχι μόνον στὴ βιολογικὴ κινητικότητα ἀλλὰ καὶ στὴν πνευματικὴ ἔκφραση τῆς ψυχῆς στὸ ἔμβρυον.

31. Ἀνάλογες ἀναφορὲς στὰ κείμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁμιλοῦν γιὰ σημαντικὰ πνευματικὰ γεγονότα ποὺ συνέβησαν σὲ μεγάλους ἄνδρες (Δαβίδ, Ἡσαΐας, Ἰερεμίας) «ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῶν», καταδεικνύοντας ἔτσι τὸ ὅτι ἡ ἐμβρυϊκὴ κατάσταση ἀποτελεῖ φάση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς κατὰ τὴν ὁποία ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου.

2. «Ὡς δι' ἐνὶ τυτθοῖς

πνεῦμα μέγα στεινόν τε καὶ ἔκτροπον ἴαχεν αὐλοῖς,
καὶ μάλα ἴδριος ἀνδρός, ἐπὴν δ' εἰς χεῖρας ἴκωνται
εὐρύποροι, τημόσδε τελειότερην χέον ἠχὴν,
ὡς ἦγ' ἀδρανέουσιν ἐν ἄψουσιν ἀδρανέουσα,
πηγνυμένοις συνέλαμψε, νόον δέ τε πάντ' ἀνέφηνεν».

Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολή του ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ κλήση του χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς κνοφορίας του· «ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ» (Γαλ. α' 15).

Ὁ Θεὸς λοιπὸν καλεῖ, ἀγιάζει, προορίζει, ὀνομάζει προφῆτες καὶ ἀποστόλους ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐμβρυϊκὴ τους ἡλικία.

32. Τὸ γεγονός τῆς συλλήψεως θεωρεῖται μέγα, ἰδιαιτέρως εὐλογημένο καὶ ἱερό. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ καὶ ἡ Ἐκκλησία ὑπενθυμίζει καὶ ἐσορτάζει τὶς συλλήψεις τῶν προσώπων τῆς θείας οικονομίας. Κατ' ἀρχὴν μὲν τὸ ἀπόρρητον μυστήριον τῆς συλλήψεως τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, στὶς 25 Μαρτίου, ἔπειτα δὲ τὴ σύλληψη τῆς Θεοτόκου, στὶς 9 Δεκεμβρίου, καὶ τέλος τὴ σύλληψη τοῦ Τιμίου Προδρόμου, στὶς 23 Σεπτεμβρίου.

Η. Ἠθικὰ δικαιώματα τοῦ ἐμβρύου

33. Μέσα ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἔμβρυο εἶναι ἄνθρωπος καὶ πρόσωπο ἐν ἐξελίξει, ζωὴ ἐξαρτημένη πού προέκυψε ἀπὸ τὴ θέληση τρίτων, ἀνήμερο νὰ συντηρηθεῖ καὶ νὰ ἀμυνθεῖ ἀπὸ μόνου του, προκύπτουν ἀσφαλῶς καὶ τὰ δικαιώματά του.

34. Τὸ πρῶτο εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς ἀνθρώπινης ταυτότητος. Τὸ ἔμβρυο ἔχει ἠθικῶς ἀναφαίρετο τὸ δικαίωμα νὰ φανερώσει τὸ ἴδιο τὴν ταυτότητα καὶ νὰ ἀναπτύξει τὴν προσωπικότητά του. Ἄντὶ ἐμεῖς νὰ ἀποφασίζουμε τί εἶναι καὶ ποιὸ εἶναι, πρέπει νὰ τοῦ δώσουμε τὴ δυνατότητα νὰ μᾶς τὸ ἀποκαλύψει τὸ ἴδιο·

να αποδείξει ότι είναι άνθρωπος και να φανερώσει τὰ φυσικά και ψυχικά του γνωρίσματα πού τὸ διαφοροποιούν και τὸ ξεχωρίζουν ἀπὸ ὄλους τοὺς ὑπόλοιπους ἀνθρώπους. Αὐτὸ τὸ δικαίωμα πρέπει νὰ τὸ προστατεύσει ἢ ἐπιστήμη και ἢ κοινωνία.

35. Τὸ δεύτερο δικαίωμα εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς. Ἡ φυσικὴ πορεία τοῦ ἐμβρύου εἶναι αὐτὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου. Τὸ δικαίωμα νὰ ζήσει πρέπει νὰ τοῦ τὸ ἀναγνωρίσουμε, νὰ τὸ προστατεύσουμε και νὰ τὸ φροντίσουμε. Τὸ ἔμβρυο πρέπει νὰ φθάσει στὴ δική του κατάσταση αὐτόνομης ζωῆς μὲ τὶς καλύτερες δυνατὲς συνθήκες. Ἀλλὰ και ὁ σκοπὸς τῆς ὑπαρξῆς του πρέπει νὰ εἶναι μόνο ἡ ζωὴ και ποτὲ ὁ πειραματισμὸς (πειραματικὰ ἔμβρυα), τὸ περίσσειμα (πλεονάζοντα ἔμβρυα) ἢ ἡ ἀναμονὴ σὲ συνθήκες κατάψυξης (κατεψυγμένα ἔμβρυα). Τὸ γεγονὸς ὅτι γιὰ χιλιάδες ἔμβρυα ὁ ζεστός μητρικὸς χώρος ἀνάπτυξης ἔχει ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὸ παγερὸ περιβάλλον ἑνὸς καταψύκτη και ἡ δυνατότητα τῆς ζωῆς ἀπὸ τὴν προοπτικὴ τοῦ πειραματισμοῦ και τοῦ θανάτου ἀποτελεῖ ὑποβιβασμὸ τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου και προσβολὴ τοῦ δικαιώματος στὴ ζωὴ.

36. Τὸ τρίτο δικαίωμα εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς αἰωνιότητος. Τὸ ἔμβρυο ἔχει προοπτικὴ ἀθανασίας, εἶναι προορισμένο ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς συλλήψεώς του νὰ περάσει στὴ ζωὴ τῆς αἰωνιότητος. Αὐτὸ φανερώνει τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ νὰ ἐπαναλαμβάνει τὴν εἰκόνα Του ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Θ. Προβλήματα έξωσωματικής γονιμοποίησης

37. Ἐξ ὄλων αὐτῶν καταφαίνεται ὅτι οἱ σύγχρονες τεχνικὲς ἔξωσωματικῆς γονιμοποίησης ἐνέχουν ἠθικὲς καὶ πνευματικὲς παραμέτρους τέτοιες πού ἐπιβάλλουν στήν Ἐκκλησία μιὰ ἐπιφυλακτικότητα, ἡ ὁποία στηρίζεται σὰ ἐξῆς τέσσερα σημεῖα:

α) Ἡ σύλληψη τοῦ ἀνθρώπου μὲ τίς σύγχρονες τεχνικὲς εἶναι ἀσεξουαλική, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι εἶναι γυμνὴ ἀπὸ τὴν ἱερότητα, ἀσφάλεια καὶ βεβαιότητα τῆς συζυγικῆς συνευρέσεως. Ὁ ἄνθρωπος πλέον δὲν γεννᾶται φυσιολογικά, ἀλλὰ «κατασκευάζεται» τεχνητά.

β) Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἔμβρυα καὶ τὸ σπέρμα, τὰ ὠάρια πολὺ δύσκολα καταψύχονται. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ συνήθεις πρακτικὲς διευκολύνουν τὴ μαζικὴ προκλητὴ ἐξαγωγή ὠαρίων, ἡ γονιμοποίηση τῶν ὁποίων ὀδηγεῖ στὸ πρόβλημα τῶν πλεοναζόντων καὶ κατεψυγμένων ἐμβρύων.

γ) Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ γονιμοποίηση γίνεται ἐκτὸς τοῦ μητρικοῦ σώματος καὶ ἀπουσία τῶν γονέων δημιουργεῖ ἀπεριόριστες ἐπιλογὲς μὴ φυσικῶν καὶ ἠθικῶς ὑποπτῶν γονιμοποιήσεων μὲ ὅσα αὐτὲς συναφῆ προβλήματα συνεπάγονται.

δ) Ἡ ἔξωσωματικὴ γονιμοποίηση δίνει τεράστιες δυνατότητες προεμφυτευτικῆς γενετικῆς ἐπέξεργασίας καὶ παρεμβάσεως μὲ ἀνυπολόγιστες συνέπειες.

38. Ἡ ἀσεξουαλικὴ σύλληψη ἀπογυμνώνει τὴ στιγμή τῆς ψυχοσωματικῆς ἀρχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἔντονης συζυγικῆς ἀγάπης καὶ ὁλοκληρωτικῆς ψυχοσωματικῆς ἐνώσεώς τους. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ὀρίζει ὁ κάθε ἄνθρωπος νὰ γεννᾶται ἀπὸ

ἔκρηξη ἀγάπης καὶ ὄχι μόνο ἀπὸ μηχανικὴ ἔνωση γε-
νετικῶν κυττάρων (γαμετῶν). Τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρω-
πος ἔχει «τὸ εἶναι δεδανεισμένον» δὲν ἑναρμονίζεται
μὲ τὴν ἀπαίτησή του νὰ προσδιορίζει ὁ ἴδιος τὸν τρό-
πο τῆς ἀρχῆς τοῦ εἶναι του· νὰ ἀποσπᾷ τὴ δημιουργία
τῆς ὑπάρξεώς του ἀπὸ τὴν ἀγαπητικὴ σχέση τῶν γονέ-
ων καὶ νὰ τὴ μεθοδεύει σὲ ἰατρικὰ ἐργαστήρια μὲ προ-
σωπικὲς προτιμήσεις καὶ ἐπιλογές.

39. Ἄμεση συνέπεια τῆς ἐξωσωματικῆς γονιμοποι-
ησης εἶναι ἡ δημιουργία «πλεονάζοντων ἐμβρύων». Ἡ
Ἐκκλησία ἀρνεῖται τὸν ὄρο αὐτό, γιατί δὲν μπορεῖ νὰ
δεχθεῖ ὅτι ὑπάρχουν περισσευούμενοι ἄνθρωποι, τὴν
τύχη τῶν ὁποίων μάλιστα καθορίζουν κάποιοι τρίτοι.
Ὁ κάθε ἄνθρωπος –καὶ συνεπῶς τὸ κάθε ἔμβρυο–
ἔχει τὴ μοναδικότητα τοῦ προσώπου, τὴν ἱερότητα τῆς
ἀνεπανάληπτης εἰκόνας τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀναγκαιό-
τητα τῆς κοινωνίας τῶν ὑπολοίπων μαζί του.

40. Τὰ ἀτυχῶς ἀποκαλούμενα «πλεονάζοντα ἔμ-
βρυα» διατηροῦνται ἐν καταψύξει εἴτε πρὸς μελλο-
ντικὴ χρῆση ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς γονεῖς, εἴτε πρὸς δα-
νεισμὸ σὲ ἄλλους «γονεῖς», εἴτε γιὰ ἐπιτέλεση ἐπ’
αὐτῶν πειραμάτων εἴτε γιὰ νὰ ἀποτελέσουν ἐργαστή-
ρια ὀργανογενέσεως γιὰ τὴν κάλυψη μεταμοσχευτικῶν
ἀναγκῶν εἴτε τέλος γιὰ νὰ καταστραφοῦν. Τίποτε ἀπὸ
ὅλα αὐτὰ βέβαια ἡ Ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ ἐπευλο-
γήσει. Ἐπίσης ἔμβρυα αὐτονομημένα ἀπὸ τὴν διαδικα-
σία τῆς κυοφορίας παραμένουν γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη
ἀνθρωπολογία καὶ θεολογία ἀδικοιολόγητα. Κάθε
ἔμβρυο ἀποτελεῖ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ πού πρέπει νὰ τῆς
δοθεῖ ἡ εὐκαιρία τῆς πρὸς Αὐτὸν ὁμοιώσεως.

41. Ἡ κατάψυξη τῶν ἐμβρύων ὁμῶς συνδυάζεται
καὶ μὲ ἄλλα ἀξεπέραστα προβλήματα. Γιὰ παράδειγ-

μα, πόσο χρόνο είναι θεμιτό να διατηρούνται έμβρυα στην κατάψυξη και τί θα γίνει στην περίπτωση που λόγω διαζυγίου ή θανάτου ή κάποιας άλλης αιτίας οι γονείς δεν τὰ ἀναζητήσουν; Είναι καλύτερο αυτό να καταστραφούν ή να δωρηθούν σε κάποιο άλλο ζευγάρι; και ποιός είναι ο άρμόδιος να διαλέξει ανάμεσα σε δυο κακά τὸ μὴ χειρόν;

42. Ἡ ἐξωσωματικὴ γονιμοποίηση παρέχει καινοφανεῖς δυνατότητες με ἀπροσδιόριστες ἠθικὲς καὶ κοινωνικὲς συνέπειες. Ἔτσι γιὰ πρώτη φορὰ ἐμφανίζονται στὸ προσκήνιο οἱ ιδέες τῆς δωρεᾶς σπέρματος καὶ ὠαρίου, ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ προσφυγὴ στὶς ἀναπαραγωγικὲς δυνατότητες τρίτης γυναίκας ὡς πρακτικῶς ἐφικτές. Κάτι τέτοιο μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει στὸ φαινόμενο ἐξασθένησης ἢ καὶ ἀμφισβήτησης τῆς σχέσης γονέως-παιδιοῦ ἢ μὴ ἰσοδύναμης σχέσης τῶν δύο γονέων με τὸ παιδί –ἀφοῦ ὁ ἓνας ἐκ τῶν γονέων εἶναι φυσικὸς γονέας καὶ ὁ ἄλλος ἐπέχει θέσιν πατριοῦ ἢ μητριάς– ἢ παρεμβολῆς τῆς φέρουσας μητέρας³ στὴν ἱερὴ σχέση τῶν γενετικῶν γονέων με τὸ παιδί, στὴ δημιουργία ἀδελφῶν ἀγνώστων μεταξὺ τους, στὸν κίνδυνο ἀγνώστων αἰμομεικτικῶν σχέσεων κ.ἄ. Κάθε μορφὴ ἑτερόλογης γονιμοποίησης⁴ στὴν οὐσία προκαλεῖ ὑποβιβασμὸ τῆς ἐννοίας τῆς μητρότητος καὶ τῆς πατρότητος καί, ἐπειδὴ παρεμβάλλει τρίτο πρόσωπο στὴν ἱερὴ διαδικασίᾳ τῆς ἀνθρώπινης ἀναπαραγωγῆς –καὶ συ-

3. Φέρουσα μητέρα: Ἡ γυναίκα ἢ ὁποία κυοφορεῖ τὸ ἔμβρυο ὅταν ἡ γενετικὴ μητέρα ἔχει πρόβλημα κυοφορίας.

4. Ἐτερόλογη γονιμοποίηση: Ἡ γονιμοποίηση ἢ ὁποία ἐπιτελεῖται με δανεισμὸ σπέρματος, ὠαρίου ἢ καὶ ἐμβryoύ.

νεπῶς τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου– ἡ Ἐκκλησία δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν υἰοθετήσει.

43. Στὴν περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία μόνο ὁ ἕνας ἐκ τῶν συζύγων συμβάλλει βιολογικὰ στὴ γέννηση τοῦ παιδιοῦ, ἡ περίπτωση ὁμοιάζει μὲ αὐτὴ τῆς υἰοθεσίας, ἀλλὰ διαφέρει κατὰ τὸ ὅτι ὁ ἕνας ἐκ τῶν γονέων εἶναι φυσικὸς γονεὺς καὶ ὁ ἄλλος ἐπέχει θέσιν πατριοῦ ἢ μητριάς. Ἀντίθετα, ἡ περίπτωση δανεισμοῦ ἐμβρύου φαίνεται νὰ ὁμοιάζει μὲ αὐτὴ τῆς κλασικῆς υἰοθεσίας.

44. Στὶς περιπτώσεις πού γιὰ αὐξηση τῶν πιθανοτήτων ἐπιτυχίας ἐπιτελεῖται μεταφορὰ περισσότερων ἐμβρύων συχνὰ ἐμφανίζεται τὸ ἐνδεχόμενο πολλαπλῆς κύησης. Ἡ προτεινόμενη στὶς περιπτώσεις αὐτές «ἐπιλεκτικὴ μείωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐμβρύων» πρὸς ἐπιτυχία τῆς κυοφορίας στὴν οὐσία ἀποτελεῖ καταστροφή ζώντων ἐμβρύων πού μὲ κανένα τρόπο ἡ Ἐκκλησία δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἀποδεχθεῖ.

45. Ἡ ἐτερόλογη γονιμοποίηση ἐνίστε παραλληλίζεται μὲ τὴ μοιχεία, διαφέρει ὅμως ἀπὸ αὐτὴ κατὰ τὸ ὅτι δὲν προϋποθέτει ἐξωσυζυγικὴ ἐρωτικὴ σχέση, πράγμα πού ἀποτελεῖ καὶ τὴν κύρια αἰτία τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς μοιχείας ὡς ἁμαρτίας καὶ ἠθικῆς ἐκτροπῆς. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, ἡ Ἐκκλησία θὰ ἔπρεπε νὰ διατηρήσει μὲν τὶς ἐπιφυλάξεις της ὡς πρὸς τὴν ἐτερόλογη γονιμοποίηση, νὰ ἀποφύγει ὅμως τὴν ἐπιτίμησή της ὡς μοιχείας.

46. Ἡ δυνατότητα κυοφορίας ἀπὸ φέρουσα ἢ ὑποκατάστατη μητέρα⁵ μπορεῖ μὲν νὰ ἔχει τὴ θετικὴ της

5. Ὑποκατάστατη ἢ φέρουσα μητέρα: Ἡ γυναίκα ἡ ὁποία κυοφορεῖ τὸ ἔμβρυο ὅταν ἡ μητέρα ἔχει πρόβλημα κυοφορίας.

πλευρά κατά τὸ ὅτι ἐξυπηρετεῖται ἔτσι ἐν ἀγάπῃ ἢ κυφορία, ἐπειδὴ ὁμως ὁ ἀναπτυσσόμενος σύνδεσμος μὲ τὸ ἔμβρυο κατὰ τὴν κύηση εἶναι οὐσιαστικὸ καὶ ἀναπόσπαστο μέρος ὄχι μόνο τῆς μητρότητος ἀλλὰ καὶ τῆς ἐμβρυϊκῆς ἀνάπτυξης, ἢ μὲν συνέχιση τῆς σχέσεως φέρουσας μητέρας-παιδιοῦ ἀδικεῖ τοὺς γενετικὸς γονεῖς, ἢ δὲ διακοπὴ τῆς ἀδικεῖ καὶ τὴ φέρουσα μητέρα, πρὸ πάντων δὲ ἀδικεῖ τὸ παιδί. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, κυρίως ὁμως ἐπειδὴ ἔτσι διασαλεύεται ἡ οἰκογενειακὴ συνοχή, ἢ Ἐκκλησία δυσκολεύεται νὰ ἐπευλογῆσει μιὰ τέτοια ἐκτροπὴ ἀπὸ τὴ φυσιολογικὴ ὁδὸ.

47. Ἡ ἐξωσωματικὴ γονιμοποίηση δίνει τὴ δυνατότητα τεκνοποίησης καὶ στίς ἄγαμες μητέρες. Τὸ γεγονὸς ὁμως αὐτὸ πρέπει νὰ ἀπορριφθεῖ διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξυπνοεῖ γέννηση ἐκτὸς γάμου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀδικεῖ τὸ παιδί κατὰ τὸ ὅτι προγραμματίζει τὴ δίχως πατέρα ἀνάπτυξή του.

Στὴν ἴδια κατηγορία καὶ λογικὴ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἐντάξει καὶ τίς περιπτώσεις γονιμοποίησης μὲ σπέρμα ἀποθανόντος συζύγου ἢ κυφορίας κατεψυγμένου ἐμβρύου μετὰ τὸν θάνατο τοῦ συζύγου.

48. Ἀνάλογα ἰσχύουν καὶ γιὰ τὴν τεκνοποίηση ὑπερήλικων μητέρων. Οἱ συλλήψεις τέτοιου τύπου ἐπικεντρώνονται στὴ φίλαυτη ἐπιθυμία τῆς μητέρας νὰ ἀποκτήσει παιδί, οἱ προϋποθέσεις συμπαραστάσεως στὴν ἀνάπτυξη τοῦ ὁποίου ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση εἶναι περιορισμένες. Τὸ παιδί αὐτὸ θὰ προσφέρει μὲν τὴ χαρὰ

Στὴν περίπτωση ποὺ τὸ ὄαριο προέρχεται ἀπὸ τὴ μητέρα ἀναφερόμαστε σὲ «φέρουσα μητέρα». Ἄν μαζὶ μὲ τὴ μήτρα της δανεῖζει καὶ τὸ ὄαριο ὀμιλοῦμε γιὰ «ὑποκατάστατη μητέρα».

τῆς γεννήσεώς του στοὺς γονεῖς του, τὸ ἴδιο ὅμως θὰ ἔχει πολὺ περιορισμένες πιθανότητες νὰ ἀπολαύσει τὴ φυσικὴ παρουσία καὶ καμμία τὴ νεανικὴ ἀκμὴ τῶν γονέων του. Οἱ ἴδιοι οἱ φυσικοὶ νόμοι προσδιορίζουν τὶς παραμέτρους ἀνάπτυξης ἐνὸς ἀνθρώπου. Ἡ τεκνοποίηση ὑπερήλικων μητέρων ἀποτελεῖ ἐγωιστικὸ μυωπικὸ θέλημα καὶ ἀδικεῖ τὸ νεογέννητο παιδί.

49. Ἡ παρεμβατικὴ γονιμοποίηση δίνει δυνατότητα τεκνοποίησης καὶ σὲ ζεύγη ὁμοφυλοφίλων. Ἡ Ἐκκλησία θὰ πρέπει μὲ κάθε τρόπο νὰ ἀντιταχθεῖ σὲ κάτι τέτοιο, διότι ἀποτελεῖ ὄχι ἀπλῶς φυσικὴ ἀνωμαλία ἀλλὰ ἠθικὴ διαστροφή μὲ βέβαιες καταστροφικὲς ψυχολογικὲς συνέπειες στὸ παιδί καὶ ἀνυπολόγιστες στὴν κοινωνία.

50. Μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης συνδέεται καὶ ὁ προεμφυτευτικὸς ἔλεγχος. Ὅταν ὁ προεμφυτευτικὸς ἔλεγχος συνεπάγεται θεραπευτικὴ ἢ προληπτικὴ ἐπέμβαση καὶ στὴ συνέχεια ἐμφύτευση, εἶναι συμβατὸς μὲ τὴν κλασικὴ ἰατρικὴ ἀντίληψη. Οἱ περιπτώσεις ὅμως αὐτὲς ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι ἐλάχιστες, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν εἶναι ἄμοιρες ὅλων τῶν ὑπόλοιπων συνεπειῶν τῆς ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης. Μάλιστα ὅταν οἱ ἐξετάσεις εἶναι θετικὲς –δηλαδή διαγνωσθεῖ γενετικὴ πάθηση– σχεδὸν πάντοτε ὁδηγεῖ σὲ διακοπὴ τῆς κηῆσεως.

Ἐπὶ πλέον ὁ ἔλεγχος αὐτὸς θὰ μποροῦσε νὰ ὁδηγήσει σὲ κάποια ἐπιλογὴ χαρακτηριστικῶν (φύλου, χρώματος κόμης ἢ ὀφθαλμῶν κ.λπ.) ἢ ἀκόμη καὶ σὲ καταστροφή ἐμβρύων μὲ ἀνεπιθύμητα χαρακτηριστικὰ καὶ συνεπῶς νὰ ὑπηρετήσῃ μιὰ εὐγονικὴ ἀντίληψη ζωῆς.

Γιὰ τοὺς λόγους αὐτούς, ἐνῶ ὁ προεμφυτευτικὸς

ἔλεγχος ἀποτελεῖ σύγχρονη διαγνωστική μέθοδο πού ὑπόσχεται πολλά, ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά διατηρήσει τίς σαφεῖς ἐπιφυλάξεις της.

51. Ἡ κλωνοποιητική ἀναπαραγωγή καταργεῖ τή φυσιολογική διαδικασία τῆς σύλληψης, στήν οὐσία ὑποβιβάζει τὸ ἀνδρικό φύλο –ἀφοῦ καταργεῖ τή συμμετοχή καί τὸν ρόλο του στήν ἀναπαραγωγή– τραυματίζει τή συμμετοχή τῆς μητέρας –ἀφοῦ δὲν συνεισφέρει τὸ γενετικό ὕλικό της– διαταράσσει τὴν ἰσορροπία τῶν φύλων, ὑπὸ προϋποθέσεις προσβάλλει τὴν ἱερότητα τοῦ προσώπου καί ἀποτελεῖ περισσότερο ὕβρι παρὰ ἐπίτευγμα.

52. Ἡ μικρογονιμοποίηση ἀποτελεῖ μὲν μέθοδο πού βελτιώνει τὰ ἀποτελέσματα τῆς τεχνητῆς παρέμβασης στήν ἀναπαραγωγή, ἀλλὰ περιορίζει ἔτι περισσότερο τὸν ρόλο τῆς φυσιολογικῆς ἐπιλογῆς –πού πολλές φορές μάλιστα λειτουργεῖ προστατευτικά– ἀφοῦ ἡ γονιμοποίηση τοῦ ὠαρίου δὲν γίνεται μέσα σὲ περιβάλλον σπέρματος μὲ πολλά σπερματοζώαρια, ἀλλὰ μὲ ἓνα προεπιλεγμένο σπερματοζώαριο.

Τὸ γεγονός ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀδυνατοῦμε νά διαγνώσουμε ἐκ τῶν προτέρων τυχὸν γενετικὲς ἀνωμαλίες στὰ σπερματοζώαρια –ἡ ἐπιλογή τῶν ὁποίων γίνεται μὲ βιολογικά μόνο κριτήρια– ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὑποκατάσταση τῆς φύσεως στήν εὐθύνη δημιουργίας γενετικῶς παθολογικῶν ἐμβρύων, πράγμα πού ἀποτελεῖ ἓναν ἐπὶ πλέον λόγο ἠθικῆς ἐπιφυλακτικότητας στὴ μικρογονιμοποίηση.

53. Ὅλες αὐτὲς οἱ πρακτικὲς, ἂν δὲν εἶναι πάντοτε σαφῶς εὐγονικὲς στήν ἔκφρασή τους, εἶναι εὐγονικὲς στήν ἀντίληψή τους. Δὲν καταφέρνουν νά ἀποτρέψουν

τὴν ἐμφάνιση τῆς ἀναπηρίας, ἀλλὰ συνήθως ἐξαφανίζονται τὸν ἀνάπηρο. Ὅσο δὲν ξεχωρίζει ἡ πάθηση ἀπὸ τὸν πάσχοντα, ὁ μόνος τρόπος ἀντιμετώπισης τῆς φαίνεται νὰ εἶναι ὁ θάνατος τοῦ πάσχοντος στὴν πιὸ ἀδύναμη, ἰερὴ καὶ εὐαίσθητη φάση καὶ ἔκφραση τῆς ζωῆς του. Ἡ καταστροφή τοῦ παθολογικοῦ ἐμβρύου ἐμφανίζεται ὡς ἡ προτεινόμενη «θεραπεία».

54. Ἡ ἐξαγωγή τῆς συνένωσης τῶν γαμετῶν⁶, δηλαδή τῆς σύλληψης, ἔξω ἀπὸ τὸ μητρικὸ σῶμα, ἀνοίγει τεράστιες δυνατότητες γενετικῶν παρεμβάσεων πὺν μποροῦν νὰ ἀλλοιώσουν ἀνεπανόρθωτα τὸ ἀνθρώπινο εἶδος καὶ σὲ βιολογικὴ βάση καὶ σὲ κοινωνικὴ ἔκφραση καὶ οἱ ὁποῖες εἶναι σὲ ἐπικίνδυνο βαθμὸ ἀνεξέλεγκτες. Ὁ συνδυασμὸς ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀδυναμίας ἐπιβολῆς μηχανισμῶν ἐλέγχου ἀφ' ἑτέρου δὲ μεγάλων δυνατοτήτων γενετικῆς παρέμβασης μπορεῖ νὰ ἀποδειχθεῖ καταστροφικὸς.

I. Ὁ ρόλος τῆς τεχνολογίας

55. Χωρὶς ἀμφιβολία, ἡ σύγχρονη τεχνολογία ἔχει συμβάλει ἀνυπολόγιστα στὴν ἔρευνα τῆς ὑγείας καὶ ὑπόσχεται ἀκόμη περισσότερα. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἀποτελεῖ ἰδιαίτερη εὐλογία τοῦ Θεοῦ στὴν ἐποχὴ μας. Παρὰ ταῦτα, ἡ ἀλόγιστη χρῆση τῆς ἀπειλεῖ μὲ ἀποϊεροποίηση τὸν ἄνθρωπο καὶ ἐγκυμονεῖ τὸν κίνδυνο τῆς θεωρήσεώς του ὡς μηχανῆς μὲ ἀνταλλακτικὰ καὶ ἐξαρτήματα.

---

6. Γαμέτες: Τὰ γενετικὰ κύτταρα, τὸ σπερματοζωάριο γιὰ τὸν ἄνδρα καὶ τὸ ὠάριο γιὰ τὴ γυναίκα.

56. Ὁ ἄνθρωπος, ἂν δὲν προσέξει, δὲν κατευθύνει μόνο ἀλλὰ καὶ κατευθύνεται ἀπὸ τὴν τεχνολογία. Γοητεύεται ἀπὸ τὰ ἐπιτεύγματά της καὶ ὑποδουλώνεται σ' αὐτά. Ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνολογικὴ πρόοδο, ποὺ ἀποβλέπει στὴν ἐπέκταση τῆς κυριαρχίας του στὴ φύση, μπορεῖ νὰ ἀφανίσει τὴ δική του ἐλευθερία.

57. Στὸ μέτρο ποὺ ἡ χρῆση τῆς τεχνολογίας καὶ ἀνθρώπινης παρέμβασης ὄχι μόνο δὲν παραβιάζει τὴν ἱερότητα τοῦ γεγονότος τῆς ἀνθρώπινης γονιμοποίησης, ἀλλ' ἀπεναντίας τὴν ὑποβοηθεῖ, εἶναι ὄχι μόνο ἐπιτρεπτὴ ἀλλὰ θεάρεστη καὶ ἐπιθυμητὴ. Ὅταν ὅμως ἐπιβάλλει παρὰ φύσιν ἐπιλογές, διασαλεύει τὴν οἰκογενειακὴ τάξη καὶ συνοχή, διαταράσσει τὴ συνεργασία πνευματικοῦ καὶ φυσικοῦ νόμου καὶ ὑποκαθιστᾷ τὸν Θεό, ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος δὲν ἀποτελεῖ ἐπιτυχία. Ἐπιτυχία δὲν εἶναι μόνο ἡ ἰδιοφυῆς ἀνακάλυψη μιᾶς νέας ἐπαναστατικῆς τεχνικῆς, μέσα στὰ τεράστια πραγματικὰ ὄρια τῆς γενετικῆς μηχανικῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποτελεσματικὴ ἀντιμετώπιση τῶν πολλαπλῶν προβλημάτων (γενετικῶν, ψυχολογικῶν, κοινωνικῶν, ἠθικῶν, οἰκονομικῶν, νομικῶν κ.λπ.) ποὺ προκαλεῖ μιὰ ἀλόγιστη ἐφαρμογὴ, ἰδιαίτερα στὸν χῶρο τῆς παρεμβατικῆς γονιμοποίησης.

58. Ἡ Ἐκκλησία δὲν φοβᾶται τὴν ἀλλαγὴ οὔτε ἀντιστέκεται στὸ καινούργιο καὶ τὴν ἀνακάλυψη, ἀλλὰ ἀρνεῖται μὲ κάθε τρόπο ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἀσέβεια ἐπὶ τῆς δημιουργίας καὶ τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴ βεβήλωση τοῦ ἱεροῦ τῆς οἰκογένειας. Ἡ γονιμοποίηση ἀποτελεῖ τὸ ἱερὸ βῆμα τῆς ζωῆς, ἡ εἴσοδος στὸ ὅποιο ἀπαιτεῖ σεβασμὸ καὶ φόβο Θεοῦ.

ΙΑ. Οικονομικά συμφέροντα, ψυχολογικές συνέπειες

59. Οί νέες τεχνικές υποβοηθούμενης αναπαραγωγής συχνά νοθεύουν την άγνη έπιθυμία τών γονέων νά άποκτήσουν τέκνα με άνεξέλεγκτα οικονομικά συμφέροντα ίατρών, κλινικών και έταιρειών (π.χ. τó ύψηλό κόστος τών γοναδοτροπινών⁷ ένδεχομένως νά άποτελεϊ ένα βασικό λόγο για τόν όποιο άντι νά γίνεται συλλογή ώαρίου κατά τόν φυσικό κύκλο προτιμάται ή προκλητή ώορρηξία με τή χορήγηση όρμονών). Για τόν λόγο αυτό, καλό θα ήταν ή προσφυγή στις τεχνικές αυτές νά μη γίνεται βεβιασμένα ή ύπό τήν έπήρεια ψυχολογικών πιέσεων προερχομένων άπό πρόσωπα πού πιθανόν νά έχουν ανάλογα συμφέροντα.

60. Έκτός τούτου, ή μετάβαση άπό τήν ιδέα τής δωρεάς στην πρακτική τής άγοραπωλησίας, πού είναι πλέον τόσο εύκολη και ούσιαστικά άνεξέλεγκτη, κυφορεϊ τόν κίνδυνο τού έκφυλισμού τής ίερότητας τής αναπαραγωγής σέ πράξη οικονομικής συναλλαγής και τής άγάπης σέ συμβόλαιο.

61. Οί μέθοδοι υποβοηθούμενης αναπαραγωγής εφαρμόστηκαν χωρίς φυσικά νά μπορέσουμε έκ τών προτέρων νά γνωρίζουμε τά τυχόν ψυχολογικά προβλήματα τών έτσι συλλαμβανόμενων έμβρύων. Έλαβαν ύπ' όψιν τήν ψυχολογική άπαιτηση και άνάγκη τών γονέων και όχι τόν ένδεχομένως άρνητικό άπόηχο στον ψυχισμό τών τέκνων. Κάτι τέτοιο άποτελεϊ ύποβιβασμό τής άξίας τής ζωής τού έμβρύου. Τά όρφανά,

---

7. Γοναδοτροπίνες: Οί όρμόνες πού χορηγοϋνται για τήν πρόκληση τής ώοθυλακιωορρηξίας.

τὰ παιδιά πού υἱοθετοῦνται, τὰ τέκνα διαζευγμένων γονέων συνήθως ἐμφανίζουν προβλήματα προσαρμογῆς καί ψυχολογικῆς ἰσορροπίας καί ἁρμονίας. Ἡ πιθανότητα οἱ ποικίλες ἐφαρμογές τῆς ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης, κυρίως ὅταν περιλαμβάνουν παραμέτρους ἑτερόλογης διαδικασίας ἢ δανεισμοῦ, νά δημιουργοῦν ἀνθρώπους μὲ συγγενεῖς ἢ ἐγγενεῖς ψυχικὲς ἀστάθειες καί παθήσεις ἀποτελεῖ ἄλλον ἓνα δυσμενῆ παράγοντα στὴν ἀνεπιφύλακτη ἀποδοχὴ τῆς ἐξωσωματικῆς γονιμοποίησης.

62. Ἐνα συναφὲς ἐρώτημα εἶναι τὸ τί ψυχολογικὴ ἐπίδραση μπορεῖ νά ἔχει τὸ γεγονός ὅτι, μὲ τὴν πρόοδο τῆς γενετικῆς τεχνολογίας, τὰ παιδιά θά μπορούν πλέον νά γνωρίζουν τὴ μέθοδο τῆς σύλληψής τους ἢ καί τὸ ἐὰν προέρχονται ἀπὸ δωρεὰ σπέρματος ἢ ὠαρίου. Τὸ ἐνδεχόμενο ἓνα τέτοιο παιδί νά ἀντιμετωπίσει σοβαρὴ κρίση ταυτοποίησης καί ἐν συνεχείᾳ κοινωνικοποίησης εἶναι ιδιαίτερα σοβαρό, κυρίως στὶς περιπτώσεις πού πληροφορεῖται ὅτι δὲν εἶναι φορέας τῶν γενετικῶν χαρακτηριστικῶν τῶν γονέων του καί ἀγνοεῖ τοὺς γενετικούς γονεῖς του ἢ ἀντιλαμβάνεται ὅτι ὁ βαθμὸς συγγένειας μὲ τοὺς δύο γονεῖς του εἶναι διαφορετικὸς ἢ ὅτι ἔχει δύο ἢ καί τρεῖς ἐνδεχομένως μητέρες κ.ο.κ. Τὰ προβλήματα αὐτῆς τῆς μορφῆς ἀποκοτῶν ιδιαίτερη ἔνταση στὴν περίπτωση πού ἔχει ἐπέλθει ρῆξη στὴν ἐνότητα τῆς οἰκογένειας καί ὑφίστανται νομικὲς ἐκκρεμότητες.

63. Ἀντίστοιχα προβλήματα ψυχολογικοῦ χαρακτῆρος μπορούν νά ἐμφανισθοῦν καί στοὺς γονεῖς, ἰδίως στὶς περιπτώσεις ἑτερόλογων γονιμοποιήσεων, ἀμφισβητούμενων συγγενικῶν δικαιωμάτων καί σχέ-

σεων ἢ ἀποτυχίας τῶν μεθόδων τεχνητῆς ἀναπαραγωγῆς καὶ ἀπότομης ἀπόσβεσης τῶν κορυφούμενων ἐλπίδων καὶ προσδοκιῶν τους.

ΙΒ. Νομικὸ πλαίσιο

64. Γενικά, ἡ σύγχρονη νομικὴ ἀντίληψη ἐπιδιώκει νὰ ἑναρμονίσει ἐξισορροπητικὰ τὶς κοινὲς παραδεδομένες ἀρχὲς σὲ μιὰ χώρα μὲ τὰ ἀτομικὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Πρόσφατα ψηφίσθηκε στὴν πατρίδα μας ἕνας νόμος (Ν. 3089/2002) γιὰ τὴν «ιατρικὴ ὑποβοήθησι στὴν ἀνθρώπινη ἀναπαραγωγή» καὶ δεύτερος, ὁ ὁποῖος ρυθμίζει πρακτικὲς λεπτομέρειες (λειτουργία Κέντρων Ὑποβοηθούμενης Ἀναπαραγωγῆς, Τράπεζες γαμετῶν καὶ ἐμβρύων κ.λπ.). Τὸ πνεῦμα τοῦ πρώτου νόμου –πὺ στὴν οὐσία δεσμεύει καὶ τὸν ἐπόμενο– ὁμολογεῖται ἀπὸ τοὺς ἐμπνευστὲς του ὡς τὸ πλέον «προοδευτικὸ» στὴν Εὐρώπη. Ὁ νόμος ἀποφεύγει συστηματικὰ καὶ πείσμονα νὰ ὀνομάσει τὸ ἔμβρυο μὲ τὸ ὄνομά του (προτιμῶνται ὄροι ὅπως «γεννητικὸ ὑλικό» καὶ «γονιμοποιημένο ὠάριο» πὺ προφανῶς εἶναι ἀσαφεῖς, ἀνακριβεῖς, ἀσεβεῖς καὶ ἐσφαλμένοι), δὲν κάνει ἀναφορὰ στὰ δικαιώματα καὶ τὸ συμφέρον τοῦ παιδιοῦ, δέχεται τὴν ἐτερόλογη γονιμοποίηση στὶς ποικίλες μορφές της, υἱοθετεῖ τὴν τεκνοποίηση ἄγαμων γυναικῶν καὶ μόνιμων συντρόφων, καὶ αὐτὴ μὲ σπέρμα ἀποθανόντος συζύγου, εἰσάγει τὴν πρακτικὴ τῆς παρένθετης μητρότητος, ἐπιτρέπει τὸν πειραματισμὸ ἐπὶ τῶν ἐμβρύων καί, παρὰ τὶς δημόσια ἐκπεφρασμένες ἐπιφυλάξεις καὶ ἀντιρρήσεις τῆς Ἐκκλησίας, στὴν οὐσία ὑποβαθμίζει τὸν θεσμὸ τοῦ γάμου, ἀποδυ-

ναμώνει τούς οικογενειακούς δεσμούς και αλλοιώνει τὸν χαρακτήρα τῆς οικογενειακῆς ἠθικῆς.

65. Ἐπειδὴ στὴν ὑποβοηθούμενη ἀναπαραγωγή ἡ κύρια πηγή συγκρούσεως συμφερόντων βρίσκεται μετὰξὺ γονέων καὶ ἐμβρύων, τὰ δὲ ἔμβρυα ἀδυνατοῦν νὰ ὑποστηρίξουν τὰ δικαιώματά τους ἢ νὰ ἐκφράσουν τὴ βούλησή τους, ἡ πιθανότητα νομιμοποιήσεως ἀδικιῶν εἶναι τέτοια ὥστε ἐπιβάλλει στὴν Ἐκκλησία συγκράτηση καὶ ἐπιφυλακτικότητα.

66. Παράλληλα, ἡ ἀδυναμία νὰ προβλεφθεῖ ἐπακριβῶς νομικὰ τὸ κληρονομικὸ status καὶ ἡ βιολογικὴ προοπτικὴ τῶν ἐμβρύων σὲ περίπτωση θανάτου τῶν γονέων πρὸ τῆς ἐμφυτεύσεως ἢ ἡ δυσκολία προσδιορισμοῦ ἀρμοδιότητος καὶ δικαιωμάτων ἐπὶ κατεψυγμένων ἐμβρύων σὲ περίπτωση διαζυγίου ἀποτελοῦν ἓνα δείκτη τῆς περιπλοκότητος καὶ τῆς δυσκολίας τῶν προκλητῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα τελικὰ αἴρονται μόνο μὲ τὴν καταστροφὴ τῶν ἐμβρύων, πράγμα πὺ φυσικὰ εἶναι ἀπαράδεκτο.

67. Εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητη ἡ θέσπιση ἑνὸς συγκεκριμένου νομοθετικοῦ πλαισίου πὺ νὰ διευκολύνει καὶ προστατεύει τὴν ἐφαρμογὴ βασικῶν μορφῶν παρεμβατικῆς γονιμοποίησης μὲ βάση ὅμως τὶς ἀρχές τῆς βιοηθικῆς καὶ δεοντολογίας. Στὸ θέμα αὐτὸ ὁ λόγος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι καίριος καὶ οὐσιαστικός. Γι' αὐτὸ καὶ πρέπει τὸ ἤδη ἐπεξεργασμένο κείμενο συγκεκριμένων νομοθετικῶν ρυθμίσεων καὶ προτάσεών της σὲ κάθε εὐκαιρία νὰ τὸ προβάλλει, δεδομένου μάλιστα ὅτι οἱ προτάσεις της δὲν ἀποτελοῦν θεωρητικὸ καὶ ἐξωπραγματικὸ λόγο, ἀλλὰ σχεδὸν ὅλες μερικῶς ἢ καὶ καθ' ὅλοκληρίαν ἐφαρμόζονται στὶς περισσότερες χώρες τῆς Εὐρώπης.

ΠΓ. Πνευματική θεώρηση

68. Ἡ Ἐκκλησία δέχεται καὶ τὸν πόνο καὶ τὴν ἀσθένεια καὶ τὴν ἀναπηρία, μέσα στὸ πλαίσιο τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ταυτόχρονα ὁμως σέβεται καὶ τὴν ἰατρική. Ἐνῶ ἐπευλογεῖ κάθε ἠθικῶς ἀποδεκτὴ ἀνθρώπινη ἰατρικὴ προσπάθεια γιὰ ἀποκατάστασή τους, τὴν τελικὴ ἔκβαση σὲ κάθε μία περίπτωση τὴν ἐμπιστεύεται στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ κάθε πρόσωπο ξεχωριστά. Ἡ ἐπιτομὴ τοῦ φρονήματός της ἐπὶ τοῦ θέματος βρίσκεται στὸ 38ο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου Σοφία Σειράχ: «*Τέκνον ἐν ἀρρωστήματί σου μὴ παράβλεπε (τοὺς ἰατροὺς καὶ τὰ φάρμακα), ἀλλ' εὕξαι Κυρίῳ καὶ αὐτὸς ἰάσεται σε*» (στ. 9). Ὅλα τὰ ἀντιμετωπίζει μὲ ὑπομονή, ταπείνωση καὶ πίστη. Τὶς δοκιμασίες δὲν τὶς ἀποσυνδέει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὶς βλέπει ὡς ἀφορμὲς σωτηρίας, ὡς εὐκαιρίες ἐξαγιασμοῦ.

69. Ἡ Ἐκκλησία τὰ θέματα τῆς βιοηθικῆς, καὶ συνελῶς καὶ τῆς ὑποβοηθούμενης ἀναπαραγωγῆς, δὲν τὰ κλείνει μὲ συγκεκριμένους ἀφορισμοὺς, ἀλλὰ στὴν οὐσία τὰ ἀφήνει ἀνοιχτά, δίνοντας ὁμως παράλληλα τὴν κατεύθυνση καὶ περιγράφοντας τὸ ἦθος προσέγγισής τους. Αὐτὸ ποὺ προσφέρει δὲν εἶναι ὁ γενικευμένος προσδιορισμὸς τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἡ δυνατότητα ὁ καθένας μας νὰ τὸ ἀναγνωρίσει ὁ ἴδιος στὴ ζωὴ του.

70. Ἐπίσης, τὴ γέννηση τοῦ κάθε ἀνθρώπου τὴ βλέπει ἐνταγμένη μέσα στὸ πλαίσιο τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ μυστήριο τῆς ἀνθρώπινης ἀρχῆς τὸ ἀντιλαμβάνεται νὰ ἐπιτελεῖται μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα μιᾶς μονογαμικῆς, ἑτεροφυλικῆς, εὐλογημένης ἀπὸ τὸ μυστήριο τοῦ γάμου συνεύρεσης, μιᾶς ἔνω-

σης «εἰς σάρκα μίαν» (Ἐφεσ. ε' 31). Σύλληψη πού ἐπιτελεῖται σέ ἐργαστήριο ἄλλο ἀπό αὐτό τοῦ μητρικοῦ σώματος καί μέ διεργασία διαφορετική ἀπό τή συζυγική συνουσία ὅπωςδήποτε χάνει ἀπό τὸ μυστηριακό της ἔνδυμα.

ΙΑ. Ἡ ἀντιπρόταση τῆς Ἐκκλησίας

71. Ἡ καταξίωση τοῦ ἀνθρώπου δέν πραγματοποιεῖται μόνο μέ τήν τεκνογονία ἀλλά καί χωρὶς αὐτή. Ἡ Ἐκκλησία εὐλογεῖ τήν τεκνοποίηση, ταυτόχρονα ὅμως βλέπει καί τὸν γάμο δίχως παιδιὰ ὡς πλήρη. Ἡ βιολογική στειρότητα μπορεῖ νὰ καταστεῖ ἀφορμὴ πλούσιας πνευματικῆς γονιμότητος γιὰ τοὺς συζύγους, ἂν μὲ ταπείνωση δεχθοῦν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ στὴ ζωὴ τους. Ἀντίθετα, ὅταν ἡ ἐπιθυμία ἀπόκτησης παιδιῶν γίνεται ἀνυποχώρητο θέλημα, φανερῶνει πνευματικὴ ἀνωριμότητα.

72. Ἐπὶ πλέον, ἡ Ἐκκλησία θὰ ἔπρεπε νὰ ἀσκήσει τὴν ἐπιρροή της ὥστε καί οἱ ἐσφαλμένες κοινωνικὲς ἀντιλήψεις περὶ τῆς στειρότητος νὰ ἐξαλειφθοῦν καί οἱ ἀδιάκριτες πιέσεις τοῦ περιβάλλοντος πρὸς τὰ ὑπογόνιμα ζευγάρια κατὰ τὸ δυνατόν νὰ περιορισθοῦν, κυρίως ὅμως οἱ ἴδιοι οἱ σύζυγοι πού ἀντιμετωπίζουν τὸ πρόβλημα νὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι μιὰ ἀνεπάρκεια σὲ ἕναν τομέα τῆς ζωῆς – ὅσο ζωτικὸς κι ἂν εἶναι αὐτός – συνήθως συνοδεύεται ἀπὸ ἕνα πλῆθος δυνατοτήτων σὲ ἄλλους πού περιμένουν τὴν ἐκπλήρωσή τους. Ἡ εὐτυχία καί ὁ προορισμὸς μας δέν ἐκπληρώνονται μέ τὸν βιασμὸ τῆς φύσης ἢ τὴν ἐμμονὴ στὰ θελήματά μας ἀλλὰ μέ τὴν ἀξιοποίηση τῶν δυνατοτήτων μας.

73. Τὸ πρόβλημα τῆς ὑπογονιμότητος κάποιων συζύγων θὰ μποροῦσε κάλλιστα νὰ ἀντιμετωπισθεῖ μὲ τὴ λύση τῆς υἰοθεσίας. Ἡ Ἐκκλησία θὰ ἔπρεπε μὲ κάθε τρόπο νὰ ἀντιπροτείνει τὴν ἐξυγίανση, προώθηση καὶ διευκόλυνση τοῦ θεσμοῦ τῆς υἰοθεσίας. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, καὶ τὰ ὑπάρχοντα δράματα κάπως ἐπουλώνονται καὶ ὁ κίνδυνος μιᾶς ἀνεπιτυχοῦς κυοφορίας περιορίζεται καὶ τὸ ἀνθρώπινο θέλημα στὴ λογικὴ τῆς ἀγάπης ὑποτάσσεται.

74. Μιὰ ιδέα πὺν χρῆζει περαιτέρω ἐπεξεργασίας, θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι, σὲ περιπτώσεις γενετικὰ ἀνίκων συζύγων, ἀντὶ τῆς υἰοθεσίας, νὰ προτείνεται ἡ υἰοθεσία καὶ κυοφορία «πλεοναζόντων ἐμβρύων», ἀγνώστου στοὺς γονεῖς προελεύσεως. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, καὶ κάποια ἔμβρυα περισώζονται καὶ ἡ μητέρα ζεῖ τὸν σύνδεσμο τῆς ἐγκυμοσύνης μὲ τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί πὺν θὰ προκύψει θὰ ἔχει τὸ αἶσθημα ὅτι εἶναι περισσότερο συγγενὲς πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ λιγότερο καρπὸς υἰοθεσίας. Τὸ ἐνδεχόμενο ἐνὸς προβλήματος προκύπτει ἀπὸ τὴ συγκεχυμένη βιολογικὴ ταυτότητα τοῦ παιδιοῦ, πράγμα πὺν δὲν ἰσχύει στὶς περιπτώσεις τῆς κλασικῆς υἰοθεσίας.

ΙΕ. Ποιμαντικὲς κατευθύνσεις

75. Ἐπειδὴ στὰ θέματα τῶν σύγχρονων ἀναπαραγωγικῶν τεχνολογιῶν οἱ περισσότεροι πιστοὶ ἀλλὰ καὶ ἐξομολόγοι ἀγνοοῦν τὶς πολὺ σημαντικὲς λεπτομέρειες, εἶναι ἀναγκαῖα μιὰ ἐνημέρωση σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα. Ἡ γνώση τῶν τρόπων μὲ τοὺς ὁποίους διενεργεῖται ἡ ὑποβοηθούμενη τεκνοποιία, ὅπως καὶ οἱ βασικὲς θέ-

σεις τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντί της, διευκολύνουν σημαντικά τὴν ὑπεύθυνη τοποθέτηση τῶν ἐνδιαφερομένων στὰ θέματα αὐτά.

76. Ἡ Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ κατ' ἀρχὴν νὰ συστήσει τὴν προσφυγὴ στὴν ὑποβοηθούμενη ἀναπαραγωγὴ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος τῆς ἀτεκνίας. Οὔτε πάλι ρόλος της εἶναι νὰ ἐγκρίνει ἀποφάσεις. Μπορεῖ ὅμως καὶ ὀφείλει νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ θέμα, ἐφόσον ἀποτελεῖ πλέον μιὰ πραγματικότητα ποὺ δημιουργήθηκε ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ θέληση ἢ τὴν ἐπιθυμία της, ἐπὶ τῇ βάσει ὅχι ἀσφαλῶς τῆς θεολογικῆς ἀκριβείας ἀλλὰ τῆς πνευματικῆς οἰκονομίας. Σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω, ὅταν τῆς ζητηθεῖ, πρέπει νὰ δώσει τὴν κατεύθυνση τοῦ φρονήματός της μὲ σαφήνεια καὶ ἐλευθερία.

77. Μὲ δεδομένα ὅλα αὐτὰ καὶ τὸ γεγονός ὅτι οἱ σημερινοὶ γονεῖς βρίσκονται κάτω ἀπὸ ἔντονη πίεση, ἐνώπιον μεγάλης πρόκλησης καὶ μὲ περιορισμένες ἀντοχὲς καὶ ἀποθέματα πίστεως καὶ ἐσωτερικῆς δυνάμεως, ἡ Ἐκκλησία θὰ μπορούσε νὰ ἀκολουθεῖ τὰ ἑξῆς βήματα στὴ διαποίμανση τῶν πιστῶν:

α) Νὰ καταστήσει ἐμφανῆ καὶ ἔμπρακτη τὴν κατανόηση καὶ ἀγάπη της. Ὁ λόγος της νὰ εἶναι μεστὸς πνεύματος καὶ ἀληθείας ἀλλὰ καὶ συμπαθῆς καὶ φιλόανθρωπος.

β) Νὰ ἐκφράσει τὴν τεράστια σημασία ποὺ σὲ ὅλα αὐτὰ ἔχει ἡ ἀνάγκη νὰ διατηρηθεῖ ἡ ἱερότητα τοῦ γάμου, νὰ ὑπάρχει δηλαδὴ χώρος γιὰ τὴν ἐνέργεια τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Συνήθως οἱ δοκιμασίες καὶ οἱ στερήσεις ἀποτελοῦν μοναδικὲς εὐκαιρίες ἐπιβεβαιώσεως τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ στὴ ζωὴ μας.

γ) Νὰ γίνεται ἐνημέρωση τοῦ τί ἀκριβῶς περιλαμβάνουν οἱ ἐν λόγῳ μέθοδοι καὶ νὰ ἐντοπίζονται τὰ σημεῖα ποὺ καταδεικνύουν τὰ ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ προβλήματα ποὺ συνήθως δημιουργοῦν.

δ) Νὰ καθίσταται σαφές ὅτι κατόπιν ὄλων αὐτῶν (μὴ φυσιολογική, ἀ-σεξουαλική σύλληψη, πλεονάζοντα ἔμβρυα, δυνατότητες παρεκτροπῶν, δυνατότητες προεμφυτευτικῆς γενετικῆς παρέμβασης καὶ τροποποίησης κ.λπ.), ἡ Ἐκκλησία δυσκολεύεται νὰ ἐπευλογήσει αὐτὴ τὴν πρακτικὴ καὶ νὰ υἱοθετήσει ὁδοὺς ξένες πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς.

ε) Γιὰ περιπτώσεις ποὺ ἡ τεκνοποίηση διασαλεύει τὴ φυσιολογικὴ οἰκογενειακὴ τάξη (ἄγαμες μητέρες, γονιμοποίηση μὲ σπέρμα ἀποθανόντος συζύγου, τεκνοποίηση ὑπερήλικων μητέρων, ἑτερόλογη γονιμοποίηση, δανεισμός μήτρας κ.λπ.) νὰ γίνεῖ πλέον σαφές ὅτι κάτι τέτοιο δὲν βρῖσκει σύμφωνη τὴν Ἐκκλησία.

στ) Ἐὰν πρόκειται γιὰ γονεῖς ποὺ γιὰ ποικίλους καὶ εἰδικούς λόγους ἀδυνατοῦν νὰ συμμορφωθοῦν, ἄς προτείνεται ἐνθέρμως ἡ ἰδέα τῆς υἱοθεσίας ἢ, ἂν καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἐφικτό, ἄς γίνεῖται δεκτὸ κατ' οἰκονομίαν ἢ γονιμοποίηση νὰ ἐπιτυγχάνεται μὲ τεχνικὴς, οἱ ὁποῖες ὅμως δὲν δημιουργοῦν πλεονάζοντα ἔμβρυα, οὔτε περιλαμβάνουν οἰασδήποτε μορφῆς δανεισμούς ἢ ἀφήνουν περιθώρια γιὰ καταστροφὴ ἔμβρυων. Ἔτσι ἐπὶ παραδείγματι ἡ Ἐκκλησία θὰ μπορούσε νὰ δεχθεῖ κατ' οἰκονομίαν τὴν ὁμόλογη σπερματέγχυση, τοῦ ζευγαριοῦ θεωρούμενου ὡς ἐνιαίας μονάδος ποὺ νοσεῖ καὶ μὲ τὸ δεδομένο ὅτι ἀμφότεροι οἱ σύζυγοι συμφωνοῦν, ἢ ὅλη δὲ διαδικασία εἶναι ἐνταγμένη στὸ πνεῦμα τῶν ὅσων προαναφέρθηκαν. Θὰ μπορούσε ἐπίσης νὰ

δεχθεῖ τὴν ὑποβοήθηση στὴν ἀναπαραγωγή μὲ γαμέτες μόνο τῶν γονέων, ἐμφύτευση στὴ μήτρα τῆς μητέρας καὶ γονιμοποίηση τόσων ἐμβρύων ὅσα καὶ θὰ ἐμφυτευθοῦν.

78. Οἱ πνευματικοὶ θὰ πρέπει νὰ διαδώσουν μὲ ταπείνωση καὶ πίστη τὴν ἀνάγκη οἱ πιστοὶ νὰ ἐπιστρέψουν πρὸς περισσότερο φυσικοὺς καὶ πνευματικοὺς τρόπους ζωῆς. Εἶναι πλέον δεδομένο ὅτι ὁ τρόπος ζωῆς, ἡ ἔνταση καὶ τὸ ἄγχος, ὁ κλονισμὸς τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν ἀνθρώπων καὶ συναφεῖς παράγοντες θεωροῦνται ὑπεύθυνοι γιὰ τὸ ὅτι ἡ ὑπογονιμότητα ἔχει ἀνέλθει σὲ ἐπικίνδυνα ὑψηλὰ ἐπίπεδα.

Ἡ Ἐκκλησία προτείνει μιὰ μὴ ἐκκοσμικευμένη ἀντίληψη ζωῆς, τέτοια πὺν ἐγγυᾶται τὴν ἀπλότητα, τὴν εἰρήνη, τὴν ὀλιγάρεια, τὴν ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη τῶν συζύγων, τὴν προσφυγὴ στὴν ἰατρικὴ βοήθεια ἀλλὰ καὶ τὴν ταυτόχρονη παράδοση τῆς ζωῆς μας στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ.

79. Ἡ λειτουργικὴ καὶ προσωπικὴ προσευχή, ἡ ἐνεργὸς καὶ ὑγιῆς συμμετοχὴ στὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, ἡ καλλιέργεια τῆς ἀγάπης, ἡ προσφυγὴ στὴ μεσιτεία τῶν ἁγίων, τὰ ὑγιῆ τάματα, τὰ ταπεινὰ προσκυνήματα κ.λπ., ἀποτελοῦν τὰ ἐπιβεβαιωμένα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία μέσα τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα χρειάζεται νὰ ἐπιστρέψουν στὴ ζωὴ τῶν πιστῶν.

80. Ὅταν ἡ Ἐκκλησία ζητεῖ ἀπὸ τὰ ζευγάρια νὰ ἀποφεύγουν κάποιες τεχνικὲς πὺν αὐξάνουν τὶς ἐλπίδες γιὰ παιδοποιία θὰ πρέπει ταυτόχρονα νὰ ἐμπνέει καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ εἰσάγει τοὺς πιστοὺς στὴ λογικὴ καὶ τὴν ἐμπειρία τῆς προσευχῆς καὶ τοῦ «σημείου».

81. Ἡ Ἐκκλησία ὑποδεικνύει μὲν τὴν ὁδὸ τῆς ἀκριβείας, ἀλλὰ θεραπεύει ποιμαντικὰ καὶ τὶς πτώσεις τῶν τέκνων της, ὅταν γιὰ διάφορους λόγους, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀδυνατοῦν νὰ ἐφαρμόσουν τὴ διδασκαλία της, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετανοοῦν εἰλικρινά.

82. Ἐπὶ πλέον, ἡ Ἐκκλησία ἀντικρούζει τὸ ὄλο θέμα τῆς ἀνθρώπινης ἀναπαραγωγῆς μέσα ἀπὸ μιὰ πὺρ εὐρεῖα ὀπτική. Ἔτσι, ἂν καὶ ἡ ἀπόκτηση τέκνων ἀπὸ μόνη της ἀποτελεῖ δῶρο Θεοῦ καὶ εὐλογία, ἐν τούτοις τὸ ἐνδιαφέρον τῶν γονέων πρέπει νὰ ἐστιασθεῖ σὲ ἓνα σημαντικότερο γεγονός· παράλληλα μὲ τὴ δική τους κατὰ Χριστὸν τελείωση, στὴν καλὴ ἀνατροφή καὶ τὴν κατὰ Χριστὸν προκοπὴ καὶ ἀνάπτυξη τῶν παιδιῶν τους, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ ποῦν κάποια μέρα «ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδιά ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός». (Ἐβρ. β' 13).

Français

INTRODUCTION

Nos sociétés contemporaines, ensemble avec les obtentions et découvertes spectaculaires, il semble qu'elles héritent des défis nouveaux, des problèmes sans précédent, des questions ignorées qui cherchent une réponse en persistance et engendrent la nécessité pour une compréhension profonde des valeurs qui étaient données jusqu'aujourd'hui et pour des directions spécifiques.

Les nouvelles données scientifiques et technologiques touchent le caractère sacré de la personne, influencent les relations et palpent le coeur même du mystère de la vie. C'est la raison pour laquelle de plus en plus les fidèles éprouvent le besoin d' être soutenus de la part de l'Église. En parallèle, les porteurs de la société, les corps législatifs et parlementaires et les communautés médicales demandent intensesment la parole ecclésiastique précise et bien fondée.

L'Église de Grèce, après une réflexion profonde, longue collaboration, une étude théologique méthodique, une compréhension des données, un échange des vues et un effort studieux de la part de la Commission Bioéthique de la Sainte Synode, a abouti à un texte de 82 positions de base pour la reproduction as-

sistée qui a été approuvé par la Synode de la Hierarchie en octobre 2005.

Ce texte est assez détaillé et systématique en sa présence non pas pour emprisonner les fidèles avec des remèdes de comportement pas libres, mais surtout parce qu' une telle position facilite la meilleure information et la compréhension plus détaillée des composantes subordonnées du problème. Cette position contribue dans un mesure du possible à la prise des décisions avec plus de responsabilité et de maturité, de la part des fidèles.

De même ce texte, malgré son adoption par la Sainte Synode, est offert comme premier texte pour débat et dialogue et non pas comme texte final non-négociable de la parole ecclésiastique. C'est la raison pour laquelle il n'a pas pris la forme d'une circulaire. Nous estimons qu'il conserve la précision de la réalité scientifique et clinique, il sauvegarde les valeurs de base de l'anthropologie Orthodoxe subordonnées au même sujet et il est clair qu'il peut diriger à qui le demande, embrasse l'homme à l'image de Dieu et constitue un outil commode à l'offre du témoignage de l'Église Orthodoxe.

POSITIONS FONDAMENTALES SUR L'ÉTHIQUE DE LA REPRODUCTION ASSISTÉE

I. Introduction

1. La question de la reproduction assistée ou, plus précisément, de la fécondation, est un sujet d'une grande dimension spirituelle et d'une importance psychologique unique avec des implications sociales. Les techniques modernes de reproduction permettent la réalisation des attentes des époux moins féconds et permettent de satisfaire les besoins profonds de paternité et de maternité. Ceci pourrait bien renforcer la cohésion de la vie en couple et accroître le sentiment de plénitude et de réalisation au niveau familiale, mais d'autre part ceci peut créer des problèmes sans précédent, de nature morale, médicale, psychologique, légale et sociale. Ces problèmes résultent de la mécanisation d'un fait qui est par excellence personnel, profondément sentimental et sacré. Leur envergure et leur diversité varient en fonction des techniques utilisées, des conditions sous lesquelles ces dernières sont appliquées ainsi que des possibilités incontrôlables

avec des conséquences inévitables qu'elles peuvent engendrer.

2. La reproduction assistée représente, sans aucun doute, un progrès médical et biologique impressionnant qui a des implications sociales profondes. Le fait de la naissance d'un nouvel être humain auquel elle est liée, est salué avec grande admiration, émerveillement et joie. Cependant, le problème du niveau de la qualité de sa vie aussi bien que de ses parents n'est pas dépourvu de son importance. Pour l'Église, la qualité de vie d'un être humain ne signifie pas seulement l'intégrité biologique ou psychologique et le bonheur social, mais avec tout cela aussi la capacité de l'accomplissement spirituel. C'est cette dimension spirituelle qui octroie à l'homme le sentiment d'harmonie psychosomatique ainsi que l'étendue de sa plénitude existentielle.

II. Principales positions théologiques

3. L'Église, en embrassant et en transformant notre conscience, détecte et conserve les possibilités énormes et les perspectives immenses offertes par la grâce de Dieu. Par conséquent, elle ne peut être perçue nullement comme une autorité formelle qui vise à contrôler et diriger notre vie. Elle n'a pas comme objectif l'imposition de règles et d'interdictions dans notre vie, mais la mise en place du critère qui nous guidera à la connaissance de la vérité libératrice (Jean 8:32).

4. L'Église connaît en profondeur et perçoit avec sympathie notre nature humaine et notre faiblesse. Néanmoins, elle cherche à protéger le caractère sacré

de notre personne, à inspirer le besoin de Dieu avec le désir de procréer, par sa philanthropie à offrir l'intégrité de sa vérité et par son économie à donner la précision de la volonté divine.

5. Un élément fondamental de l'anthropologie Orthodoxe est la reconnaissance du caractère sacré de l'existence de l'être humain, qui réunit par son existence le monde perceptible et intelligible. L'objectif de l'homme qui est fait "*à l'image*" de Dieu est de se ressembler à Lui (Genèse 1:26), c'est à dire, atteindre la déification et la sainteté. C'est dans cet objectif que l'homme travaille, développe sa famille, cultive les arts et les sciences, organise les sociétés. C'est la raison pour laquelle lorsqu'on s'occupe de l'homme et à fortiori, lorsqu'on expérimente avec lui, on commet un acte sacré et par conséquent il faut agir avec sainte crainte et respect.

6. L'homme ne détermine pas sa propre existence. Toute référence à l'origine de sa vie doit engendrer un sentiment d'émerveillement et non pas de "hybris" (outrage). Soit Dieu est perçu comme le donneur de la vie et donc Il est abordé avec crainte, soit nous L'ignorons et nous agissons comme si nous étions nous-mêmes des dieux. Dans ce deuxième cas nous avons le cas "d'outrage", les conséquences duquel sont fatales.

III. L'importance de la double nature psychosomatique de l'homme

7. Tout homme a une âme éternelle et immortelle, qui est étroitement liée à son corps. La double nature psychosomatique est interrompue momentanément

par la mort biologique et puis se rétablit au moment de la résurrection des corps au Royaume de Dieu.

8. Le début biologique de l'être humain marque en même temps sa naissance en tant qu'entité psychosomatique avec la capacité inhérente de devenir "*enfant de Dieu*" (Jean 1:12). La fécondation, avec la vie et l'entité biologiques, attribue à l'homme son existence, son être, son âme.

9. L'âme ne s'installe pas dans le corps. Elle est co-engendrée. L'âme est née avec le corps.

Saint Grégoire de Nysse parle longuement sur la simultanéité de la naissance de l'âme et du corps. "*Puisque l'homme est un, dans sa composition d'âme et de corps, son être ne doit avoir qu'une seule et commune origine: autrement dit, si le corps venait d'abord et l'âme ensuite, il faudrait dire l'homme à la fois plus ancien et plus jeune que lui-même... Quant à la création des êtres particuliers, un principe ne précède pas l'autre dans l'existence: ni l'âme ne vient avant le corps, ni l'inverse: l'homme ainsi partagé par une différence temporelle serait comme en conflit avec lui-même*". (*"La création de l'homme"*, EPIE, 5, 206).

10. Chaque homme conçu même s'il a un début, n'a pas de fin. Le début, la conception de tout homme, représente pour l'Église Orthodoxe un évènement d'importance unique. La destination divine et la perspective du royaume éternel donne au moment de la conception un aspect unique, qui dépasse les limites de l'identité biologique et de la vie éphémère.

IV. Le besoin de la maternité

11. Le désir de la procréation est naturel et sacré. L'Église voit en ce désir le plan divin de la création de l'homme, afin que ce dernier participe à Sa béatitude. Saint Jean Damascène écrit: *“Désormais, Dieu, Qui est bon et plus que bon ne trouva plus la satisfaction en la contemplation de soi, mais, dans un excès de bonté, souhaite que certaines choses existent afin qu’elles jouissent de Ses bénéfices et de participer à Sa bonté. Il prit toutes les choses de leur état de non existence et les créa, aussi bien ce qui est visible que ce qui est invisible. Même l’homme lui-même, qui est composé du visible et de l’invisible”*. (traduction libre, “Sur la Création”, EPIE 1, 142)

12. L'anatomie, la physiologie, le cycle menstruel, l'équilibre hormonal, la psychologie du sexe féminin relative à tout cela sont orientés vers la maternité. Pendant la grossesse la femme vit et exprime au plus haut degré les particularités de son sexe et de sa nature. Le fonctionnement le plus essentiel du corps féminin, vers lequel se dirige toute l'existence féminine, est celle de la reproduction. La femme existe anatomiquement, physiologiquement et sentimentalement pour le fœtus, la grossesse et la procréation.

13. Par analogie au besoin de la maternité il y a également le besoin de la paternité. Pour ces raisons, l'Église reconnaît que la stérilité et la non procréation pourrait devenir une croix insoutenable, qui entraîne souvent des troubles psychiques intenses, de grandes difficultés sociales et parfois même des problèmes in-

surmontables pour l'harmonie du couple. Mais au-delà du caractère d'une imperfection biologique, elle perçoit la volonté de Dieu ou l'éventualité d'une bénédiction, qui s'expriment comme une épreuve.

14. De surcroît, comme l'Église reconnaît à chaque homme pas seulement une identité physique (biologique, psychologique, etc.), mais surtout des possibilités spirituelles illimitées, elle s'oppose à la conception selon laquelle la sous fécondité est un handicap ou un facteur de faiblesse sociale incurable. Des couples qui ont des difficultés à procréer, mais qui ont une orientation spirituelle précise, très fréquemment deviennent très productifs dans d'autres secteurs de la vie spirituelle et sociale.

15. En voyant les progrès actuels de la science et de la technologie, l'Église réalise que pour chaque homme un grand nombre de désirs qui semblaient hier oniriques, apparaissent aujourd'hui comme des espoirs bien fondés. Elle reçoit ce fait avec joie et enthousiasme particuliers. Cependant, elle perçoit que le progrès technologique transforme souvent les désirs en besoins et rend la lutte pour la liberté spirituelle plus ardue.

16. Cette mentalité a comme conséquence le paradoxe suivant: malgré le fait que de nos jours le désir de procréation des parents féconds est dangereusement déprécié, le besoin des parents sous féconds d'avoir des enfants devient socialement et psychologiquement un impératif. Le problème est d'autant plus intense aux sociétés closes où la pression sociale empire les choses. Cependant, la sous fécondité est parfois une

souape de sûreté de la nature pour éviter le fardeau de la procréation à ceux qui le toléreraient mal. Souvent, lorsque ces gens insistent et ont des enfants, ils héritent aussi des problèmes insolubles.

17. L'Église et ses bergers contribueraient énormément au changement des mentalités malsaines et des contraintes sociales injustifiées. Ils pourraient parallèlement contribuer à cultiver la notion selon laquelle la naissance d'un enfant est considérée comme grande bénédiction, mais en même temps la sous fécondité ne dévalorise pas les époux, ne porte pas de préjudice à la relation et n'abolit pas le mariage.

18. La persévérance et l'effort par tous les moyens de surmonter la stérilité porte le danger de transformer le désir naturel et sacré de la procréation en volonté intransigeante qui, en outre, s'oppose à celle de Dieu. Tout effort thérapeutique de la stérilité devrait laisser place à l'acceptation, en toute humilité, d'un éventuel échec.

19. L'origine de chaque homme à l'image de Dieu est du fait de la volonté humaine d'une part, mais il est également du fait de la volonté de Dieu. La technologie moderne, bien qu'elle soit une grande bénédiction de Dieu pour l'homme lorsqu'elle est utilisée avec sagesse et respect, elle donne à l'homme en même temps la possibilité de s'opposer à la volonté de Dieu, comme elle se manifeste à travers Ses lois naturelles. Et là où Dieu veut, l'homme peut s'y opposer, et là où Dieu refuse, l'homme peut persévérer.

20. Tout homme né ne vient pas dans ce monde juste pour décorer la vie de ses parents, ni pour augmenter

leurs biens dans cette vie, ni pour constituer leur suite biologique et psychologique, mais il est la création de Dieu pour la vie éternelle, un cadeau d'amour et de confiance de Dieu aux parents pour cette vie. Il vient pour exprimer Son amour cénotique, principalement pour vivre lui-même en vérité et moins pour satisfaire sentimentalement ou socialement ses parents.

21. Pour ces raisons, la conception de tout homme doit être l'expression attestée de la volonté divine et non pas le résultat exclusif d'un choix et d'une décision humaine. En d'autres termes, elle doit être le fruit d'une libre et humble soumission de la volonté des parents à la volonté de Dieu. Le plus grand don de Dieu à l'homme est le libre arbitre, tandis que sa plus grande menace est sa propre volonté humaine.

V. Le caractère sacré du début de l'être humain

22. La façon par laquelle la vie débute est sacrée. Le début précis de la vie dans le cadre de la physiologie est dispensé de la sensation humaine. L'évènement a lieu "en secret", il se combine avec la plus intense expression de l'amour des époux et honore le corps humain de la meilleure façon. La fonction de la reproduction est également sexuelle; c'est la seule fonction qui ne s'exerce pas par réflexion mais elle dépend du libre arbitre de l'homme. C'est la fonction psychosomatique par excellence qui nécessite la participation de tous les deux sexes.

23. La technologie moderne nous introduit désormais à la logique des rapports conjugaux sans repro-

duction et de la reproduction sans rapports conjugaux. Le dynamisme de la technologie enlève le commencement de la vie de la chaleur et de l'obscurité du corps maternel et les met dans le froid et la transparence des conditions "in vitro". Il remplace le moment inconnu de la procréation avec la connaissance précise de ce moment sacré, l'unicité de la présence des époux avec leur absence et leur substitution par le personnel médical. Au moment sacré du début de la vie humaine, les parents ne sont pas ensemble, ni même présents. L'enfant est "construit" par les médecins et les infirmiers. Il n'est pas "conçu" par les parents. Il peut, en plus, ne pas avoir les matériaux génétiques de ses "parents". Il se peut qu'il y a entre eux une tierce personne: le "donneur".

24. La façon utilisée pour provoquer l'éjaculation du sperme se fait par des moyens pas naturels, qui sont d'habitude inacceptables moralement. Il s'agit d'un orgasme hors du cadre naturel, qui traumatise de toute manière le caractère sacré de l'évènement. Bien sûr, lorsque c'est dans le but de la procréation, cela ne peut être considéré comme un péché de perte du sperme, à condition que cela se fasse par des moyens non humiliants pour l'être humain. Cela exige en tout cas de la sensibilité et de l'attention particulières.

VI. Statut et nature de l'embryon

25. L'embryon a une origine et une perspective humaines. Ses cellules, son matériel génétique, sa morphologie et sa physiologie sont humains ainsi que sa

possibilité de se développer en être humain parfait, et rien d'autre, scelle son existence humaine.

Un ovule fécondé ne peut plus être refécondé par un autre spermatozoïde. Les caractéristiques d'une nouvelle vie humaine ont été déterminées sans retour. La fécondation est finale et non inversable.

26. Le spermatozoïde est celui du père tandis que l'ovule est celui de la mère. L'embryon, au contraire, juste après le moment de sa fécondation acquiert sa propre identité. Il appartient bien aux parents qui ont la responsabilité et l'obligation de sa protection, puisqu'ils l'ont voulu et l'on crée, mais il est indépendant concernant le droit de compléter son développement, pour qu'il puisse exprimer sa propre volonté.

27. Le zygote¹, l'embryon des premiers jours, l'embryon implanté, l'embryon formé ou celui des neuf mois, le nouveau-né, le petit enfant, l'adolescent, l'adulte, la personne âgée, l'homme à toutes les étapes de son développement a la même parfaite identité humaine. Du début de la conception, l'embryon n'est plus un ovule fécondé; c'est un homme parfait en identité qui se perfectionne continuellement en ce qui concerne l'expression et l'organisation du phénotype.

VII. Situation spirituelle de l'embryon

28. Tout cela conduit à la conclusion que le début de la vie biologique chez l'homme s'identifie à un évè-

---

1. Zygote: la première cellule qui provient de la fécondation de l'ovule par un spermatozoïde.

nement d'une importance unique et sans précédent: la naissance d'une âme nouvelle. A chaque embryon donc, par la multiplication cellulaire qui caractérise le développement de son corps, par le transfert héréditaire et les caractéristiques qui forment sa personne, a lieu la naissance et le développement de son âme. L'embryon passera avec son âme de l'enveloppe humaine à l'habit de la divinité, du temps à l'éternité, de l'usure à l'incorruptibilité, de la similitude physique aux parents à la ressemblance spirituelle de Dieu. Dans l'embryon existe humblement l'image de Dieu.

29. De même que le perfectionnement corporel d'un être humain exige une préparation biologique de plusieurs mois, la grossesse, de la même manière le processus de la manifestation de l'âme a une durée ; il débute à la conception pour être achevé par la suite. Plus la procédure de perfectionnement biologique avance, plus le degré de manifestation des fonctions de l'âme augmente. Selon saint Grégoire le Théologien, à mesure que le corps se développe et se perfectionne, de plus en plus la sagesse, la prudence et la vertu de l'âme se débordent (Paroles Dogmatiques, VIII De l'âme PG37 453-454).

30. L'évènement de la rencontre de la Mère de Dieu avec Elisabeth et le tressaillement de l'embryon Prodrome (Luc 1:41) en reconnaissant l'embryon Jésus, se réfèrent non seulement à la mobilité biologique, mais aussi à l'expression spirituelle de l'âme dans l'embryon.

31. Des références analogues dans les textes de l'Ancien Testament parlent d'évènements spirituels

importants qui se sont passés à de grands hommes (David, Hésau, Jérémie) “dans le ventre de leur mères”, en démontrant ainsi que l’état embryonnaire est une phase de la vie humaine pendant laquelle la grâce de Dieu agit sur l’homme.

Mais l’Apôtre Paul aussi, dans sa lettre aux Galates, prétend que sa vocation date de la période où il était dans le ventre de sa mère. “*Mais, lorsqu’il plut à celui qui m’avait mis à part dès le sein de ma mère, et qui m’a appelé par sa grâce*” (Gal. 1:15).

Dieu donc appelle, sanctifie, destine, nomme des prophètes et des apôtres même au cours de leur âge embryonnaire.

32. L’évènement de la conception est considéré comme majeur, particulièrement béni et sacré. C’est pour cette raison que l’Église rappelle et fête les conceptions des personnes de l’économie divine. Tout d’abord, elle nous rappelle le mystère indicible de la conception du Seigneur, c’est à dire le jour de l’Annonciation à la Sainte Vierge, le 25 mars, ensuite la conception de la Sainte Vierge, le 9 décembre, et finalement la conception de Saint Jean le Prodrome, le 23 septembre.

VIII. Droits moraux de l’embryon.

33. À travers le fait que l’embryon est un être humain et une personne en évolution, vie dépendante qui a découlée de la volonté des tiers, incapable de se défendre et de subvenir à ses besoins seul, résultent évidemment ses droits aussi.

34. Le premier droit est celui de l'identité humaine. L'embryon a moralement le droit indéniable de manifester lui-même son identité et de développer sa personnalité. Nous, au lieu de décider ce qu'il est et qu'il est, on doit lui donner la possibilité afin qu'il nous le révèle lui-même, qu'il prouve que c'est un être humain et qu'il nous montre ses caractéristiques physiques et psychiques qui le différencient et le distinguent de tous les autres hommes. Ce droit doit être protégé par la science et la société.

35. Le second droit c'est le droit à la vie. La voie naturelle de l'embryon c'est celle de tout homme. Le droit à la vie doit lui être reconnu. Nous devons le protéger et prendre soin de lui. L'embryon doit atteindre sa propre situation de vie autonome dans les meilleures conditions possibles. Mais le but de son existence doit être toujours sa vie et jamais l'expérimentation (embryons expérimentaux), les embryons en surplus (embryons excédentaires) ou l'attente en congélation (embryons congelés). Le fait que pour des milliers d'embryons l'espace chaud du développement maternel a été remplacé par l'environnement glacial d'un congélateur et la possibilité de vie par la perspective de l'expérimentation et de la mort constitue une dégradation de la valeur humaine et une insulte du droit à la vie.

36. Le troisième droit c'est le droit à l'éternité. L'embryon a la perspective de l'immortalité, il est destiné à partir du moment de sa conception à la vie éternelle. Cela indique le droit de Dieu de répéter Son image chez l'homme.

IX. Questions de la fécondation in vitro

37. De tout ce qui précède il ressort que les techniques modernes de la fécondation in vitro impliquent des paramètres moraux et spirituels exigeant de l'Église une circonspection, fondée sur les quatre points suivants:

a. La conception de l'être humain par les techniques modernes est asexuelle, dans le sens où elle est dénuée du caractère sacré, de la sécurité et de la certitude de la rencontre conjugale. L'homme n'est plus engendré naturellement, mais est "fabriqué" artificiellement.

b. À l'opposé des embryons et du sperme, les ovules se congèlent très difficilement. C'est la raison pour laquelle les pratiques habituelles facilitent la production stimulée d'ovules en grand nombre, dont la fécondation aboutit au problème des embryons excédentaires et congelés.

c. Le fait que la fécondation se fait hors du corps maternel et en l'absence des parents crée des possibilités infinies de fécondations suspectes non naturelles et immorales, avec tous les problèmes qui en découlent.

d. La fécondation in vitro donne d'énormes possibilités de traitement génétique antérieur à l'implantation et d'intervention avec des conséquences imprévisibles.

38. La conception asexuelle dénude le moment du commencement psychosomatique de l'être humain de l'ambiance d'intense amour conjugal et de leur union psychosomatique. La loi de Dieu détermine que chaque être humain doit être engendré par un amour pro-

fond et non pas seulement par l'union artificielle de cellules génétiques (gamètes). Le fait que l'homme a "*son être prêté*" (Saint Maxime le Confesseur) ne s'accorde pas avec son exigence de fixer lui-même la modalité du commencement de son existence, de détacher la création de son existence de la relation d'amour des parents et de la diriger dans des laboratoires médicaux avec des préférences et des choix personnels.

39. La conséquence directe de la fécondation in vitro est la création des "embryons en surplus". L'Église refuse cette notion, parce qu'elle ne peut pas accepter qu'il existe des êtres humains en surplus, dont la destinée est déterminée par des tiers. Chaque être humain –et donc chaque embryon– détient l'unicité de la personne, le caractère sacré de l'image unique de Dieu et la nécessité de communion des autres avec lui.

40. Les mal nommés "embryons en surplus" sont conservés en congélation soit pour une utilisation future par les parents naturels, soit pour être attribués à d'autres "parents", soit pour effectuer des expériences, soit dans le but de constituer des laboratoires d'organogénèse pour couvrir les besoins en greffes, soit enfin pour être détruits. C'est bien entendu que l'Église ne peut bénir aucun de ces cas. De même, l'anthropologie et la théologie Orthodoxes ne peuvent pas justifier l'existence des embryons indépendant du processus de la grossesse. Chaque embryon constitue une image de Dieu à qui doit être donnée l'occasion de Lui ressembler.

41. Cependant, la congélation des embryons est liée à d'autres problèmes insurmontables. Par exemple,

combien de temps est-il permis de conserver des embryons en congélation et qu'est-ce qu'ils deviennent en cas de divorce, de décès ou de toute autre raison où les parents ne les réclameront pas? Il est préférable qu'ils soient détruits ou qu'ils soient donnés à un autre couple? Qui sera compétent pour choisir entre deux maux le moindre?

42. La fécondation in vitro offre de nouvelles possibilités avec des conséquences morales et sociales indéterminées. Ainsi, pour la première fois les idées du don de sperme et d'ovule et la possibilité de reproduction par une mère porteuse font leur apparition. Une telle pratique peut conduire à l'affaiblissement, à la contestation de la relation parents-enfant ou à une relation déséquilibrée entre les deux parents et l'enfant, puisque l'un des deux est parent naturel, tandis que l'autre joue le rôle de beau-père ou belle-mère, ou à l'interférence d'une mère porteuse² dans la relation sacrée des parents génétiques avec l'enfant; à la naissance des frères et sœurs inconnus entre eux; au danger de relation consanguine, etc. Toute forme de fécondation hétérologue³ revient à discréditer le sens de la maternité et de la paternité. Donc l'Église ne devrait pas adopter qu'une tierce personne intervient au processus sacré de la reproduction humaine, par conséquent à celui du mystère du mariage.

---

2. Mère porteuse: le femme qui porte l'embryon lorsque la mère génétique a des problèmes d'ovulation.

3. Fécondation hétérologue: le fécondation effectuée par don de sperme, d'ovule ou d'embryon.

43. Lorsque l'un des époux contribue biologiquement à la naissance de l'enfant, il s'agit d'un cas similaire à celui d'une adoption, mais quand même diffère de celle-ci du fait que l'un des époux est parent naturel et l'autre joue le rôle de beau-père ou belle-mère. Au contraire, le cas du don d'embryon semble s'apparenter à celui de l'adoption classique.

44. Lorsqu'on effectue un transfert de plusieurs embryons pour accroître les chances de succès, on aboutit souvent à une gestation multiple. La méthode de "réduction sélective du nombre d'embryons" proposée pour l'aboutissement de la grossesse constitue au fond à une destruction d'embryons vivants, que l'Église ne pourrait accepter en aucun cas.

45. La fécondation hétérologue est parfois assimilée à l'adultère. Elle en diffère cependant au fait qu'elle ne présuppose pas de relation érotique extra conjugale qui constitue la raison essentielle d'une qualification de l'adultère en tant que péché et déviation morale. C'est la raison pour laquelle l'Église devrait certes maintenir ses réserves envers la fécondation hétérologue, mais éviter de la considérer comme un adultère.

46. La possibilité de grossesse par mère porteuse ou de substitution⁴ peut certes avoir un volet positif, dans la mesure où elle est au service de la grossesse dans l'amour. Étant donné la relation qui se développe

---

4. Mère porteuse ou de substitution: la femme qui porte l'embryon lorsque la mère génétique a des problèmes d'ovulation. Dans le cas où l'ovule provient de la mère, on se réfère au terme "*mère porteuse*". Si elle prête l'utérus aussi que l'ovule, on parle de "*mère de substitution*".

avec l'embryon pendant la grossesse est essentielle et constitue une part indissociable de la maternité, et du développement de l'embryon également, la poursuite de la relation mère porteuse-enfant défavorise les parents génétiques d'une part, et d'autre part, son interruption défavorise la mère porteuse et surtout l'enfant. Pour cette raison et surtout parce que ceci bouleverse la cohésion familiale, l'Église trouve difficile de bénir une telle déviation par rapport au processus naturel.

47. La fécondation in vitro permet également aux femmes non mariées de procréer un enfant, fait qui doit être rejeté parce que d'une part ceci sous entend une naissance hors mariage et d'autre part c'est injuste pour l'enfant dans la mesure où cela présume qu'il soit élevé en l'absence d'un père.

On peut classer dans cette même catégorie les cas de fécondation par sperme d'un époux décédé ou d'une gestation d'un embryon congelé après le décès de l'époux.

48. Il en va de même pour la procréation chez les mères trop âgées. Ce genre de conception résulte du désir égoïste de la mère d'avoir un enfant malgré le fait que les conditions que la nature elle-même donne à la mère d'élever cet enfant sont limitées. L'enfant ainsi conçu apportera certes la joie de la naissance à ses parents, mais lui-même n'aura que des possibilités restreintes de jouir de la présence naturelle de ses parents et encore moins de la vigueur de leur jeunesse. Les lois de la nature elles-mêmes déterminent les paramètres de développement d'un être humain. La procréation

chez les mères trop âgées souvent provient d'un désir égoïste qui est injuste pour le nouveau-né.

49. La fécondation artificielle donne la possibilité d'avoir des enfants même à des couples d'homosexuels. L'Église devra s'opposer par tous les moyens à une telle possibilité, car elle constitue non seulement une anomalie naturelle, mais également une perversion morale, avec des conséquences psychologiques catastrophiques pour l'enfant et pour la société.

50. La pratique de la fécondation *in vitro* est liée au contrôle effectué avant l'implantation. Lorsque ce contrôle entraîne une intervention thérapeutique ou préventive et ensuite l'implantation, il est compatible avec la conception médicale classique. Cependant, actuellement ces cas sont, d'une part, très rares, et d'autre part, ils ne sont pas dépourvus de toutes les autres conséquences de la fécondation *in vitro*. En effet, lorsque les examens sont positifs, c'est-à-dire quand une pathologie génétique est diagnostiquée, cela conduit presque toujours à l'interruption de la grossesse.

En outre ce contrôle pourrait conduire à une certaine sélection de caractéristiques (sexe, couleur des cheveux ou des yeux, etc.) ou encore à la destruction d'embryons avec des caractéristiques non désirés et, par conséquent, à servir une conception eugénique de la vie.

C'est pour ces raisons que l'Église doit garder ces réservations explicites à son égard, quoique le contrôle de préimplantation constitue une méthode diagnostique moderne et très prometteuse.

51. Le clonage reproductif supprime le processus naturel de la conception, elle méprise le sexe masculin

–puisqu’elle annule sa participation et son rôle dans la reproduction– elle a un impact négatif à la participation de la mère –vu qu’elle n’y contribue pas sa matière génétique– elle bouleverse l’équilibre entre les sexes, sous certaines conditions elle offense le caractère sacré de la personne et constitue plutôt un outrage (hybris) qu’un succès scientifique.

52. La microfécondation constitue une méthode qui améliore les résultats de l’intervention artificielle dans la reproduction, mais limite encore davantage le rôle de la sélection naturelle, qui fonctionne souvent de façon préventive, puisque la fécondation de l’ovule ne se fait pas dans un milieu de sperme avec de nombreux spermatozoïdes, mais avec un spermatozoïde présélectionné.

Le fait que nous ne sommes pas pour le moment en mesure de diagnostiquer d’avance d’éventuelles anomalies génétiques dans les spermatozoïdes, dont la sélection se fait uniquement selon des critères biologiques, a comme résultat la substitution de la nature dans la responsabilité de créer des embryons génétiquement pathologiques, fait qui représente une raison de plus de réserve morale à l’égard de la microfécondation.

53. Toutes ces pratiques ne sont pas toujours clairement eugéniques dans leur expression, mais elles sont eugéniques dans leur esprit. Elles ne parviennent pas à éviter l’apparition des handicaps, mais habituellement elles font disparaître le handicapé. Tant qu’il n’y aura pas de distinction entre handicap et patient, la seule réponse semble être la mort du patient dans la phase et

l'expression la plus fragile, sacrée et sensible de sa vie. La destruction de l'embryon pathologique semble être la "thérapie" proposée.

54. Le transfert de la fusion des gamètes⁵, à savoir de la conception, hors du corps maternel, ouvre d'immenses potentialités d'interventions génétiques qui peuvent altérer irrémédiablement le genre humain, tant au plan biologique que social, et risque d'avoir un degré de dangerosité incontrôlable. L'incapacité d'imposer des mécanismes de contrôle conjuguée aux immenses possibilités d'interventions génétiques peut s'avérer catastrophique.

X. Le rôle de la technologie

55. Il ne fait aucun doute que la technologie moderne ait contribué de façon inestimable à la recherche en matière de santé et qu'elle promette de le faire encore davantage. Cet état de fait est une exceptionnelle bénédiction de Dieu pour notre époque. Cependant, son usage non mesuré menace l'homme avec sa désacralisation et rend latent le danger qu'il soit considéré comme une machine, avec des pièces des rechanges et des accessoires.

56. L'homme, s'il n'y prend garde, il dirige non pas seulement la technologie, mais il est dirigé par elle également. Il est attiré par ses succès et s'y est assujéti.

---

5. Gamètes: les cellules génétiques, le spermatozoïde pour l'homme et l'ovule pour la femme.

Au nom de la liberté du progrès scientifique et technologique, qui vise à étendre sa souveraineté sur la nature, c'est possible qu'il détruise sa propre liberté.

57. Dans la mesure où l'utilisation de la technologie non seulement ne viole pas le caractère sacré de la fécondation humaine, mais au contraire elle le soutient, elle est non seulement permise, mais agréable à Dieu et souhaitée. Toutefois le progrès technologique n'est pas un succès quand il impose des choix contre la nature, il trouble l'ordre familial et sa cohésion, il perturbe l'association des lois spirituelles et physiques et il se substitue à Dieu. La réussite n'est pas seulement la découverte talentueuse d'une nouvelle technique révolutionnaire, dans les limites réellement démesurées de la génétique mécanique, mais aussi la réponse effective aux multiples problèmes (génétiques, psychologiques, sociaux, moraux, économiques, légaux, etc.) qui découlent d'une application inconsidérée, notamment en matière d'intervention dans la fécondation.

58. L'Église ne craint pas le changement, ni ne s'oppose au nouveau et à la découverte; mais elle refuse à tout prix, d'une part, le manque de respect de la création et de la personne humaine, et d'autre part, la profanation du caractère sacré de la famille. La fécondation constitue un acte sacré qui requiert crainte de Dieu.

XI. Intérêts financiers, conséquences psychologiques

59. Les nouvelles techniques de reproduction assistée corrompent souvent le pur souhait des parents

d'avoir des enfants par des intérêts financiers incontrôlés des médecins, des cliniques et des entreprises (par exemple, le coût élevé des gonadotrophines⁶ peut constituer une raison majeure pour laquelle, au lieu de collecter les ovules pendant le cycle normal, il est préféré de provoquer une ovulation par administration d'hormones). Pour cette raison, il serait bon que le recours à ces techniques soit sans précipitation ou sous l'influence de pressions psychologiques de la part des personnes qui ont probablement de tels intérêts.

60. Par ailleurs, quand l'acte du don se transforme à celui de la pratique de commerce, acte qui est désormais tellement facile et en fait incontrôlable, risque de dévaloriser la reproduction en un acte de transaction économique et d'une dégénération de l'amour en relation d'affaires.

61. Les méthodes de reproduction assistée ont été appliquées sans bien entendu que l'on puisse a priori connaître les éventuels problèmes psychologiques des embryons conçus de cette manière. On a tenu compte de la demande psychologique et des besoins des parents et non de l'éventuel effet négatif sur le psychisme des enfants. Ceci constitue une dépréciation de la valeur de la vie de l'embryon. Les orphelins, les enfants adoptés, les enfants de parents divorcés manifestent habituellement des problèmes d'adaptation, d'équilibre et d'harmonie psychologiques. Le fait que les di-

---

6. Gonadotrophines: les hormones qui sont administrées pour stimuler le follicule ovarien.

verses techniques de la fécondation in vitro puissent créer des êtres humains présentant des maladies ou des troubles psychiques congénitales ou innées, surtout lorsque ces techniques comportent des paramètres de processus hétérologue ou de don, constitue encore un autre facteur défavorable pour accepter sans réserve la fécondation in vitro.

62. Une question pertinente est celle de savoir quel impact psychologique peut avoir le fait que, avec le progrès de la technologie génétique, les enfants pourront désormais connaître leur mode de conception ou bien s'ils proviennent d'un don de sperme ou d'ovule. L'éventualité qu'un tel enfant traverse une grave crise d'identité et ensuite, de sociabilité, est une paramètre sérieuse, surtout lorsqu'il apprend qu'il n'est pas porteur des caractéristiques génétiques de ses parents et qu'il ignore qui sont ses parents génétiques, ou qu'il se rend compte que son degré de parenté avec ses deux parents est différent ou encore qu'il a deux ou même trois mères, etc. Les problèmes de ce type se posent avec plus d'acuité dans le cas où l'unité de la famille a été brisée et que s'ensuivent des conséquences juridiques.

63. Des problèmes similaires d'ordre psychologique peuvent également apparaître chez les parents, notamment en cas de la fécondation hétérologue (hétérogène), et des droits de relations de parenté contestables ou d'échecs des méthodes de reproduction artificielle et de brusque anéantissement de leurs plus chers espoirs et attentes.

XII. Cadre juridique

64. En général, la conception juridique moderne s'efforce d'harmoniser de manière équilibrée les principes communément admis dans un pays avec les droits individuels. Dernièrement une loi a été votée dans notre pays (N.3089/2002) sur "l'assistance médicale à la reproduction humaine", assortie d'une seconde loi qui réglemente les détails pratiques (fonctionnement des centres de reproduction assistée, des banques de gamètes et d'embryons, etc.). L'esprit de de la première loi, qui implique au fond la seconde, est qualifié par ses initiateurs comme le plus "progressiste" en Europe. La loi évite systématiquement et avec insistance de désigner l'embryon par son nom (on préfère des termes tels que "matériel génétique" et "ovule fécondée", qui sont certainement vagues, imprécis, irrespectueux et erronés). Elle ne se réfère pas aux droits et intérêts de l'enfant, elle accepte la fécondation hétérologue sous ses diverses formes, elle adopte la procréation des femmes non mariées et des concubins, ainsi que la procréation par sperme de conjoint décédé, elle introduit la pratique de la mère porteuse, elle autorise l'expérimentation sur les embryons et, en dépit des réserves et des objections exprimées publiquement de l'Église, elle déprécie en fait l'institution du mariage, affaiblit les liens familiaux et altère le caractère de l'éthique familiale.

65. Puisque la source principale du conflit d'intérêts dans la reproduction assistée réside entre parents et embryons, pendant que ces derniers ne peuvent défen-

dre leurs droits, ni exprimer leur volonté, la possibilité de légitimer des injustices est telle qu'elle impose à l'Église de formuler sa réserve et sa circonspection.

66. Parallèlement, l'impossibilité de prévoir exactement et légalement le statut héréditaire et l'avenir biologique des embryons en cas de décès des parents avant l'implantation ou bien la difficulté de définir les droits relatifs aux embryons congelés en cas de divorce constituent un indice de la complexité et de la difficulté de ces problèmes provoqués, qui ne sont finalement résolus que par la destruction des embryons, ce qui est naturellement inadmissible.

67. Il est absolument indispensable d'instituer un cadre légal précis qui facilite et protège l'application des principales formes de la fécondation provoquée, fondé cependant sur les principes de la bioéthique et de la déontologie. Sur ce point, la parole de l'Église est essentielle et opportune. C'est la raison pour laquelle elle doit, en toute occasion, promouvoir le texte déjà élaboré de ses propositions et réglementations juridiques, d'autant plus que ses propositions ne sont pas un discours théorique et fictif, mais elles sont, pratiquement toutes appliquées dans la plupart des pays de l'Europe.

XIII. Conception spirituelle

68. L'Église accepte la douleur, la maladie et l'infirmité dans le cadre de la chute de l'être humain. Mais en même temps, elle respecte la médecine. Tandis qu'elle bénit toute tentative médicale éthiquement ac-

ceptée de soigner les hommes, elle s'en remet en ultime recours à l'amour de Dieu envers chacun. Sa pensée sur le sujet se résume au chapitre 38 du livre de la Sagesse de Sirah: *“Mon fils, quand tu es malade ne te révolte pas, mais prie le Seigneur et il te guérira”* (L'Écclesiastique 38:9). Elle envisage tous les problèmes avec patience, humilité et foi. Elle ne dissocie pas les épreuves de l'amour de Dieu, mais elle les voit comme des occasions de salut, des opportunités de sanctification.

69. L'Église ne récuse pas sous divers aphorismes les questions de bioéthique et par conséquent la reproduction assistée, mais elle les laisse ouvertes à une réflexion, donnant parallèlement l'orientation et décrivant l'esprit selon lequel il faut les aborder. Ce qu'elle offre, ce n'est pas une définition générale de la volonté de Dieu, mais la possibilité pour chacun de la reconnaître lui-même dans sa vie.

70. De même, elle considère la naissance de chaque être humain comme inscrite dans le cadre du mystère du mariage. C'est pourquoi elle conçoit que le mystère du début de la vie humaine se réalise au sein d'une union monogamique hétérosexuelle, bénie par le mystère du mariage, où *“l'homme quittera son père et sa mère, et s'attachera à sa femme, et les deux deviendront une seule chair”* (Éphésiens 5:31). La conception réalisée dans un laboratoire autre que celui du corps maternel et par un processus différent de celui de l'union conjugale perd de son caractère sacramentel.

XIV. La contre proposition de l'Église

71. La sanctification humaine ne se réalise pas uniquement par la procréation, mais également sans elle. L'Église bénit la procréation, mais elle considère également le mariage sans enfant comme un mariage complet. La stérilité biologique peut s'avérer l'occasion d'une riche fertilité spirituelle pour les époux, s'ils acceptent avec humilité la volonté de Dieu dans leur vie. Au contraire, si le désir d'avoir des enfants devient une volonté inflexible, il est le signe d'une immaturité spirituelle.

72. En outre, l'Église devrait exercer son influence de sorte à infléchir les conceptions sociales erronées sur la stérilité, de manière que les pressions soutenues du milieu social sur les couples stériles soient minimisées dans la mesure du possible et notamment de manière que les couples concernés se rendent compte qu'une carence dans un domaine de la vie –aussi vital soit-il– s'accompagne habituellement d'un grand nombre des possibilités dans d'autres domaines qui attendent leur accomplissement. Notre bonheur et notre destin ne sont pas accomplis par la violation de la nature ou la persistance dans nos volontés, mais par la mise en valeur de nos capacités.

73. Le problème de l'infertilité de certains couples pourrait parfaitement être résolu par l'adoption. L'Église devrait par tous les moyens proposer l'assainissement, la promotion et l'encouragement de l'institution de l'adoption. De cette façon, les drames existant sont quelque peu apaisés, le danger d'une gros-

sesse malheureuse est limité et la volonté humaine est subordonnée à une logique d'amour.

74. La proposition aux conjoints stériles d'adopter et donner naissance aux "embryons en surplus" d'origine inconnue des parents, à la place de l'adoption, est un sujet qui doit être développé davantage. De cette manière, certains embryons peuvent être sauvés et la mère peut vivre le lien de la grossesse avec l'enfant, tandis que l'enfant qui en naîtra aura plus le sentiment d'avoir un lien de parenté solide avec ses parents et moins d'être le fruit d'une adoption. L'éventualité d'un problème résulte de l'identité biologique confuse de l'enfant, ce qui ne se pose pas dans les cas de l'adoption classique.

XV. Orientations pastorales

75. Étant donné que dans les questions des technologies modernes de reproduction, la plupart des fidèles, mais aussi des confesseurs, ignorent les détails qui sont très importants, l'information est nécessaire sur tous les niveaux. La connaissance des techniques employées pour la procréation artificielle, ainsi que les principales positions de l'Église à ce sujet, aident les intéressés à prendre position d'une manière responsable concernant ces sujets.

76. L'Église ne peut, par principe, recommander le recours à la reproduction assistée pour faire face au problème de l'absence d'enfant. Son rôle n'est pas non plus d'approuver des décisions. Elle peut et doit faire face au problème dans la mesure où il est désormais une réalité qui s'est créée indépendamment de sa vo-

lonté ou de son souhait, non pas certainement d'après la précision théologique, mais en vertu de l'économie spirituelle. Conformément à ce qui précède, lorsque on le lui demande, elle doit préciser l'esprit et le moral de son enseignement clairement et librement.

77. Dans ce contexte et en tenant compte du fait que les parents d'aujourd'hui se trouvent confrontés à un grand défi tout en faisant l'objet de pressions intenses, alors que leurs résistances sont limitées, que leurs réserves de foi et de forces intérieures sont réduites, l'Église pourrait suivre les pas suivants pour orienter les fidèles:

a. rendre manifestes et réelles sa compréhension et son amour. Que sa parole soit emplie d'esprit et de vérité, mais aussi de sympathie et philanthropie.

b. exprimer l'importance immense de la nécessité de conserver le caractère sacré du mariage en tout cela, c'est à dire laisser l'espace pour la grâce de Dieu. D'habitude, les épreuves et les privations constituent des occasions uniques de confirmation de la présence de Dieu dans notre vie.

c. informer les fidèles sur le contenu exact de ces méthodes en discussion et mettre en évidence les problèmes éthiques et spirituels qui en découlent.

d. rendre clair que par la suite de tout cela (conception asexuelle, embryons en surplus, possibilités de déviations, possibilités d'interventions et de modifications génétiques avant l'implantation, etc.), l'Église trouve difficile de bénir ces pratiques et adopter des voies étrangères à son esprit.

e. Dans les cas où la procréation bouleverse l'ordre familial normal (mère non mariée, fécondation par le sperme de l'époux décédé, procréation des mères trop

âgées, fécondation hétérologue, don d'utérus, etc.), il est déjà clair qu'une chose pareille ne trouve pas l'accord de l'Église.

f. Lorsqu'il s'agit de parents, qui pour des raisons particulières ne peuvent pas se résigner, qu'il leur soit proposée chaleureusement l'idée de l'adoption ou, dans le cas où cela n'est pas possible, qu'il soit acceptée selon l'économie de l'Église la fécondation qui atteint son but par des méthodes qui cependant ne créent d'embryons en surplus, ni ne comportent aucune forme de don, ni ne laissent aucune marge à la destruction d'embryons. Ainsi par exemple, l'Église pourrait accepter une injection de sperme homologue, dans le cas où le couple serait considéré qu'il souffre de la même maladie et étant donné les deux conjoints sont d'accord et que tout le processus se fait dans le respect de l'esprit des principes susmentionnés. L'Église pourrait également accepter l'assistance à la reproduction par gamètes uniquement des parents, l'implantation dans l'utérus de la mère et la fécondation d'autant d'embryons que de ceux qui seront implantés.

78. Les prêtres devront enseigner avec humilité et dans la foi le besoin des fidèles de revenir à des modes de vie plus naturels et spirituels. Il est en effet bien connu que le mode de vie, la tension et le stress, l'ébranlement de la confiance des hommes et d'autres facteurs relatifs sont considérés comme responsables du niveau très élevé de l'infertilité.

L'Église propose une perception de vie moins sécularisée, qui garantit la simplicité, la paix, la frugalité, la

confiance mutuelle des époux, le recours à l'assistance médicale et en même temps la remise de notre vie entre les mains de Dieu.

79. La prière liturgique et individuelle, la participation active et spirituellement guidé aux Mystères de l'Église, la culture de l'amour, le recours aux intercessions des Saints, les pèlerinages humbles etc., constituent les moyens de l'Église, confirmés par l'expérience, qui nécessitent d'avoir place de nouveau dans la vie des fidèles.

80. Quand l'Église demande aux couples d'éviter certaines techniques qui accroissent les espoirs de procréer, elle devra simultanément inspirer la confiance dans la volonté de Dieu et introduire les fidèles à la logique et à l'expérience de la prière et du "signe".

81. L'Église montre la voie de la précision, mais aussi guérit-elle pastoralement les chutes de ses enfants lorsque, pour de diverses raisons, ils ne peuvent pas, d'une part, mettre en pratique son enseignement, et d'autre part, ils se repentent véritablement.

82. En outre, l'Église envisage toute la question de la reproduction humaine dans une perspective plus large. Ainsi, même si l'acquisition d'enfants en elle-même constitue un don de Dieu et une bénédiction, pourtant l'intérêt des parents doit se centrer sur un fait plus important: parallèlement à leur propre perfection en Christ, il faut qu'ils s'occupent de la bonne éducation, du progrès en Christ et du développement de leurs enfants, de sorte qu'ils puissent dire un jour "*Me voici, moi et les enfants, que Dieu m'a donnés*" (Hebreux 2:13).

На русском языке

ВВОДНЫЕ ЗАМЕЧАНИЯ

Вместе с впечатляющими достижениями, удивительными открытиями и их внедрением в области медицинских биотехнологий перед нашим современным обществом встает ряд неизвестных ранее вызовов, новоявленных проблем и вопросов, настойчиво требующих ответа, взывающих к более глубокому осмыслению ценностей, воспринимаемых прежде как данность, определению траектории дальнейшего движения.

Новые научно-технические данные затрагивают таинство человеческого существа, касаются священности личности, воздействуют на отношения и покушаются на сердце таинства жизни. Именно поэтому все больше верующих людей осознают необходимость в направлении и поддержке со стороны официальной Церкви. Одновременно, социальные институты, законодательные органы, парламентские группы и врачебно-профессиональные общества с нетерпением ожидают от Церкви формулирования определенной и аргументированной позиции по данному вопросу.

В результате долгих размышлений, продолжительного исследования и разработки вопроса, систематического богословского изучения, внимательного осмысления частных аспектов проблемы, обмена взглядами и кропотливой работы соответствующего Комитета Священного Синода по вопросам биоэтики Греческая Церковь пришла к созданию консультационного текста, состоящего из 82 статей православного видения по проблеме искусственного опло-

дотворения и получивших одобрение Синода Епископата в Октябре 2005 года.

Представляя собой весьма развернутое аналитическое сочинение, данный текст не преследует цели связать верующих узами ограничивающих рекомендаций, но направлен на предоставление наиболее полной информации и подробного освещения всех составляющих проблемы, что позволяет заинтересованным лицам принимать по возможности наиболее ответственные и зрелые решения.

Кроме того, несмотря на полученное одобрение Священного Синода, данное сочинение предлагается не в качестве окончательного непререкаемого слова Церкви, но как исходный текст, открытый для обсуждения и диалога. Именно по этой причине тезисы не оформлены в виде циркуляра. Мы верим, что данный текст полностью соответствует научной и клинической действительности, передает основные принципы Православной антропологии, имеющие отношение к данной теме, однозначен, четок, направляет всякого, кто в этом нуждается, исполнен любви к человеку как образу Божьему и является удобным инструментом в подношении Православного церковного свидетельства.

ОСНОВНЫЕ ПОЗИЦИИ ПО ВОПРОСУ ЭТИКИ ИСКУССТВЕННОГО ОПЛОДОТВОРЕНИЯ

А. Введение

1. Проблема воспроизводства при техническом содействии, или правильнее – оплодотворения с помощью технического вмешательства, имеет исключительную психологическую важность, общественное значение, а также духовную серьезность. С помощью современных техник оплодотворения возможно сделать так, чтобы ожидания бесплодных супругов оправдались и была удовлетворена глубокая жажда отцовства и материнства. Нечто подобное может, с одной стороны, усилить сплоченность супружеской жизни и увеличить чувство полноты и завершенности семьи, но одновременно это порождает новоявленные проблемы этического, медицинского, психологического, юридического и социального характера. Эти проблемы есть результат механизации одного исключительно личного, глубоко эмоционального и святого события, а их величина и разнообразие представляет собой зависимость от используемых методов, от условий, при которых они применяются и от неконтролируемых вероятностей и неизбежных последствий, которыми они сопровождаются.

2. Искусственное оплодотворение несомненно представляет собой одно из самых впечатляющих достижений медицины и биологических наук, имеющих общественное значение. Событие рождения нового человека, с которым оно связано, встречается с особым восторгом, страхом и

радостью. Но одновременно немаловажна проблема качественного уровня жизни и его самого, и его родителей. Для Церкви качество жизни человека не означает только лишь биологическую или психологическую целостность и социальное благополучие, но вместе с этим и возможность духовного совершенствования. Это духовное измерение есть то, что придает человеку чувство духовно-телесной гармонии и сущностной полноты.

Б. Основные богословские положения

3. Церковь, принимая и преображая наше сознание, обозначает и сохраняет для нас огромные возможности и безграничные перспективы, которые открывает перед человеком благодать Божия. Поэтому она никаким образом не может мыслиться как овеществленная власть, которая стремится к типизации и полицейскому контролю над нашей жизнью. Ее цель не навязывание правил и запретов в нашей жизни, но формирование критерия, ведущего к познанию истины, которая делает людей свободными (Ин 8.32)

4. Церковь глубоко осознает и сочувственно понимает человеческую природу и нашу немощь. Но одновременно она хочет защитить святость нашей личности: вместе с желанием деторождения вдохновить необходимость присутствия Бога, вместе со своим человеколюбием принести и целостность своей истины, вместе со своей икономией дать и акривию божественной воли.

5. Основным элементом православной антропологии является признание святости бытия человека, который своим существованием соединяет осязаемый и умопостигаемый мир. Цель «по образу Божию» сотворенного человека - уподобиться Богу (Быт 1.26), то есть достичь обожения и освящения. С этой высшей целью человек трудится, увеличивает семью, совершенствует искусства и науку, образует общества. По этой причине те, кто занимаются

человеком, а тем более когда «производят манипуляции» над человеком, священнодействуют, а следовательно, им должно действовать со священным страхом и почетом.

6. Человек не виноват в своем существовании. Зарождение новой жизни должна совершаться с чувством страха, а не «дерзости». Мы видим Бога либо как подателя жизни, когда к нему прибегаем со страхом, либо равнодушны к Нему, когда поступаем сами как Боги. Во втором случае мы видим «дерзость», последствия которой будут тяжелы.

Г. Значение душевно-телесного единства человека

7. Каждый человек имеет бессмертную, вечную душу, тесно связанную с его телом. Душевно-телесное единство временно прерывается биологической смертью и восстанавливается воскресением тел в царствии Божьем.

8. Биологическое начало человека отмечает его рождение как духовно-телесной личности с врожденной возможностью «стать чадом Божиим» (Ин 1.12). Оплодотворение, вместе с биологической жизнью и сущностью, дает человеку существование, бытие, душу.

9. Душа не расположена в теле, но рождена одновременно с ним. С телом рождается и душа.

Святой Григорий Нисский подробно говорит об одновременности рождения души и тела: «Поскольку человек, состоящий из души и тела, есть единое, то предполагаем одно общее начало его состава, так что он ни старше, ни моложе самого себя и не прежде в нем телесное, а потом другое... В сотворении же каждой части не предполагаем одного другому и души телу, и наоборот...» («Об устройении человека», глава 29, 206.)

10. Каждый человек, который зачинается, имеет начало, но не имеет конца. Начало, зачатие любого человека включает в себе для Православной Церкви событие исключительной важности. Божественное предназначение и

перспектива вечного царства дают моменту зачатия ту исключительность, которая превосходит границы биологической личности и преходящей жизни.

Д. Жажда материнства

11. Желание заведения детей естественно и свято. В нем Церковь распознает замысел Божий о создании человека таким, чтобы он стал причастником Его блаженства. Согласно святому Иоанну Дамаскину: «Так как благой и преблагой Бог не удовольствовался созерцанием Себя Самого, но по преизбытку благодати своей благоволил, чтобы произошло нечто, пользующееся Его благодеяниями и причастное Его благодати, - то Он приводит из не сущего в бытие и созидает все, как видимое, так и невидимое, также и человека, состоящего из видимого и невидимого» («Точное изложение православной веры», глава «О творении», 142).

12. Анатомия, физиология, ежемесячное периодическое напоминание пола о себе, гормональное равновесие, взаимосвязанная со всем этим психология женского пола, - все это направлено на материнство. Во время беременности женщина оживает и в наибольшей степени выражает отличительные свойства своего пола и природы. Самая главная функция женского тела, лицом к которой повернута вся жизнь женщины, - способность к воспроизводству. Женщина существует, как анатомически, физиологически, так и эмоционально, для зачатия, беременности и деторождения.

13. Аналогична жажде материнства и жажда отцовства. По этим причинам Церковь признает, что бесплодие и бездетность могут быть невыносимым крестом, который часто является причиной сильных душевных расстройств, значительных социальных сложностей, а порой и неразрешимых проблем в гармоничном сосуществовании супругов. Но за этой характерной чертой биологической

недостаточности заметна воля Божия или возможное благословение, которое выражается как испытание.

14. Более того, поскольку Церковь признает у каждого человека не только физическую индивидуальность (биологическую, психологическую и т.д.), но прежде всего, видит в нем неограниченные духовные возможности, на восприятие бесплодия как ущербности или фактора неизлечимой общественной слабости, она приводит диаметрально противоположное мнение. Распространено такое явление, что пары, которые не могут родить детей, имеют, однако, ясный духовный ориентир, чтобы быть особенно производительными в различных иных областях общественной и духовной жизни.

15. Церковь, отмечая современный прогресс науки и техники, понимает, что для каждого человека многие желания и надежды, которые еще вчера походили на недостижимые мечты, сегодня становятся осуществимыми. Этот факт она принимает с особенной радостью и воодушевлением. Но одновременно она усматривает, что технический прогресс часто преобразует желания в страсть и делает борьбу за духовную свободу более затруднительной.

16. Следствие такого образа мысли парадоксально: когда в наше время у здоровых супругов желание деторождения ослаблено, настойчивое стремление к рождению потомков у бесплодных супругов становится психологически и социально навязчивым. Проблема стоит более остро в закрытых обществах, где общественное давление усугубляет ситуацию. Но бесплодие в иных случаях может являться природным предохранительным клапаном, который нужен, чтобы не перегружать людей, которые с трудом могли бы взвалить на себя тяжесть деторождения. Часто, когда такие люди настаивают и рожают детей, они получают в наследство и сложные, порой неразрешимые проблемы.

17. Весьма существенным был бы вклад Церкви и пастырей в освобождение от нездоровых суждений и неоправданного общественного давления. Одновременно они могли бы содействовать выработке понимания, что, хотя

рождение ребенка есть благодать, и конечно, великая, бесплодие не унижает супругов, не разрушает их связь и не отменяет их брака.

18. Настойчивость и производимые любыми способами попытки преодолеть бесплодие таят в себе опасность превращения естественного и святого желания деторождения в неотступное волеизъявление, которое, естественно, противоречит воле Божьей. Любая попытка исцеления бесплодия должна оставлять место для смиренного принятия ее возможного провала.

19. Начало каждого человека как образа Божьего, с одной стороны, происходит по воле человека, но также и по воле Божьей. Современные технологии, хотя и заключают в себе огромное благословение Божие для человека, когда они используются с благоразумием и уважением, но в то же время дают ему возможность противодействовать воле Божьей, как она выражена в Его естественных законах. И там, где желает Бог, человек может противодействовать, а там, где Бог отказывается, человек может упорствовать.

20. Каждый человек, который рождается, приходит в этот мир не для того, чтобы украсить жизнь своих родителей, увеличить их имущество в этой жизни или стать биологическим и психологическим их продолжением, но он предназначен Богом для вечной жизни; каждый новорожденный есть дар любви и доверия Божьего родителям. Он приходит в первую очередь, чтобы исполнить Божие предназначение, выразить очищающую и объединяющую любовь Его, также затем, чтобы прожить в истине самому, и в меньшей степени, чтобы эмоционально или социально удовлетворить своих родителей.

21. По этим причинам зачатие каждого человека должно заключать в себе удостоверенное выражение воли Божьей, а не исключительно результат человеческого выбора и решения. Другими словами, оно должно быть плодом смиренного и свободного подчинения воли родителей воле Божьей. Величайший дар Божий человеку есть свобода – величайшая угроза ей есть человеческое желание.

Е. Святость человеческого зачатия

22. Способ, которым зачинается жизнь, свят. Правильное начало жизни, в рамках физиологии, свободно от человеческого чувства. Это событие совершается «в тайне», оно сопровождается сильнейшим выражением супружеской любви и лучшим образом возвышает человеческое тело. Воспроизводительная функция является и сексуальной. Это единственная не рефлексивная, но свободная функция человеческого тела. Это, прежде всего, психосоматическая функция. Для ее осуществления требуется человек другого пола.

23. Современные технологии приводят нас уже к логике супружеского соития без воспроизводства и воспроизводства без соития. Действие техники переносит зачатие жизни из теплоты материнского тела в холод лаборатории, подменяет темноту материнской утробы прозрачностью пробирки; неведанность, сокровенность момента подменяется точным, рациональным знанием о святом зачатии; уникальность супружеского присутствия родителей – их отсутствием; родители же заменяются медицинским персоналом. В святой момент человеческого зачатия родители не находятся вместе, даже если они присутствуют при этом: ребенок «производится» врачами и медицинскими работниками, а не «зачинается» родителями. Более того, он может не иметь генетического материала своих «родителей»: между ними может возникнуть третий «донор».

24. Искусственное выведение спермы происходит неестественными и часто этически неприемлемыми способами. Это оргазм вне физиологического соития, который, так или иначе, наносит удар по святости события. Но конечно, когда это имеет целью создание потомства, потеря спермы не может считаться греховным действием - достаточно того, чтобы это осуществлялось способами, не низкими для человека. В любом случае, технология искусственного оплодотворения требует чуткости и внимательности.

Ж. Статус и природа эмбриона.

25. Эмбрион имеет и начало, и человеческое будущее. Его клетки, генетический материал, его морфология и физиология – все это человеческое. И его возможность развиться в законченного человека и ни во что иное подтверждает его человеческую сущность.

Единожды оплодотворенная яйцеклетка не может больше снова быть оплодотворенной сперматозоидом. Характерные черты новой человеческой жизни определены окончательно: оплодотворение окончательно и необратимо.

26. Сперматозоид происходит от отца, в то время как яйцеклетка - от матери. Напротив, эмбрион сразу после момента своего зачатия приобретает свою собственную индивидуальность: с одной стороны, он принадлежит родителям в отношении ответственности и обязанности его защиты – поскольку они захотели и создали его, – но он независим в отношении права завершения своего развития, потому что ему предстоит выразить свою собственную волю.

27. Зигот¹, эмбрион в течение первых дней, укрепившийся эмбрион, сформировавшийся эмбрион или девятимесячный плод, новорожденный младенец, маленький ребенок, юноша, совершеннолетний, человек в годах - человек на всех стадиях развития полностью имеет свою человеческую индивидуальность. С момента осуществления зачатия эмбрион не просто оплодотворенная яйцеклетка – это полностью человек со своей индивидуальностью, постоянно созревающий в своем фенотипическом выражении и организации.

3. Духовное состояние эмбриона

28. Все это подталкивает к выводу, что начало биологической жизни у человека идентифицируется с

---

1. Первая клетка, которая возникает в результате оплодотворения яйцеклетки сперматозоидом.

событием исключительной и неповторимой важности – рождением новой души. Итак, в каждом эмбрионе вместе с клеточным размножением, которое характеризует увеличение его тела, вместе с наследственным перенесением характерных черт, которые формируют его личность, происходит рождение и развитие его души. В своей душе он перейдет из человеческой оболочки в одеяние божества, из времени в вечность, из порчи в нетление, от физического подобия своим родителям в духовное уподобление Богу. В эмбрионе смиренно отображается Бог.

29. Так же, как для телесной завершенности человека требуется многомесячное биологическое приготовление, вынашивание, аналогичным образом процесс выражения души имеет длительность: он начинается с зачатия, чтобы впоследствии завершиться. Когда проходит процесс биологического завершения человека, повышается и степень проявления функций души. Согласно святому Григорию Богослову, когда тело растет и совершенствуется, все больше проливается мудрость, благоразумие и добродетели души (Догматические слова, 8 «О душе»)².

30. Событие встречи Богородицы с Елизаветой и взыграние младенца Предтечи во чреве ее (Лк 1.41) при узнавании младенца Иисуса во чреве отсылает не только к биологической подвижности эмбриона, но и к духовному выражению у него души.

31. Подобные же свидетельства в текстах Ветхого Завета повествуют о значительных духовных событиях, которые произошли у великих мужей (Давид, Исаия, Иеремия) «из

---

2. PG 37, 453-454

«Как в одной из этих

трубок дух весьма стесненный и заброшенный воскликнул, весьма опытного мужа, он вышел на руки, принимающие его широкие, а в то время зрелый излился звук,

так он сам в слабых объятиях

устремленных к нему закрылся, обнаружив весь свой разум».

чрева матери их», показывая таким образом, что эмбриональное состояние представляет собой фазу человеческой жизни, в течение которой божественная благодать действует на человека.

Но и апостол Павел в своем послании к Галатам утверждает, что его призвание восходит к периоду его вынашивания: «когда же Бог, избравший меня от утробы матери моей и призвавший благодатию Своею, благоволил» (Гал 1.15).

Итак, Бог призывает, освящает, предназначает, именуется пророков и апостолов еще от их зачаточного возраста.

32. Событие зачатия считается великим, особенно благословенным и святым. По этой причине Церковь вспоминает и празднует зачатия людей божественного домостроительства. Во-первых, несказанное таинство зачатия Господа в день Благовещения Богородицы 25 марта, потом зачатие Богородицы 9 декабря и, наконец, зачатие Честного Иоанна Предтечи 23 сентября.

И. Моральные права эмбриона

33. Из того факта, что эмбрион есть человек и личность в развитии, зависимая жизнь, которая возникла по желанию третьих лиц, которая неспособна сама поддерживать и защищать себя, несомненно вытекают и его права.

34. Первое – это право на человеческую индивидуальность. Эмбрион имеет морально неотъемлемое право самому раскрывать свою индивидуальность и развивать свою личность. Вместо того, чтобы нам решать, что он есть и каков он есть, следует дать ему возможность открыть нам самого себя: доказать, что он человек и обнаружить свои физические и психические черты, которые его отличают и отделяют от всех остальных людей. Это право должна защищать наука и общество.

35. Второе право представляет собой право на жизнь. Физический ход жизни эмбриона такой же, как у любого

человека. Нам нужно признать его право на жизнь, защищать его и заботиться о нем. Эмбрион должен достичь состояния автономной жизни в лучших из возможных условиях. Но целью его существования должна быть только жизнь и никогда – проведение экспериментов (экспериментальные эмбрионы), остаток (лишние эмбрионы) или ожидание в условиях заморозки (замороженные эмбрионы). Тот факт, что для тысяч эмбрионов теплое материнское место заменено ледяной средой холодильной установки, а возможность жизни – перспективой эксперимента и смерти, представляет собой снижение человеческой ценности и оскорбление самого права на жизнь.

36. Третье право представляет собой право на вечность. Эмбрион имеет перспективу бессмертия, с момента зачатия ему предназначено перейти в жизнь вечную. Об этом свидетельствует Божие повторять Свой образ в человеке.

К. Проблемы экстракорпорального оплодотворения

37. Из всего этого выявляется, что современные техники экстракорпорального оплодотворения имеют такие моральные и духовные параметры, что внушают Церкви осторожность, которая основывается на следующих четырех моментах:

а. Зачатие человека с помощью современных техник асексуально в том смысле, что оно лишено святости, надежности и уверенности супружеского соития. Человек уже не рождается физически, но «производится» технически.

б. В противоположность эмбрионам и сперме, яйцеклетки с большим трудом замораживаются. Поэтому частые практики оплодотворения способствуют массовому искусственному выведению яйцеклеток, оплодотворение которых ведет к проблеме лишних или замороженных эмбрионов.

г. Тот факт, что оплодотворение осуществляется вне материнского тела, и отсутствие родителей создает без-

граничные варианты неестественных и морально сомнительных оплодотворений с теми, взаимосвязанными с ними, проблемами, которые их сопровождают.

д. Экстракорпоральное оплодотворение дает огромные возможности для предварительной генетической обработки и вмешательства с неисчислимыми последствиями.

38. Асексуальное зачатие обнажает момент духовно-телесного начала человека от атмосферы сильной супружеской любви и полного духовно-телесного единения супругов. Закон Божий определяет, чтобы каждый человек родился от взрыва любви, а не только от механического соединения генетических клеток (гамет). Тот факт, что человек должен «быть взятым взаймы», не согласовывается с его требованием самому определять способ начала своего бытия: отсчитывает начало его существования от любовного соединения родителей и переводить его в медицинские лаборатории при личном предпочтении и выборе.

39. Прямым последствием экстракорпорального оплодотворения является создание «лишних эмбрионов». Церковь отказывается от этого термина, потому что она не может признать, что существуют лишние люди, судьбу которых определяют некие третьи лица. Каждый человек – а следовательно и каждый эмбрион – имеет исключительность личности, святость неповторимого образа Божьего и необходимость для общества других людей быть рядом с ним.

40. Несчастливо называемые «лишние эмбрионы» хранятся в замороженном состоянии либо для будущего их использования естественными родителями, либо для сдачи другим «родителям», либо для совершения над ними экспериментов, либо чтобы они стали лабораториями для рождения органов с целью покрытия трансплантационных нужд, либо, наконец, чтобы быть уничтоженными. Конечно, ничто из этого Церковь не может выбрать. Также эмбрионы, находящиеся вне процесса вынашивания, остаются для православной антропологии и богословия непростительно обиженными. Каждый эмбрион представляет собой образ

Божий, которому должна быть дана возможность уподобления Ему.

41. Замораживание эмбрионов, однако, связано и с другими непреодолимыми проблемами. Например, сколько времени дозволено законом хранить эмбрионы в замороженном состоянии и что случится в том случае, когда по причине развода или смерти или по какой-либо иной причине родители их не потребуют? Для них лучше быть уничтоженными или подаренными другой супружеской паре? И кто ответственен выбирать из двух зол не худшее?

42. Экстракорпоральное оплодотворение имеет в своем распоряжении новопоявившиеся возможности, имеющие неопределенные этические и социальные последствия. Так впервые выходят на авансцену идеи донорства спермы и яйцеклеток, так же, как и использование воспроизводительных возможностей третьей женщины как практически допустимого. Нечто подобное может привести к явлению слабости или сомнительности связи родителя–ребенка или к неравноправной связи двух родителей с ребенком – поскольку один из родителей является физическим родителем, а другой занимает место отчима или мачехи – или к вмешательству суррогатной матери³ в святую связь генетических родителей с ребенком, к созданию братьев и сестер, незнакомых между собой, к опасности неизвестных кровосмесительных связей и к другим последствиям. Любой вид донорского оплодотворения⁴ в сущности вызывает принижение значения материнства и отцовства и, поскольку он вставляет третье лицо в святой процесс человеческого воспроизводства, а следовательно, и таинства брака, Церковь не должна его

---

3. суррогатная мать (здесь дословно - носящая) – женщина, которая вынашивает эмбрион, когда у генетической мать имеются проблемы вынашивания.

4. донорское (чужое) оплодотворение – оплодотворение, которое совершается при заимствовании донорской (чужой) спермы, яйцеклетки или даже эмбриона.

принимать.

43. В случае, когда только один из супругов вносит биологически свой вклад в рождение ребенка, это называется видом усыновления, но различается то, что один из родителей является физическим родителем, а другой занимает место отчима или матери. Напротив, случай заимствования эмбриона называется видом классического усыновления.

44. В случаях, когда для увеличения вероятности успешного оплодотворения производится посадка большего количество эмбрионов, часто возникает явление множественной беременности. Предлагаемое в таких случаях «выборочное уменьшение числа эмбрионов» для успешной беременности, в сущности, представляет собой уничтожение живых эмбрионов, что никаким образом Церковь не может принять.

45. Донорское оплодотворение порой сравнивается с прелюбодеянием, но однако отличается от него тем, что не имеет своим условием внесупружескую любовную связь, что является главной причиной, по которой прелюбодеяние характеризуется как грех и моральное отклонение. По этой причине Церковь должна сохранять свои предостережения по отношению к донорскому оплодотворению, но однако избегать его осуждения как прелюбодеяния.

46. Возможность вынашивания носящей или заменяющей матерью⁵ может не иметь своей положительной стороны в том, что вынашивание происходит в любви и совершается как помощь, поскольку, однако, все увеличивающаяся связь с эмбрионом во время беременности является весьма существенной и неразрывной частью не только материнства, но и эмбрионального развития: с одной стороны, продолжение

---

5. заменяющая или носящая мать (=суррогатная мать) – женщина, которая вынашивает эмбрион, когда у матери имеются проблемы вынашивания. В случае, когда яйцеклетка берется от матери, речь идет о «носящей матери». А если вместе с матерью у нее заимствуется и яйцеклетка, мы говорим о «заменяющей матери».

связи суррогатной матери–ребенка несправедливо по отношению к генетическим родителям, с другой стороны, ее разрыв несправедлив для суррогатной матери, а прежде всего, это несправедливо по отношению к ребенку. По этой причине, а в основном поскольку таким образом расшатывается семейная сплоченность, Церковь затрудняется благословить такое отклонение от природного пути.

47. Экстракорпоральное оплодотворение дает возможность деторождения и безбрачным матерям. Этот путь, однако, должен быть отброшен, так как, с одной стороны, он подразумевает рождение вне брака, а с другой стороны, это несправедливо по отношению к ребенку, так как это предполагает его взросление без отца.

Под ту же категорию и логику можно включить случаи оплодотворения спермой умершего супруга или вынашивания замороженного эмбриона после смерти супруга.

48. Аналогичным образом это применимо относительно деторождения престарелыми матерями. Зачатия такого рода являются следствием эгоистического желания матери иметь ребенка, условия помощи развитию которого ограничены для нее самой природой. Этот ребенок, с одной стороны, принесет радость рождения своим родителям, но также у него будут очень ограниченные возможности насладиться физическим присутствием и совсем никакой возможности - юношеским расцветом своих родителей. Сами природные законы ограничивают параметры развития человека. Деторождение престарелыми матерями представляет собой близорукое эгоистическое желание, несправедливое по отношению к новорожденному ребенку.

49. Искусственное оплодотворение дает возможность деторождения и парам гомосексуалистов. Церковь должна будет любым способом противостоять чему-либо подобному, поскольку это представляет собой не просто физическую аномалию, но и моральное извращение с обязательными катастрофическими психологическими последствиями для ребенка и неисчислимыми последствиями для общества.

50. С применением экстракорпорального оплодотворения связан и предпосадочный контроль. Когда предпосадочный контроль сопровождается терапевтическим или профилактическим вмешательством а впоследствии посадкой, это согласуется с классической медицинской концепцией. Однако такие случаи, с одной стороны, немногочисленны в настоящее время, а с другой стороны, они не избежали всех остальных последствий экстракорпорального оплодотворения. Конечно, когда исследования дают положительные результаты – другими словами, когда распознается генетическая болезнь, – это почти всегда приводит к прерыванию беременности.

Более того, этот контроль может привести к некоторому выбору характеристик (пола, цвета волос или глаз и т.д.) или даже к уничтожению эмбрионов с нежелательными характеристиками, что впоследствии будет обслуживать евгеническое понимание жизни.

По этим причинам, хотя предпосадочный контроль представляет собой современный диагностический метод, который обещает многое, Церковь должна открыто и недвусмысленно высказывать свои опасения и предостережения.

51. Клонированное воспроизводство упраздняет физиологический процесс зачатия, а в сущности, принижает мужской пол – поскольку упраздняет и его роль в воспроизводстве, травмирует участие матери – поскольку она не вносит свой генетический материал, расшатывает равенство полов, при определенных условиях оскорбляет святость личности и представляет собой больше хулу, чем достижение.

52. Микрооплодотворение представляет собой метод, который улучшает достижения искусственного вмешательства в воспроизводство, но еще больше ограничивает роль физиологического выбора, который часто имеет защитную функцию поскольку оплодотворение яйцеклетки не происходит в среде спермы с многочисленными сперматозоидами, но производится одним избранным сперматозоидом

Тот факт, что в настоящее время мы не в состоянии

диагностировать с самого начала возможные генетические аномалии у сперматозоидов, выбор которых происходит только по биологическим критериям, в результате имеет следствием подмену природы относительно ответственности за создание генетически патологических эмбрионов, что представляет собой еще одну причину необходимости моральной осторожности в микроплодотворении.

53. Все эти практики, даже если по своей формулировке не являются чисто евгеническими, по сути они евгенические. Они не могут наверняка предотвратить появление инвалидности, но часто скрывают инвалида. Пока болезнь не отделена от больного, единственным способом противостояния ей кажется смерть больного на наиболее беспомощной, святой и чувствительной фазе выражения его жизни. Уничтожение больного эмбриона представляется как предлагаемое «лечение».

54. Вынос соединения гамет⁶, то есть зачатия, за материнское тело открывает огромные возможности для генетических вмешательств, которые могут непоправимо изменить человеческий вид, как его биологическую основу, так и его социальное выражение, которое опасно неконтролируемо. Соединение слабости применения механизмов контроля и больших возможностей для генетического вмешательства может оказаться катастрофическим.

Л. Роль технологии

55. Без сомнения, современная технология уже внесла неизмеримый вклад в исследование здоровья и обещает еще больше. Этот факт представляет собой особенное благословение Божие нашему времени. Несмотря на это, ее необдуманное использование угрожает десакрализацией

---

6. гаметы – генетические клетки, сперматозоид у мужчины и яйцеклетка у женщины.

человека и таит в себе опасность рассмотрения человека как механизма с запасными частями и деталями.

56. Человек, если он не начеку, не только управляет, но и управляется технологией. Он обольщается ее достижениями и поработается ими. Во имя свободы для научного и технического прогресса, имеющего целью расширение своего господства над природой, человек может уничтожить свою собственную свободу.

57. В той мере, когда использование технологии и человеческого вмешательства не только не нарушает святость события человеческого оплодотворения, но, напротив, помогает ему, оно не только допустимо, но богоугодно и желательно. Но когда оно принуждает к противостественному выбору, расшатывает семейный порядок и связь, колеблет действие духовного и природного закона и подменяет Бога, технический прогресс не является успехом. Успех – это не только гениальное открытие какой-то новой революционной технологии в действительно огромных пределах генетической механики, но и результативное противостояние многочисленным проблемам (генетическим, психологическим, социальным, этическим, экономическим, юридическим и т.д.), которые вызывает ее бездумное применение, особенно в области искусственного оплодотворения.

58. Церковь не боится изменений, не противостоит новому и открытиям, но отвергает любым способом непочтение к созданию и человеческой личности, а с другой стороны, надругательство над святостью семьи. Оплодотворение представляет собой святой алтарь жизни, вход на который требует уважения и страха Божьего.

М. Экономические интересы, психологические последствия

59. Новые техники искусственного оплодотворения часто извращают святое желание родителей иметь детей не-

контролируемыми экономическими интересами врачей, клиник и фирм (например, высокая стоимость гонадотропинов⁷, вероятно, является основной причиной того, что вместо проведения сбора яйцеклеток во время естественного цикла предпочитается спровоцированная введением гормонов овуляция). По этой причине хорошо бы было, чтобы прибегание к этим техникам не происходило вынужденно или под воздействием психологического давления, исходящего от лиц, которые, возможно, имеют аналогичные интересы.

60. Кроме того, переход от идеи донорства к практике купли-продажи, которая столь легка и, в сущности, неконтролируема, таит в себе опасность вырождения святости воспроизводства в предмет экономического обмена и превращения любви в договор.

61. Методы искусственного оплодотворения применялись естественно без того, чтобы мы могли с самого начала понять психологические проблемы таким образом зачатых эмбрионов. Были приняты во внимание психологическое требование и нужда родителей, а не возможный отрицательный отзвук на психике детей. Нечто подобное представляет собой принижение ценности жизни эмбриона. Сироты, усыновляемые дети, дети разведенных родителей обычно сталкиваются с проблемами приспособления, психологического равновесия и гармонии. Возможность, что разнообразное применение искусственного оплодотворения, особенно когда оно имеет параметры донорского процесса или заимствования, создаст людей с врожденными душевными болезнями и неустойчивостью, представляет собой еще один неблагоприятный фактор для безоговорочного одобрения искусственного оплодотворения.

62. Часто задается вопрос, какое психологическое влияние может иметь тот факт, что с развитием генетической технологии дети смогут узнавать способ своего зачатия:

---

7. гонадотропины – гормоны, которые вводятся для провокации разрыва фолликула.

происходят ли они от донорской спермы или яйцеклетки. Вероятность того, что такой ребенок столкнется с серьезным личностным кризисом и после – с кризисом вхождения в общество, особенно серьезна, в частности, в тех случаях, когда ребенок узнает, что он не является носителем генетических характеристик своих родителей и не знает генетических родителей, или когда он поймет, что степень его родства с обеими родителями различна или что он имеет двух или, возможно, трех матерей и т.д. Проблемы такого рода получают особенное напряжение в том случае, если наступает разрыв семьи и при этом есть юридические неопределенности.

63. Соответственные проблемы психологического характера могут возникнуть и у родителей, прежде всего, в случаях донорского оплодотворения, сомнительных родственных прав и связей или неудачи при использовании методов искусственного оплодотворения и внезапного угасания их надежд и чаяний.

Н. Правовые рамки

64. В целом, современное юридическое понимание старается согласовать в равной степени традиционные общественные начала, действующие в стране, с личными человеческими правами. Недавно в нашей стране был принят закон (N.3089/2002) о «медицинской помощи в человеческом воспроизводстве» и закон, регулирующий практические детали (функционирование центров искусственного оплодотворения, банки гамет и эмбрионов и т.д.). Дух первого закона, который, в сущности, влечет за собой следующий, признается его вдохновителями наиболее «прогрессивным» в Европе. Закон систематически и упрямо избегает называть эмбрион своим именем (предпочитается такой термин, как «генетический материал» и «оплодотворенная яйцеклетка», которые очевидно неясны, неточны, неуважительны и

ошибочны), не ссылается на права и интересы ребенка, признает донорское оплодотворение в его разнообразных формах, принимает оплодотворение незамужних женщин и постоянных сожителей и оплодотворение спермой умершего супруга, вводит практику материнства в кавычках, позволяет проведение экспериментов над эмбрионами и, несмотря на публично выраженные предостережения и возражения Церкви, в сущности, принимает институт брака, ослабляет семейные связи и искажает характер семейной этики.

65. Поскольку в искусственном оплодотворении главный источник столкновения интересов находится между родителями и эмбрионами, а эмбрионы не в состоянии поддерживать свои права или выражать свое желание, вероятность узаконивания беззаконий такова, что накладывает на Церковь сдержанность и настороженность.

66. Одновременно неспособность ясно предусмотреть юридически наследственный статус и биологическую перспективу эмбрионов в случае смерти родителей до посадки эмбриона или трудность определения ответственности и прав относительно замороженных эмбрионов в случае развода являются показателями запутанности и сложности вызванных проблем, которые, в конечном счете, устраняются только с уничтожением эмбрионов, что, естественно, неприемлемо.

67. Совершенно необходима выработка соответствующего законодательства, которое облегчало бы и защищало применение основных видов искусственного оплодотворения, основываясь при этом на началах биоэтики и долга. В этом вопросе слово Церкви является своевременным и действенным. Поэтому нужно при любой возможности представлять уже выработанный текст определенных законодательных постановлений и предложений Церкви, исходя, конечно, из того, что ее предложения не представляют собой теоретическое и недействительное слово, но что почти все они частично или полностью применяются в большинстве европейских стран.

О. Духовное видение проблемы

68. Церковь рассматривает и боль, и болезнь, и инвалидность как следствие падения человека. Одновременно, однако, она уважает и медицину. Благословляя любую морально приемлемую медицинскую попытку излечения человека, окончательный результат в любом конкретном случае она вверяет любви Божьей по отношению к каждому человеку в отдельности. Краткое изложение ее взгляда по этому вопросу находится в 38-й главе книги Мудрости Сираховой: «Дитя, в болезни твоей не пренебрегай (врачами и лекарствами), но молись Господу, и тот исцелит тебя» (9). Все она встречает с терпением, смирением и верой. Не отделяя испытания от любви Божьей, Церковь рассматривает его как побуждение ко спасению и возможность для освящения.

69. Церковь не уходит от обсуждения вопросов биоэтики и, как следствие, – искусственного оплодотворения, но в сущности, она оставляет их открытыми, давая одновременно направление и описывая характер возможного приближения к ним. То, что она предлагает, не является обобщенным определением воли Божьей, но возможностью, чтобы каждый из нас сам познал бы ее применительно к своей жизни.

70. Также она рассматривает рождение каждого человека, как находящееся внутри таинства брака. Поэтому и таинство человеческого начала понимается так, что оно совершается в атмосфере моногамного, разнополого, благословленного таинством брака соития, единения «в одной плоти» (Еф 5.31). Зачатие, совершаемое в лаборатории, не являющейся материнским телом, и с помощью процедуры, отличной от супружеского соития, обязательно теряет одеяние таинства.

П. Встречное предложение Церкви

71. Реализация человека осуществляется не только с помощью деторождения, но и без него. Церковь благословляет деторождение, но одновременно она рассматривает

брак без детей как полноценный. Биологическое бесплодие может стать для супругов поводом для богатого духовного плодородия, если они со смирением примут волю Божию в своей жизни. Напротив, когда желание приобретения детей становится неудержимым, это указывает на духовную незрелость.

72. Более того, Церковь должна оказывать свое влияние, чтобы ошибочное общественное понимание бесплодия исчезло и неразличимое давление среды на бесплодные пары по возможности было бы ограничено, в основном, чтобы сами супруги, сталкивающиеся с этой проблемой, поняли, что недостаток в одной сфере жизни – сколь бы жизненно важным он ни был – обычно сопровождается множеством возможностей, ожидающих своего осуществления, в других сферах.

73. Проблема бездетности некоторых супружеских пар лучшим образом могла бы быть решена с помощью усыновления. Церковь должна любым способом в свою очередь предложить оздоровление, продвижение и облегчение процедуры усыновления. Этим способом существующие общественные недуги могут как-то исцеляться, опасность неудачной беременности ограничивается, и человеческое желание подчиняется логике любви.

74. Идеей, которая нуждается в дальнейшей разработке, могло бы быть то, что супругам, генетически неспособным к деторождению, вместо усыновления предлагалось бы усыновление и вынашивание «лишних эмбрионов» неизвестного родителям происхождения. Таким способом можно спасти некоторые эмбрионы, и мать будет жить в соединении с ребенком в процессе вынашивания, и у ребенка, который появится, будет чувство естественного родства с родителями. При смешанной биологической личности ребенка значительно увеличивается вероятность появления психологических проблем, происходит то, чего не случается при классическом усыновлении.

Р. Указания пастырям

75. Поскольку в вопросах современных воспроизводительных технологий не только большинство верующих, но и исповедников, находятся в неведении относительно очень важных деталей, необходимо информирование на всех уровнях. Знание как способов, с помощью которых совершается искусственное оплодотворение, так и основных положений Церкви относительно него, значительно облегчает формирование ответственной позиции по этим вопросам у заинтересованных лиц.

76. Церковь не может, во-первых, предложить метод искусственного оплодотворения как способ решения проблемы бездетности. Санкционировать решения – также не ее роль. Но она может помочь решить этот вопрос, когда уже существует некая действительность, созданная независимо от ее воли или желания на основе не просто богословской акривии, но духовной икономии. Согласно вышеизложенному, когда от нее потребуются, Церковь должна будет ясно и независимо выразить направление своих воззрений.

77. Основываясь на этих данных, а также на том факте, что сегодняшние родители находятся под жестким общественным давлением, перед большим общественным вызовом и с ограниченной стойкостью и запасом веры и внутренней силы, Церковь могла бы предпринимать следующие шаги в пастырстве верующих:

а. Утверждать ясную и истинную свою любовь. Пусть ее слово будет не только наполненным духом и истиной, но сочувственным и человеколюбивым.

б. Говорить об огромном значении и о насущной необходимости сохранения святости брака как места действия благодати Божьей. Часто испытания и лишения являются уникальными возможностями для удостоверения присутствия Бога в нашей жизни.

в. Подробно информировать о том, что именно включают в себя методы оплодотворения, и особенно внимательно

рассматривать моменты, которые показывают моральные и духовные проблемы, которые они создают.

г. Ясно утверждать, что за всем этим (афизиологическое, асексуальное зачатие, лишние эмбрионы, возможность отклонений, возможность предпосадочного генетического вмешательства и видоизменения и т.д.) Церковь затрудняется благословить эту практику и принять пути, чуждые своему духу.

д. Для всех тех случаев, когда деторождение расширяет естественный семейный порядок (незамужние матери, оплодотворение спермой умершего супруга, рождение детей престарелыми матерями, донорское оплодотворение, заимствование утробы и т.д.) следует прояснить, что что-либо подобное не находит согласия Церкви.

е. Если речь идет о родителях, которые по разнообразным и специфическим причинам не в состоянии подчиниться положению вещей, пусть им настойчиво предлагается идея усыновления или, если и это невозможно, пусть становится приемлемым по икономии оплодотворение, осуществляемое техниками, при которых не создаются лишние эмбрионы, в которые нет какой-либо формы заимствования и которые не оставляют места для уничтожения эмбрионов. Так, например, Церковь могла бы принять по икономии соответственное введение спермы в утробу у болеющей пары, рассматриваемой как единица, притом, что оба супруга согласны на это и вся процедура проводится в духе того, о чем говорилось выше. Церковь могла бы также принять искусственное оплодотворение исключительно родительскими гаметам, посадку в утробу матери и оплодотворение стольких эмбрионов, сколько будет внедрено.

78. Духовники должны распространять со смирением и верой мнение о необходимости того, чтобы верующие больше поворачивались к естественному и духовному образу жизни. Уже является непреложным фактом, что современный напряженный образ жизни, состояние стресса и взаимное недоверие, а также другие подобные факторы считаются

виновниками того, что распространение бесплодия перешло на опасно высокий уровень.

Церковь предлагает не только обмирщенное понимание жизни, которое гарантирует простоту, мир, неприхотливость, взаимное доверие супругов, прибегание к медицинской помощи, но вместе с этим и передачу нашей жизни в руки Божии.

79. Литургическая и личная молитва, активное и полноценное участие в таинствах Церкви, возвращение любви, прибегание к посредничеству святых, обеты, смиренные паломничества и т.д. являются обязательными элементами внутрицерковного опыта, которые должны вернуться в жизнь верующих.

80. Когда Церковь требует от пар избежать некоторых техник, которые увеличивают надежды на деторождение, она должна одновременно внушать веру в волю Божию и подводить верующих к логике и опыту молитвы и осознанию «знака» Божьего.

81. Церковь показывает путь акривии, но пастырски исцеляет и падения своих чад, когда они по разным причинам, с одной стороны, не в состоянии применить ее учение, а с другой стороны, искренне раскаиваются.

82. Более того, Церковь рассматривает вопрос о человеческом воспроизводстве под неким более широким углом. Так, если рождение детей само по себе представляет собой дар Божий и благословение, то при этом внимание родителей должно сконцентрироваться на этом важнейшем событии одновременно с их собственным совершенствованием во Христе, хорошим воспитанием, ростом и преуспеянием их детей во Христе так, чтобы когда-нибудь они могли бы сказать «вот я и дети мои, которых дал мне Бог».